

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Mediální a komunikační studia

Michaela Rozšafná

**Mediální ohlas literární tvorby Jiřího
Stránského a Karla Pecky s vězeňskou
tematikou**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Bc. Michaela Rozšafná**

Vedoucí práce: **PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

ROZŠAFNÁ, Michaela. Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky. Praha, 2016. 124 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Abstrakt

Magisterská diplomová práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky* mapuje vybraná beletristická díla Jiřího Stránského a Karla Pecky, která ovlivnil jejich pobyt v komunistickém vězení. Práce se zabývá kritickým ohlasem těchto literárních děl a vychází z dobových recenzí, které vyšly v literárních i jiných periodikách.

Kvalitativní a kvantitativní analýze recenzí, která je zahrnuta v praktické části magisterské diplomové práce, předchází část teoretická. V ní se zamýšlíme nad významem literární kritiky, vymezujeme žánr rozhovoru a především objasňujeme okolnosti vzniku beletristických děl Jiřího Stránského a Karla Pecky. Díky dochovaným dokumentům z Národního archivu a z Archivu bezpečnostních složek jsou nastíněny okolnosti Stránského i Peckova zatčení, výslechů a vězení v komunistických lágrech 50. let. Jiří Stránský byl vezněn v letech 1951–1960 a Karel Pecka v letech 1949–1959. Dochované dokumenty přibližují i další represe Státní bezpečnosti vůči Karlu Peckovi, které nastaly po jeho propuštění v šedesátých letech.

V teoretické části magisterské diplomové práce, v níž se zabýváme významem literární kritiky a úskalími interpretace, čerpáme z děl Ansgara Nünninga, Winfrieda Schulze, Hanse-Gregora Gadamera a Přemysla Blažíčka. V pasáži pojednávající o rozhovoru vycházíme z několika statí různých autorů vydaných v publikaci Barbory Osvaldové a z děl Jana Hendla, A. Fontany a Anastasie H. Prokos. Pro nastínění historického kontextu využíváme díla Jiřího Knapíka a Martina France, Pavla Janouška a kolektivu nebo Jakuba Končelíka a kolektivu. Ve svých pracích se tito autoři zabývali obdobím, ze kterého Jiří Stránský i Karel Pecka ve svých dílech vycházeli, a v návaznosti na politickou situaci popsali fungování v kulturní sféře tehdejší socialistické společnosti.

Kromě beletristických děl Jiřího Stránského a Karla Pecky využíváme v práci teoretické knižní rozhovory, které s Jiřím Stránským a Karlem Peckou vedli novináři Libuše Koubská (*Můžeš-li udělat radost, musíš 2012*) a Jan Lukeš (*Srdcerváč 2005, Hry doopravdy 1998*).

Recenze na díla Jiřího Stránského a Karla Pecky jsme čerpali z periodik Literární noviny (1991, 1993, 1994, 1997, 1999), Tvar (1991, 1992, 1994, 1998, 2006), Mladá fronta Dnes (1991, 1993), Lidové noviny (1991, 1992), Lidová demokracie (1993), Právo (1997, 1999), Práce (1997), Týden (1996), Telegraf (1994), Nové knihy (1996), Host (2006), Mladý svět (1992), Labyrint Revue (1994) a Ladění (2002, 2005).

Klíčová slova

Jiří Stránský, Karel Pecka, spisovatel, recenze, beletrie, literární kritika, komunistický lágr, rozhovor

Abstract

The master diploma thesis „*Media response of literary work with the prison theme by Jiri Stransky and Karel Pecka*” maps the beletric works of Jiri Stransky and Karel Pecka which are influenced by their time in Communist prisons. The work deals with critical reviews of these literary works and it is based on contemporary reviews published in literary and other periodicals.

Qualitative and quantitative analysis of reviews is included in a practical part of the master diploma. It is preceded by a theoretical part. In the theoretical part we shortly think about the importance of literary criticism but mostly important we clarify the conditions which led to the creation of Stransky's and Pecka's works. Thanks to the preserved documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces we can now read about Stransky's and Pecka's arrest, interrogation and imprisonment in Communist prisons in the 1950s. Jiri Stransky was imprisoned in the years 1951–1960 and Karel Pecka between 1949 and 1959. The preserved documents outline also other repressions of Karel Pecka towards the State security, which occurred after his release from prison in the sixties.

In the theoretical part of master diploma we think about literary criticism and we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Hans-Gregor Gadamer and

Premysl Blazicek. In the part which deals with interview we draw from works of Barbora Osvaldova, Jan Hendl, A. Fontana and Anastasia H. Prokos. Historical kontext help to outline works of Jiri Knapik and Martin Franc, Pavel Janousek or Jakub Koncelik.

A part from the literary works of Jiri Stransky and Karel Pecka we also use theoretical book interview with Jiri Stransky and Karel Pecka from the journalists Libuse Koubska and Jan Lukes.

We draw the reviews on Jiri Stransky's and Karel Pecka's works from newspapers and magazines Literarni noviny, Tvar, Mlada fronta Dnes, Lidove noviny, Pravo, Prace, Respekt, Revolver Revue, Mlady svet, Labyrint Revue, Host and Ladeni.

A part of master diploma thesis is an interview with Jiri Stransky about literary criticism, circumstance and conditions of the origins of his works and about his other activities connected with his stay in Communist prison in the fifties.

Next part of the work is an interview with Jan Lukes about literary criticism and works with prison topics of Karel Pecka and Jiri Stransky. He has studied the works for along time. The interviews are included in the annex.

Key words

Jiri Stransky, Karel Pecka, writer, fiction review, literky critism, Communist prison, interview

Rozsah práce: 150 856 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. května 2016

Michaela Rozšafná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Čeňkové, Ph.D. za trpělivé a profesionální vedení práce. Děkuji také PhDr. Janu Lukešovi za čas věnovaný rozhovoru, který je součástí práce, a ochotu podělit se o vlastní zkušenosti s Jiřím Stránským a Karlem Peckou.

Obsah

Úvod	3
1 Literární kritika v souvislosti s díly Jiřího Stránského a Karla Pecky	5
1.1 Kritika jako pojem	5
1.2 Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou	6
1.3 Díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou	8
2 Rozhovor	10
2.1 Vývoj rozhovoru jako žurnalistického žánru	11
2.2 Hlubkový rozhovor	13
3 Pobyt Jiřího Stránského a Karla Pecky v komunistickém lágru	15
3.1 Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení	15
3.2 Okolnosti doby Peckova pobytu ve vězení	19
3.3 Karel Pecka v samizdatových a exilových titulech	24
3.4 Shrnutí	25
4 Analýza povídkového souboru Jiřího Stránského Štěstí	27
4.1 Kritický ohlas souboru Štěstí	29
4.2 Shrnutí	32
5 Analýza románu Jiřího Stránského Zdivočelá Země a Aukce	33
5.1 Kritický ohlas románu Zdivočelá země	34
5.2 Shrnutí	36
6 Analýza románu Jiřího Stránského Perlorodky	38
6.1 Kritický ohlas románu Perlorodky	39
6.2 Shrnutí	41
7 Další tvorba Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou	42
7.1 Povídačky pro Klárku	42
7.2 Povídačky pro moje Slunce	43
7.3 Za plotem	44
8 Analýza románu Karla Pecky Horečka	46
8.1 Kritický ohlas románu Horečka	47
8.2 Shrnutí	50
9 Analýza románu Karla Pecky Motáky nezvěstnému	51
9.1 Kritický ohlas románu Motáky nezvěstnému	54
9.2 Shrnutí	58

10	Analýza románu Karla Pecky Štěpení	59
10.1	Kritický ohlas románu Štěpení.....	61
10.2	Shrnutí.....	66
11	Analýza románu Karla Pecky Veliký slunovrat.....	68
11.1	Kritický ohlas románu Veliký slunovrat.....	70
12	Další díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou	71
12.1	Úniky.....	71
12.2	Na co umírají muži.....	71
12.3	Rekonstrukce.....	72
13	Závěr	74
14	Summary	77
15	Použitá literatura	79
15.1	Primární literatura	79
15.2	Sekundární literatura	79
15.3	Dokumenty.....	80
15.4	Periodika	81
15.5	Ostatní	83
16	Seznam příloh	84
17	Přílohy.....	85

Úvod

Kritický ohlas děl a analýza vězeňské tvorby literárních děl spisovatelů Jiřího Stránského a Karla Pecky, ve kterých zaznamenali vlastní zkušenosti z pobytu v československých komunistických lágrech padesátých (a v případě Jiřího Stránského také sedmdesátých) let, jsem si pro téma magisterské diplomové práce vybrala z několika důvodů.

Všechna tato díla mě jako čtenářku velmi zaujala, považuji je za literárně hodnotná. Vážím si jich zejména proto, že představují cenný dobový doklad pro současné i budoucí generace. Pokládám za velmi důležité, aby se i tato tvorba zaznamenávající realitu naší historie dostala do rukou co nejširšímu okruhu čtenářů, zejména v rámci prevence před opakováním násilných a represivních metod vládnoucích režimů.

Moje důvody se shodují se slovy Jana Lukeše, která pronesl v prologu knižního rozhovoru s Jiřím Stránským *Srdcerváč*: „Jen naše vlastní příběhy, vycházející z naší zkušenosti a zachované v naší paměti, budou také jiným ku prospěchu, protože jen takové mají šanci zmnožit zkušenost všelidskou a přispět k hlubšímu sebepoznání člověka jako takového.“¹

Diplomová magisterská práce se zaměřuje na díla Jiřího Stránského *Zdivočelá země a Aukce* (1997), *Štěstí* (1998), *Perlorodky* (2005) a okrajově také *Za plotem* (1999), *Povídáčky pro moje slunce* (2002) a *Povídáčky pro Klárku* (1995). Z děl Karla Pecky jsem analyzovala tituly *Motáky nezvěstnému* (1990), *Horečka* (1967), *Veliký slunovrat* (1968), *Štěpení* (1993) a okrajově díla *Úniky* (1966), *Rekonstrukce* (1995) a *Na co umírají muži* (1992).

Vzhledem k zamýšlenému rozsahu obsahuje diplomová magisterská práce pouze recenze a kritiky těchto děl, které se dochovaly v archivu Národní knihovny ČR. Tuto část doplňují kapitoly zabývající se dochovanými dokumenty z Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu ČR, které pojednávají o zatčení, výsleších a věznění obou

---

¹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 11.

autorů. V případě Karla Pecky se v Archivu bezpečnostních složek dochovaly také dokumenty o sledování spisovatele Státní bezpečností v 60. letech.

Práce je rozdělena na část teoretickou, ve které uvádím období vězení Jiřího Stránského a Karla Pecky do kontextu doby. V této části se také zamýšlím nad významem literární kritiky a úskalími interpretace literárních textů a z historického i věcného hlediska rozebírám žánr rozhovor.

Ostatní kapitoly jsou zařazeny v části praktické, kde se zabývám kvalitativní a kvantitativní analýzou recenzí děl Jiřího Stránského a Karla Pecky.

Součástí magisterské diplomové práce jsou hloubkové rozhovory s Jiřím Stránským (vychází z předchozí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*, datum obhajoby 19. 6. 2014) a s Janem Lukešem.

V práci vycházím z mé předchozí – bakalářské – diplomové práce, která se zabývala ohlasem děl Jiřího Stránského – jak literárních, tak filmových adaptací, která následovala knižní vydání.

1 Literární kritika v souvislosti s díly Jiřího Stránského a Karla Pecky

1.1 Kritika jako pojem

Co člověk, to názor. A co dílo, to několik možných výkladů. Literární díla nejsou uzavřené objekty, dají se vykládat různě. Jsou to „duchovní objektivizace, které je třeba neustále znovu interpretovat.“²

Literární kritika je zpravidla text, který pojednává o určitém literárním díle. Autor v ní podrobuje dílo kritickému pohledu, vlastnímu výkladu a interpretaci. „Zaujímá stanovisko a filologicky komentuje exemplární autory.“³

Literární kritici ve svých statích, esejích a recenzích zpravidla posuzují hodnoty a kvalitu daného díla ze všech aspektů. Kritiky by proto měly být objektivní, ačkoli se v nich autoři zpravidla nevyhnou také subjektivním dojmům.

Proces kritiky by se měl odehrávat na základě tzv. hermeneutického postupu, tj. dovedností porozumět a pochopit text. Tento postup „je vědecky disciplinovaný, nikoli pouze naivní, řídí se měřítky hermeneutiky jakožto umění rozumět.“⁴ Vychází z textové interpretace literárněvědní a „pomocí subtilních interpretačních postupů se pod povrchem textu odhalují jeho skryté hlubší struktury.“⁵

Literární kritici by měli posuzovat jak sémantickou a gramatickou stránku textu, tak estetickou formu, která do hermeneutiky v širším smyslu také spadá. Svoji roli, která kritika může v interpretaci literárního díla rovněž ovlivnit, hraje i dobový kontext, politická situace a další mimoliterární skutečnosti.

---

² NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 415.

³ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 455.

⁴ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 347.

⁵ SCHULZ, Winfried, Helmut SCHERER, Lutz HAGEN, Irena RIEFOVÁ a Jakub KONČELÍK. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, s. 29.

Každý kritik může mít na literární dílo jiný názor, měl by ho však dokázat srozumitelně obhájit a podložit věcnými argumenty. „Odkrývají se autorské intence a poukazuje se na specifické argumentační struktury.“⁶

„Co řekl správně Kant o soudu vkusu – že se od něj očekává všeobecná platnost přesto, že jeho uznání nelze vynutit důvody, to platí také pro každou interpretaci uměleckého díla.“⁷

Kritik má funkci prostředníka mezi publikem a autorem, měl by vést v patrnosti díla, která nově vyšla a předkládat o nich čtenářům vlastní komentáře. „Vztah mezi interpretem a interpretovaným dílem je dialogem dvou partnerů.“⁸

Literární kritika v podobě, jaké ji známe nyní, tj. zejména jako novinové a časopisecké recenze a stati, se objevila na počátku osvícenství, u nás v době národního obrození v 19. století. Určujícím faktorem, díky kterému se mohla rozšířit a dostat úspěchu, byl vznik časopiseckých a literárních žurnálů.

V dnešní době u nás bývají literární kritiky často zpochybňovány a podhodnocovány. „Po roce 1989 lze sledovat pozvolný úpadek prestiže literární kritiky; její funkce nahrazuje reklama, krátké oznámení a objevuje se nový fenomén: tzv. „PR-recenze“. V daleko větší míře se objevují pokusy vtáhnout kritiku od televize, a tím ji učinit atraktivnější a sdělnější.“⁹

Autorům kritiky je v současnosti vyčítána také nízká odbornost a specializace v daném oboru, přílišná subjektivnost a neschopnost zdůvodnění svých argumentací.

1.2 Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou

Převážnou část tvorby Jiřího Stránského tvoří ta, ve které popisuje vlastní zkušenosti a zážitky z komunistického vězení, případně také zážitky ostatních vězňů. Patří do ní zejména román *Zdivočelá země* a jeho volné pokračování *Aukce*, povídkový

---

⁶ SCHULZ, Winfried, Helmut SCHERER, Lutz HAGEN, Irena RIEFOVÁ a Jakub KONČELÍK. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, s. 29.

⁷ GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč*. Praha: Oikoymenh, 1999, s. 46.

⁸ BLAŽÍČEK, Přemysl. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda, 2002, s. 329.

⁹ NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 457.

cyklus *Štěstí*, knihy pro děti a mládež *Povídačky pro Klárku a Perlorodky* nebo básnický soubor *Za plotem*.

Ve vyšetřovací pankrácké věznici se Jiří Stránský setkal s dalšími vězňenými spisovateli Janem Zahradníčkem, Františkem Křelinou a Josefem Knapem. Tato setkání potvrdila a dále nasměrovala jeho rozhodnutí stát se spisovatelem. „Byl jsem pevně rozhodnutý, že se stanu spisovatelem, už od svých sedmnácti nebo osmnácti let.“¹⁰

Většinu děl, která Jiří Stránský publikoval, začal psát už ve vězení. Rukopisy potom posílal ilegálně domů a po návratu je dále zpracoval. „Psát jsem začal na Svatopluku, i když některá témata jsem nosil v hlavě už od vyšetřovací vazby.“¹¹

Po uzavření tábora Svatopluk u Horního Slavkova, kde byl Stránský vězněn do roku 1955, byl přemístěn do lágru Vojna u Příbrami. Zde se v roce 1956 účastnil takzvané „nudlové stávký“ v reakci na nahrazení fyzického teroru ve vězení útlakem fyzickým, následně byl přemístěn na nedaleký Bytíz, kde strávil zbytek trestu. V táborech Vojna a Bytíz se Stránský věnoval spisovatelství ve větší míře.

Ve všech publikacích spisovatel specifickým a originálním způsobem zachycuje éru komunismu v totalitním Československu, svoji roli v tomto ohledu hraje také období, kdy Stránský dané dílo vytvořil. Například soubor *Štěstí*, který obsahuje deset povídek z kriminálu, obsahuje titulní povídku, která vznikla již v pankrácké vyšetřovací stanici, povídku *Žabák* pojednávající o konkrétním dozorcí ve vězeňském lágru, nebo povídku *Játra*, ve které spisovatel nastiňuje vlastní zdravotní problémy s nedostatkem krvinek po propuštění z kriminálu.

Při druhém věznění v letech 1973 až 1975 už psal Stránský budoucí literární díla přímo v kriminále – především ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni, kde měl jako scenárista možnost vykonávat svoje civilní zaměstnání. Pokračoval ale v omezené míře i v místě výkonu trestu, ve věznici na Borech. „Psal jsem jako o život a kromě pohádek, z nichž

---

¹⁰ Příloha č. 2. Rozhovor s Jiřím Stránským.

¹¹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 79.

část později vyšla v knížkách *Povídáčky pro Klárku* a *Povídáčky pro moje slunce* jsem napsal i spoustu dalších textů.¹²

1.3 Díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou

Stejně jako Jiří Stránský vycházel také Karel Pecka ve své literární tvorbě z osobních prožitků v komunistických vězeních, ačkoli jeho první literární pokusy pocházejí již z období studia na obchodní akademii. „Paní profesorka Kargeová mi otevřela svět poezie. Z jejích výkladů jsem začal cítit vedle obsahových významů i hudbu veršů. (...) Prózu jsem tehdy vůbec nepsal, první pokusy přišly až na lágru.“¹³

Některá díla jako povídkovou sbírku *Na co umírají muži* či básnický soubor *Rekonstrukce* začal psát Karel Pecka již při pobytech v lágrech, další dal dohromady po propuštění v roce 1960. Patří mezi ně díla *Úniky*, *Horečka*, *Veliký slunovrat* či *Motáky nezvěstnému*.

Paralelu s Peckovým životem zachycuje také román *Štěpení*, který sice nevypovídá o prostředí vězení padesátých let, ale vyplývá rovněž z restrikcí socialistického systému v Československu, které se odehrávaly v letech pozdějších (román se odehrává v roce 1968).

Literární prvotiny z lágrů začal psát Karel Pecka po uvolnění poměrů v táborech po roce 1953. Tedy po smrti Stalina a Gottwalda, kdy začali vězni dostávat i větší přísuny jídla. „V okamžiku, kdy je dost chleba, objeví se i poezie. Říká se *inter arma silent musae* a analogicky v lágru platilo, že nebylo jídlo, nebyly zpěvy. Jakmile se nemusel shánět chleba, sháněly se knížky.“¹⁴

I přes „oteplení“ režimu se ale vězni stále potýkali s nedostatkem papíru, který dostávali na přiděl, a museli tak své literární úryvky psát úsporně. Vlivem toho vznikal ve vězeních podle Karla Pecky jakýsi první samizdat. „Nejkrásnější exemplář byla

---

¹² LUKEŠ, Jan. Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 125.

¹³ LUKEŠ, Jan. Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 36.

¹⁴ LUKEŠ, Jan. Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 96.

knížečka napsaná na cigaretových papírcích.¹⁵ Také Karel Pecka dostával své rukopisy ven z lágru přes „jednoho slušného civilního zaměstnance, který je vynesl a poslal domů.“¹⁶ Ve vězení se rovněž setkával s dalšími spisovateli, kteří ho v literární tvorbě inspirovali. Například na táboře Elko to byl Zdeněk Rotrekl, později na Bytízu také Jiří Stránský.

Z tábora Bytíz pochází největší množství literatury, kterou Karel Pecka ve vězení vytvořil. Napsal zde téměř celý soubor povídek *Na co umírají muži*, a také se více dostal ke čtení (nejen sovětských děl), a tedy získávání literární inspirace a pěstování vztahu k literatuře. „Působily tam skutečně celé gangy a mafie, které pašovaly knížky, Světovou literaturu, dokonce i Life, a já jsem se postupem doby do jedné party dostal.“¹⁷

Při psaní o volných chvílích mezi prací a spaním se Pecka soustředil zejména na to, aby situace a příhody, které ho přitahovaly a inspirovaly, zapsal do povídek co nejpoutavěji. „Viděl jsem nějakou příhodu v určitých relacích a šlo mi o to, jakým způsobem ji ztvárnit. Vůbec jsem zatím nepomýšlel na nějaké široké koncepce. (...) Hledal jsem pouze způsob, jak zachytit jednotlivou příhodu, klíč k jejímu zápisu.“¹⁸ Příkladem takového konkrétního motivu může být situace popsána v povídce *Měsíční světlo* ze sbírky *Na co umírají muži*, kterou Pecka zažil při čtrnáctidenním pobytu v korekci. Vězeň, který byl umístěn v kobce vedle něj, se z ní začal vylamovat, povedlo se mu dostat ven a začal otevírat ostatní cely, aby zlákal další vězně k útěku. Podle Pecky šlo o nasazeného provokatéra. „Nikdo s ním nešel, protože bylo jasné, o co jde, nicméně jako trest jsme od náčelníka Palečka vyfasovali ještě ke všemu další sankce: omezení jídla a dek, místo dvou jednu.“¹⁹

---

¹⁵ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 97.

¹⁶ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 98.

¹⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 110.

¹⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 115.

¹⁹ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 119.

2 Rozhovor

Rozhovor je nejběžnější forma naší komunikace, ale také jeden z pilířů žurnalistické a sociologické práce. Je velmi variabilní, jeho pravidla nejsou ohraničena a má mnoho možných využití. Základní formou rozhovoru je tzv. rozhovor face to face (tváří v tvář neboli dialog dvou osob). Rozhovor ale může představovat také výměnu názorů mezi více osobami, e-mailovou korespondenci, telefonický hovor, můžeme jej v mnoha variacích využívat jako metodu sociologického šetření (v dotazníku, anketě, telefonních průzkumech apod.).

Kompozice rozhovoru může být strukturovaná, polostrukturovaná či nestrukturovaná a může být využíván pro mnoho účelů. „Marketingové průzkumy, politické diskuse, medicínské účely či akademické analýzy. (...) Rozhovor může být rychlá výměna informací jako například pětiminutový telefonní hovor, nebo může být naopak zdoluhavým sezením trvajícím i více dní či týdnů, jako v případě životopisných interview.“²⁰

---

²⁰ FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 11. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

2.1 Vývoj rozhovoru jako žurnalistického žánru

Rozhovor neboli interview je zároveň také nejmladší novinový žánr. Dle teoretiků vznikl v USA v roce 1835 a vzešel z jiného žurnalistického žánru - reportáže. Autorem historicky prvního interview byl reportér deníku *Herald* James Gordon Bennett, který rozhovorem započal svoji reportáž z policejního vyšetřování. S počátky žánru se vážou také jména jako Joseph Burbidge McCullaghs či Henri de Blowitz (Adolf Opper), který proslul rozhovorem s německým kancléřem Otto von Bismarckem z roku 1878 na Berlínském kongresu. Den po jejich rozpravě vyšlo interview v londýnských *Times* a prozradilo výsledky z kongresu dříve, než byl podepsán závěrečný protokol. „Večeře trvala pět hodin, oba pánové se bavili volně a svobodně, což byla kancléřova chyba. Nevěděl, že krédo monsieurá Blowitze a tehdejší anglické žurnalistiky bylo: cokoliv je před novinářem řečeno, stává se majetkem jeho listu.“²¹

Mimo jiné i díky rozmachu interview se v 19. století začala utvářet kritická veřejnost a demokratický veřejný prostor, žánr povýšil autoritu médií, které mohly začít „odporovat“ mocným.

Záhy po rozhovorovém boomu v žurnalistice se žánr brzy začal využívat také v sociologii jako jedna z hlavních kvalitativních metod. „Za zakladatele rozhovoru jakožto metody sociologického výzkumu je považován Charles Booth, který v roce 1886 aplikoval obsáhlý výzkum na obyvatelích Londýna. Nesl název *Life and Labour of the people in London* a tématem výzkumu byly ekonomické a sociální podmínky k životu.“²² Podobný sociologický výzkum, který se Boothovou prací inspiroval, aplikoval krátce poté, v roce 1895, také americký sociolog W. E. B. Du Bois na obyvatelích Philadelphie. Po druhé světové válce se stal rozhovor jakožto sociologická metoda dominantním a začal se aplikovat také na akademické půdě. Za všechny autory jmenujme jména sociologů jako Herbert Blumer, Felix Paul Lazarsfeld či C. Wright Mills.

---

²¹ HVÍŽĎALA, Karel. *Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview*. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 12.

²² FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 14.

Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

Rozhovor jako novinářský žánr získal velký význam rovněž po druhé světové válce. Například americký časopis U. S. News and World Report vydával od roku 1949 týden co týden rozhovor s jednou významnou osobou. „Takovými rozhovory se říkalo expertní. Tehdy se také začalo s autorizací rozhovorů, a tím se z interview staly dokumenty, z nichž se dalo závazně citovat.“²³ Od padesátých let vznikaly slavné rozhovory moderátora CNN Larryho Kinga a svými rozhovory prosluli také reportéři jako Tim Russert, William F. Buckley či Benn Witter (publicista německého časopisu *Die Zeit*, který své rozhovory nazýval procházka, podle toho, že se svými respondenty chodil na dlouhé procházky a poté na základě vlastních zážitků a získaných informací osobnosti portrétoval).

Italská redaktorka Oriana Fallaciová proslula provokativními rozhovory postavenými na vyhraněnosti a souboji zpovídaného s dotazujícím. Známy je zejména rozhovor Fallaciové s ajatolláhem Chomejním, který ji v průběhu zpovídání vyhodil. V rozhovorech se „chovala jako člověk, který všechno ví lépe, a ještě k tomu moralizovala. Nebála se považovat vlastní názor za důležitější než názor zpovídané osoby.“²⁴ Jako opak Oriany Fallaciové zmiňuje Karel Hvížd'ala Georga Urbana, který vytvářel rozhovory s mysliteli, politiky a vědci. Rozhovor vnímal jako „výměnu idejí mezi dvěma informovanými stranami a ne jako obžalobu nebo křížový výsledek.“²⁵

Na našem území se rozhovor rozšířil po vzniku rozhlasu v roce 1923, nejnámější rozhovory vytvářel například A. J. Liehm pro Literární noviny, které vycházely v překladech po celé Evropě (od roku 1961 Literární noviny vedl, knižně své rozhovory vydal také v publikaci *Rozhovor* nakladatelství Československý spisovatel v letech 1966 a 1968). Žánr rozhovoru byl naopak utlumen po roce 1948, kdy zastával roli v komunistické propagandě.

Za nejsložitější věc při pořízení rozhovoru považují novináři dostat se zpovídanému pod povrch témat, rozvést interview do hloubky. „Dostat se trochu pod

---

²³ HVÍŽĎALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 13.

²⁴ HVÍŽĎALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 21.

²⁵ HVÍŽĎALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 25.

povrch, ale ne tak, aby měl ten zpovídaný pocit, že mu páčidlem vylamujete dveře bytu. Těžké je udělat rozhovor tak, aby měl váš protějšek chuť jít trochu do hloubky, aby se s vámi cítil bezpečně a řekl vám to rád.²⁶

Podle českého politického reportéra a komentátora Jindřicha Šídla není složité udělat dobrý rozhovor. Stačí být podle jeho slov „sebevědomý, zvědavý, dobře připravený, asertivní, přiměřeně drzý, pohotový, a hlavně musíte od začátku vědět jednu základní věc: tady nejde o vás, ale o člověka, který vám věnuje hodinu svého času.“²⁷

V současnosti se žánr rozhovoru proměňuje, zejména vlivem technologického pokroku. Podle A. Fontany a A. Prokos žijeme ve 21. století ve „společnosti rozhovorů“. „Kvalitativní i kvantitativní průzkumníci v současnosti využívají interview jako hlavní sociologickou metodu k shromažďování dat.“²⁸ Podle nich lidé (nikoli pouze výzkumníci) rozhovorům věří a vnímají je jako zdroj informací, které jsou pravdivé a podávají podložené informace.

2.2 Hlubkový rozhovor

Hlubkový rozhovor (v angličtině in-depth interview či IDI) je jedna z nejvýznamnějších metod kvalitativního výzkumu. Spočívá v dotazování menší skupiny respondentů nebo jen dvojice či jedné osoby (jako v případě diplomové práce rozhovor s Jiřím Stránským a Janem Lukešem). „Charakteristickou metodou pro sběr dat v kvalitativním výzkumu je naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí.“²⁹ Při hlubkovém rozhovoru respondent volně vyjadřuje své názory a pocity a pomáhá detailně přiblížit téma, na které je rozhovor veden.

Zásadní pro hlubkový rozhovor je fakt, že respondent je součástí určitého prostředí či se dlouhodobě zabývá specifickým tématem. Základem je pečlivá a podrobná příprava tazatele a také správné formulování otázek. Ty v případě

---

²⁶ EBEN, Marek. Dostat se pod povrch. In: OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim. *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 152.

²⁷ ŠÍDLO, Jindřich. Interview je zpráva. In: OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim. *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 61.

²⁸ FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 12. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

²⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2, druhé vydání. Praha: Portál, 2008, s. 407.

hloubkového rozhovoru nejsou uzavřené ani jakkoli jinak omezené či zavádějící. Tazatel si dopředu určí, k jakému cíli má rozhovor směřovat a podle toho pokládá otázky, které vedou k odpovědím s informační hodnotou a relevantním obsahem. Rozhovor trvá většinou kolem jedné hodiny a po přepsání bývá respondentovi předložen k autorizaci pro upřesnění případných nejasností ve výpovědích.

3 Pobyť Jiřího Stránského a Karla Pecky v komunistickém lágru

3.1 Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení

Jiří Stránský se narodil v Praze dne 12. 8. 1931 otcí JUDr. Karlu Stránskému a matce Boženě Stránské, rozené Malypetrové, která byla dcerou agrárního politika Jana Malypetra, jenž byl za první republiky předsedou československé vlády. Jiří Stránský se zároveň narodil s šlechtickým predikátem rytíř ze Stránky a Gerigenfelsu, který zdědil po otcí.

S nástupem komunismu se u nás po vzoru Sovětského svazu začaly rozjíždět takzvané politické procesy s osobami nepohodlnými komunistickému režimu, zejména s představiteli církve, šlechty, se zástupci nekomunistických politických proudů (mezi něž se řadili také příbuzní Jiřího Stránského, zejm. dědeček Jan Malypetr), s účastníky nekomunistického fašistického odboje (mezi které patřil otec Jiřího Stránského, vězněný za druhé světové války v koncentračním táboře v Osvětimi) a také s veterány z válečných bojů na západní frontě. Politické procesy zajišťovala Státní bezpečnost, a to v rámci tzv. „třídního boje“. Konstruovala a vytvářela obvinění, oběti přitom nutila k přiznání psychickým i fyzickým násilím. „Právní oporou politických procesů se stalo mimo jiné schválení Zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. dne 6. října 1948. (...) Z politických důvodů bylo popraveno asi 250 osob (z toho jedna žena – Milada Horáková) a na 200 tisíc politických vězňů skončilo ve vězeních, desetitisíce z nich v těch nejtěžších.“³⁰

Vedle popravených uvězněných lidí za sebou politické represe 50. let zanechaly také další tisíce lidí, kteří byli nuceně vystěhováni ze svých bytů, vyhozeni ze střední či vysoké školy, internováni v táborech nucených prací nebo kteří přišli o majetek. Komunistické represe se dotýkaly rovněž představitelů buržoazie, bývalých elit, vysoce postavených úředníků a vzdělaných lidí. „Novou elitu měli tvořit nejvýkonnější

---

³⁰ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA Pavel a ORSÁG Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 132.

pracovníci, především tzv. úderníci, tedy dělníci.³¹ Programové snahy, změny priorit nového režimu a výsledky jeho kroků vedly k vytvoření tzv. „nové inteligence“.

Již v roce 1948 byl otec Jiřího Stránského na dva roky odveden do tábora nucených prací. „Rozsudek bohužel nemám, někde se ztratil, ale zněl asi tak, že doktor Karel Stránský, buržoazní právník, se chová tak opatrně, že mu není možné nic dokázat, a proto se odsuzuje na dva roky do tábora nucených prací,³² vyjádřil se k otcovu nasazení Stránský. Následně rodině Stránských komunisté zkonfiskovali vilu v Praze na Hanspaulce, Stránského bratra Jana vyhodili ze školy a v roce 1950 pak ani Jiřího Stránského nepustili ke složení maturitní zkoušky na gymnáziu.

V roce 1952 narukoval Stránský k takzvaným „pétépákům“ neboli pomocným technickým praporům. Mezitím, v roce 1950, oslovil Stránského majitel kdysi soukromé inzertní firmy, později ředitel státního podniku Čedok-Propag František Šilhart s tím, zda by vstoupil do jeho ilegální protikomunistické organizace. Stránský to odmítl, přesto se měl ale tři roky nato kvůli Šilhartovi dostat do vězení.

V roce 1951 přešel přes československé hranice tzv. „vlak svobody“ s několika uprchlíky. Jak sdělil Jiří Stránský v knižním rozhovoru *Srdcerváč*, „ukázalo se, že tu akci organizovala ilegální skupina Františka Šilharta spolu s lidmi z Karlových Varů.³³ Vzápětí celou skupinu zatkli, František Šilhart dostal trest smrti, „a když požádal o milost, řekli mu, že aby ji dostal, musí sám nejdřív něco nabídnout. A on nabídl třináct příběhů o třinácti svých spolupracovnících ze zaměstnání.“³⁴ Byl mezi nimi také Jiří Stránský, pro kterého si 16. ledna 1953 přijely jednotky StB do Janovic nad Úhlavou, kde sloužil u PTP. „Pár kilometrů za Janovicemi stál na silnici tatraplán,

---

³¹ KNAPÍK, Jiří, FRANC Martin a kol. Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967. Praha: Academia, 2011, s. 24.

³² LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 34.

³³ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 45.

³⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 45.

vrazili mi do boku pistoli, nařídili mi, abych si do něho přisedl, a tam už mi nasadili pouta.“³⁵

Ve zprávě o zatčení Jiřího Stránského, kterou vypracoval jistý náčelník Minařík, se píše, že Jiří Stránský se při převozu „choval velmi drze a sebevědomě.“³⁶ Následně – jak se píše ve zprávě o zatčení – provedli dne 19. ledna 1953 příslušníci StB také domovní prohlídku Stránského tehdejšího bydliště v Záhoří u Mělníka. Podle dokumentu se zde našly nacistické knihy a publikace jako *Nesmrtelný národ* od Kamila Krofty nebo *Budování státu* od Ferdinanda Peroutky. Naopak zde StB nenašla žádný svazek literatury socialistické. „Podle těchto knih lze soudit, že celá rodina propaguje západní demokracii a kulturu,“³⁷ píše se v dokumentu. Státní bezpečnosti neušla v bytě Jiřího Stránského ani krabice s odznaky skautských organizací s nápisem „JAMBOREE“.

Do 30. července 1953 pobýval Stránský ve vyšetřovací vazbě – nejprve v Praze v Bartolomějské ulici, poté na Pankráci. Odsouzen byl soudem na osm let za velezradu poté, co se musel pod fyzickým nátlakem doznat k trestné činnosti. Samotnou výpověď zachycuje Protokol o výpovědi Jiřího Stránského, který je dochován v Archivu bezpečnostních složek.

Jako polehčující okolnost ke spáchání činu označil soud Stránského mladistvý věk, a proto mu snížil „trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné sazby“³⁸.

„Obviněný Stránský se trestného činu dopustil ve věku blízkém mladistvých, a je zde tedy naděje, že i kratší trest postačí k jeho nápravě,“³⁹ stanovil verdikt soudu. Součástí trestu osmi let odnětí svobody bylo také zabavení majetku a pětileté odnětí občanských práv. Jiří Stránský byl odsouzen spolu s dalšími dvěma údajnými členy protistátní skupiny – Ladislavem Bezpalcem a Zdeňkem Podrackým. Ladislav

---

³⁵ LUKEŠ, Jan. Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 45.

³⁶ Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o zatčení, V_343_MV, 16. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor, s. 2.

³⁷ Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor, s. 1, 2.

³⁸ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

³⁹ Tamtéž.

Bezpalec měl dle žaloby v září 1950 napojit Jiřího Stránského na Františka Šilharta, „aby tak zprostředkoval vyslání zrádce do západního Německa, kde se měl u nepřátelské zpravodajské služby zaučiti v obsluze vysílačky.“⁴⁰ Koncem října měl pak Stránský od obviněného Ladislava Bezpalice převzít plán vojenského objektu důležitého pro obranu republiky a slíbit, že zprostředkuje jeho dodání do zahraničí, tedy „nepřátelské zpravodajské službě.“⁴¹

Dohromady se podle rozsudku tito tři obvinění „spolčili navzájem, jakož i s dalšími osobami, aby se pokusili zničit, nebo rozvrátit lidovědemokratické zřízení a společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou.“⁴²

Původně měl být Jiří Stránský obviněn také z trestného činu vyzvědačství, kterého se měl dopustit „tím, že převzal od obviněného Bezpalice zprávu o jistém vojenském objektu, aby ji doručil cizí moci.“⁴³ Z této obžaloby byl nicméně podle Rozsudku krajského soudu v Praze ze dne 10. 7. 1953 nakonec zproštěn – soud to odůvodnil tím, „že obviněný Stránský ve skutečnosti prý neměl v úmyslu předati získané zprávy dále cizí moci.“⁴⁴

Na Pankráci strávil po rozsudku Jiří Stránský několik týdnů jako zedník a obkladač na hospodářském dvoře. Stejnou profesi vykonával několik dní i v Ilavě na Slovensku, v Leopoldově, v Uherském Hradišti a na Mírově. Poté se ocitl zpátky na Pankráci a na konci září roku 1953 byl převezen do tábora Vykmánov na Jáchymovsku. Pár dnů nato byl dále převezen do tábora Svatopluk u Horního Slavkova, kde zůstal až do května 1955, kdy byl tento lágr zrušen. Trest následně Stránský vykonával v táborech Vojna a Bytíz u Příbrami.

Ve výkonu trestu měl být Stránský do 16. ledna 1961, nakonec byl ale propuštěn na základě amnestie prezidenta Antonína Novotného k 9. květnu 1960.

---

⁴⁰ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 2.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 8.

Zatčen byl poté znovu ještě na dva roky v normalizačním roce 1973, ačkoli na rozdíl od jiných spisovatelů (například Karla Pecky) nikdy nepublikoval v samizdatu ani v exilovém nakladatelství. „A protože ani teď mu StB nemůže nic dokázat, obviní jej z účasti na hospodářském deliktu spáchaném ve skupině, jejímž měl být vzhledem ke svým znalostem jakýsi ideovým vůdcem a organizátorem – u pumpy v Nové Vsi prý právě on dojednával obchody s naftou a ještě prý přitom rozdával protistátní letáky.“⁴⁵ Jiří Stránský strávil čtrnáct měsíců ve vazbě, v roce 1974 byl odsouzen ke třem a půl roku vězení. Trest si odpykal jako administrativní síla v dílně na broušení bižuterie, následně jako dělník u soustruhu. 23. prosince 1975 byl Stránský podmíněčně propuštěn i ze svého druhého vězení.

3.2 Okolnosti doby Peckova pobytu ve vězení

Karel Pecka se narodil 6. prosince 1928 v Kližské Nemé na Slovensku, kde v té době působil jeho otec jako inspektor finanční stráže. Pocházel z prostých rodů - otec Karla Pecky se před odchodem na Slovensko po první světové válce živil jako pekař a prarodiče z jeho strany byli drobní zemědělci. Matka pocházela z rodiny továrního dělníka a vyučila se švadlenou. Jak zmiňuje Karel Pecka v knižním rozhovoru s Janem Lukešem *Hry doopravdy*, vyjma strýce komunisty nebyl nikdo z příbuzenstva členem žádné politické strany. Až po druhé světové válce se jeho maminka přidala k sociální demokracii ve Vyšším Brodě.

Do roku 1934 žil Karel Pecka s rodiči na Slovensku - po Kližské Nemé také ve vsi Tachty, kam byl jeho otec služebně přeložen. Od roku 1934 vyrůstal Karel Pecka v Českých Budějovicích, kde ho až do okupace v roce 1939 vychovávali prarodiče z matčiny strany. V roce 1948 složil maturitu na českobudějovické obchodní akademii. Stejně jako Jiří Stránský byl i Karel Pecka po druhé světové válce členem skautského oddílu a základy skautingu mu podle vlastních slov umožnily snáze překonat i těžké chvíle v komunistickém vězení. „Skauting to přímo nezdůrazňuje, ale je v něm obrovsky optimistický náboj. Není v něm negace, všechno je složeno z pozitivních představ.“⁴⁶

---

⁴⁵ LUKEŠ, Jan. *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 114.

⁴⁶ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 27.

Po maturitě skládal Karel Pecka přijímací zkoušku na Vysokou školu politickou a sociální v Praze. Na již tehdy výhradně politické otázky ale neodpověděl „správně“ a na vysokou školu přijat nebyl.

Karel Pecka začal pomýšlet na emigraci a připravovat se na odchod za hranice. „Jeden známý mi prozradil, že jeho příbuzný, bývalý voják, dělá převaděče přes hranice a dohodl mi to s ním. Šlo o profesionála, který za akce bral peníze a mě měl ze známosti přifařit k nějaké skupině.“⁴⁷ Přejít Karla Pecku za hranice se měl uskutečnit přes město Tachov, kam Pecka za převaděčem dle smluvených instrukcí přijel.

Záhy po příjezdu dne 24. května 1949 ale Karla Pecku zachytili příslušníci StB a okamžitě ho podrobili výslechu. Ve stejné době jako plánoval útěk za hranice, se Karel Pecka také podílel na rozjezdu ilegálního kulturního časopisu *Za pravdu*, jehož vydání měl v kufru, jenž mu příslušníci zabavili. Pecka byl záhy Státní bezpečností zatčen a v následujících dnech prošel krutými násilnými výslechy, při nichž byl donucen, aby se přiznal k účasti na plánování přechodu hranic a výrobě ilegálních tiskovin.

Z Tachova byl Pecka převezen do Plzně, kde strávil týden ve vězení, a poté následovala eskorta do Prahy. V cele, která byla umístěna v Bartolomějské ulici, se seznámil s ostatními zatčenými pocházejícími z různých společenských vrstev a absolvoval další zdrcující výslechy. „Přišly takové nepříjemnosti jako pálení prstů, špendlíky pod nehty a podobně. (...) Chtěli ze mě dostat, jak to bylo s časopisem - kdo ho dělal. Kdo organizoval můj přechod. Hlavně chtěli jména.“⁴⁸

Karel Pecka nakonec po fyzických útrapách prozradil příslušníkům StB jména dvou přátel - barrandovských filmařů - se kterými před zatčením spolupracoval na vydávání časopisu. Šlo o Antonína Řežába a režiséra Františka Šádka. I oni byli následně zatčeni. Ve skupině, která se podílela na vydávání časopisu, dále figurovalo dalších dvacet pět osob. Celá skupina „provinilců“, kterou Státní bezpečnost označovala

---

⁴⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 48.

⁴⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 55.

hromadně *Za pravdu* a na kterou bylo 9. září 1949 podáno trestní oznámení, čítala osmadvacet lidí.

Ilegální skupina měla být podle dochovaných dokumentů založena rovněž odsouzeným Františkem Zahrádkou z Českých Budějovic. Účelem skupiny byla podle spisu „podvratná činnost proti lidově demokratickému zřízení naší republiky a KSČ, zejména vydáváním pobuřujících protistátních letáků, dále napomáhání osobám při ilegálním útěku do zahraničí, opatřování zbraní, střeliva a vysílacích přístrojů.“⁴⁹

Podle Karla Pecky nelze jejich - politicky naprosto bezvýznamných osob - zatčení srovnávat s velkými politickými procesy té doby. „Otevřeli jáchymovské doly a potřebovali do nich otroky. (...) Ilegální časopis dělaný čtyřmi lidmi, to stačilo, aby každý z nich skončil v dolech - a hotovo.“⁵⁰

Archiv bezpečnostních složek obsahuje také dochované články z časopisu *Za pravdu*, kvůli kterým byl Karel Pecka a ostatní členové skupiny zatčeni. Jeden takový článek z 5. května 1949 nese název *Komunistický mír* a kritizuje přechod na sovětskou politiku v ČSR, která podle státní politiky nastoluje „mír“. Další příspěvek „*Američanům!*“ oslavuje demokratické státní zřízení v USA před komunistickým zřízením. „Vážíme si americké demokracie. Považujeme ji za východisko příštího uspořádání svobodného světa. Proto varujeme! Komunisté nesmí nikdy rozvrátit tuto nejpevnější oporu svobodného lidstva, která je jedinou nadějí znásilněných národů žijících pod komunistickým jménem.“⁵¹

Peckovi přátelé se k vydávání časopisu přiznali a vyšetřovatelé všechny na přelomu července a srpna 1949 přesunuli do soudní vazby na Pankráci, kde strávili dalších několik týdnů. Obžalování a umístění do vazby byli všichni účastníci za to, že „v době od ledna 1949 do května 1949 se navzájem spojili k vydávání štvavého protistátního ilegálního časopisu *Za pravdu*, do něhož všichni přispívali a jehož dvě čísla v celkovém počtu asi 70 kusů Karel Pecka a Antonín Řežáb rozmnožili na

---

⁴⁹ Archiv bezpečnostních složek. Zpráva o vyšetření, č. j. A-24200/611903-49-5/2-d, s. 14. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

⁵⁰ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 59.

⁵¹ Archiv bezpečnostních složek. Karel Pecka a spol., č. 5455 č. j. A-24200/611903-49-5/2-d, Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

cyklostylu a kolportovali roznesením po domech a vložením do schránek na dopisy, stejným způsobem rozmnožili v počtu asi 50 kusů a rozšířili štvavý protistátní leták s nápisem „*Američanům!*“, koncipovaný Vladimírem Valentou a dohodli se, že Karel Pecka se odebere za hranice do americké okupační zóny Německa, aby se tam spojil s vedoucími činiteli státu nepřátelské emigrace.⁵²

Podle dokumentu Spisy trestní věci strávil Karel Pecka v soudní vazbě více než rok, tj. období „od 25. května 1949 od 21 hodin do 8. září 1950.“⁵³

Hlavní soudní přelíčení s Karlem Peckou, Františkem Sádkem, Antonínem Řežábem a Vladimírem Valentou proběhlo 2. listopadu 1949. Karel Pecka byl podle odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. obviněn z velezrady a odsouzen k jedenáctiletému vězení.⁵⁴ Hlavními důvody trestu byly pokus o ilegální přechod přes hranice a spoluúčast na výrobě letáků *Za Pravdu a Američanům!*. Součástí trestu byla pokuta 15 tisíc korun.

Obhájce Karla Pecky ex offio JUDr. Jan Kaminský podal proti rozsudku z 2. listopadu 1949 odvolání. Hlavní argument, kterým odvolání zdůvodnil, zněl, že v případě Karla Pecky „nejde o zločin velezrady podle par. 1, ale o dva různé trestní činy.“⁵⁵ V dokumentu adresovaném Nejvyššímu soudu v Praze požaduje Peckův obhájce zrušení trestu nebo podstatné snížení jeho délky. Nejvyšší soud nečinil ani jedno, naopak ale ve zprávě z 3. března 1950 navrhl tresty odsouzeným ještě zvýšit tím, že bude jejich součástí konfiskace celého majetku.

Trest si Karel Pecka odpykával během padesátých let v tvrdých prostředích komunistických lágrů – nejprve v pracovním táboře na Kladně, následně v táborech uranového gulagu Svornost a Nikolaj na Jáchymovsku a od roku 1954 v lágru Bytíz u Příbrami. V průběhu výkonu trestu podal otec Karla Pecky žádost o obnovu přelíčení, předseda senátu ji ale zamítl.

---

⁵² Národní archiv. Obžaloba, č. j. Or I 1315/49, 19. 9. 1949, str. 1 - 2, Státní soud v Praze.

⁵³ Národní archiv. Spisy trestní věci, č. 1212/49, 9. 9. 1949, str. 2. Státní soud v Praze XIV - Na Pankráci.

⁵⁴ Národní archiv. Hlavní přelíčení, č. j. Or I 1315/49, 2. listopadu 1949, str. 1. Státní soud v Praze.

⁵⁵ Národní archiv. Nejvyššímu soudu v Praze, č. j. Or I 1315/49, 24. ledna 1950, str. 1. Státní soud v Praze.

Karel Pecka byl z výkonu trestu podmíněčně propuštěn o šest měsíců a 22 dní dříve - na svobodu se po více než deseti letech podíval 10. prosince 1959.⁵⁶

Archiv bezpečnostních složek disponuje i dokumenty, které pojednávají o složce, kterou na Karla Pecku vedla Státní bezpečnost od roku 1973. V této době vycházela Peckova díla v samizdatových edicích a v exilu (v nakladatelství Sixty Eight Publishers v Torontu vydal Pecka mimo jiné román *Štěpení*, v roce 1975 publikoval také v emigrantském časopise *Nový domov* v Kanadě). „Stb Praha 2a odbor získal poznatky, že Karel Pecka udržuje styky s bývalými historiky Milošem Hájkem nar. 1921, dr. Františkem Šamalíkem a dr. Janem Opatem (1923) se kterými vyvíjí aktivní činnost. Od těchto osob se snaží získat jejich práce ke zveřejnění v Edici - Petlici.“⁵⁷

Svazek StB na Karla Pecku nesl název „KÁJA“ a pod číslem 994927 byl spisovatel uveden jako „nepřátelská osoba v druhé kategorii“. Sledování Karla Pecky Státní bezpečnost ještě zostříla poté, co podepsal Chartu 77.

Archiv bezpečnostních složek disponuje dokumenty o sledování Karla Pecky i přepisy výslechů StB. Svazek č. 64 7842 z 10. prosince 1980 například obsahuje zápis o výpovědi, kdy Státní bezpečnost Karla Pecku zpovídala o jeho vazbách k edici Petlice a k Ludvíku Vaculíkovi.

Agenti Státní bezpečnosti sledovali každý Peckův pohyb. Například v úterý 23. května 1973 byl sledován od 7 hodin ráno do 14:40 odpoledne, ve středu 6. června 1973 od 6:30 do 19:00. V daný den vyšel v 11:05 ze svého domu, šel na nákup a poté zpět. Ve čtvrtek 14. června 1973 vyšel Karel Pecka v 16:00 ze svého bydliště na Uhelný trh, poté do tuzexu, prošel se po Kampě a v 17:55 vstoupil do restaurace U Kocoura. „Cílem sledování je získat přehled o stycích objektu o jeho návštěvách a předávání a přebírání materiálů. Při této jeho činnosti provádět fotodokumentaci. Dále se zaměřit na zjištění styků.“⁵⁸

---

⁵⁶ Národní archiv. Usnesení, č. 432/59, 3. prosince 1959 v Příbrami, Státní soud v Praze.

⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek. Záznam ze svodky S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení ze dne 7. 8. 1978

⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek. Plán sledování. Spisový svazek č. 762/78, „objekt Kája“. S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení.

3.3 Karel Pecka v samizdatových a exilových titulech

Na rozdíl od Jiřího Stránského se Karel Pecka po propuštění z vězení v roce 1959 věnoval publikování v samizdatu a exilu. Vedle toho, že jeho díla vycházela v torontském nakladatelství Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové Sixty-Eight Publishers, publikoval Karel Pecka v jednom z nejvýznamnějších exilových časopisů *Svědectví*. Vycházel jednou za čtvrt až půl roku v Paříži a vedle politiky v něm zaujímala významný prostor literatura, kritika a literární věda. „Zvláště v šedesátých letech přebírala redakce *Svědectví* i příspěvky z oficiálních literárních časopisů a úryvky z vydaných knih. Během normalizace se na stránkách *S.* vedle exilových literátů uplatnili autoři domácího samizdatu.“⁵⁹ Vedle Karla Pecky publikoval ve *Svědectví* například Václav Havel, Karel Hvižd'ala, Pavel Tigrid, Ivan M. Jirous, Ivan Klíma, Milan Kundera či Ludvík Vaculík.

Karel Pecka publikoval v exilovém časopise *Svědectví* například povídku Pan Žorž. Vyšla v čísle 70-71 z roku 1983 na stránkách 469–480. V čísle 79 z roku 1986 vyšla na stranách 634–640 například povídka Karla Pecky Nenahraditelnost slova.

Karel Pecka přispíval také do samizdatového časopisu (sborníku) o divadelní teorii a kritice s názvem *O divadle*. Vycházel jednou až dvakrát ročně na rozdíl od oficiálních periodik se věnoval také autorům a inscenacím, které u nás nebyly uváděny oficiálně. Někteří autoři zde publikovali pod pseudonymy nebo jako anonymní autoři. Karel Pecka publikoval své texty v periodiku *O divadle* především v rubrice Filipika - například do prvního vydání z roku 1987 napsal příspěvek s titulem Věk cynismu.

Jako doma oficiálně nepublikující autor se Karel Pecka podílel na obsahu beletristické přílohy Čtení na léto, která vycházela při exilovém časopise *Listy*, který vznikl po roce 1968 z Literárních novin a od roku 1971 vycházel v Římě. *Listy* se věnovaly zejména politice, komentářům a analýzám, součástí obsahu byla ale také společenská rubrika. Příloha Čtení na léto vycházela u periodika *Listy* jednou za rok v letech 1980–1989. Kromě Karla Pecky zde publikovali například básníci Ivan Blatný, Ivan Diviš nebo Jan Skácel a prozaici jako Bohumil Hrabal, Jaroslav Hutka nebo Milan

---

⁵⁹ Svědectví. *Libriprohibiti.cz* [online]. [cit. 2016-04-08].
Dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/svedectvi>

Kundera. Příloha obsahovala také eseje či literárněvědní práce. Karel Pecka publikoval například v příloze z roku 1981, která vyšla u Listů č. 3 - 4, povídku *Mistři smíru*, která posléze vyšla v souboru *Malostranské povídky* v roce 1985 (Sixty-Eight Publishers).

Také v nezávislém časopise *Prostor* o politice a kultuře vycházely za normalizace mimo jiné recenze a kritiky na exilové a samizdatové knihy či filmy. V roce 1985 zde vyšla například recenze na Peckovy *Malostranské povídky*.

3.4 Shrnutí

Jiří Stránský byl ve vykonstruovaném politickém procesu v roce 1953 odsouzen za trestný čin velezrady na 8 let vězení. Do roku 1960, kdy byl propuštěn na základě prezidentské amnestie. Vystřídal několik komunistických lágrů od Vykmanova u Jáchymova až po tábory Vojna a Bytíz u Příbrami. Znovu uvězněn byl ještě na více než dva roky v roce 1973.

Karel Pecka byl odsouzen k jedenáctiletému vězení za velezradu již v roce 1949, zatčen byl za přechod hranic a šíření ilegálního časopisu. Prošel také několika lágrů – od kladenského přes několik jáchymovských až po tábor Bytíz u Příbrami, kde se také s Jiřím Stránským setkal. Na rozdíl od Jiřího Stránského byl ale Karel Pecka podmíněně propuštěn již v roce 1959 a znovu se do komunistického vězení již nevrátil.

Zážitky a osobní zkušenosti z vězení zúročili Jiří Stránský a Karel Pecka ve své literární tvorbě, díky které zůstane dnešním i budoucím generacím zachováno přímé svědectví o tom, jak komunistický režim nakládal s nepohodlnými osobami.

Záznamy o pobytu Stránského a Pecky ve vězení jsou dochované a přístupné v Národním archivu a v Archivu bezpečnostních složek.

V Osobním spise Jiřího Stránského jsou uloženy záznamy o jeho obvinění, soudním líčení i samotném pobytu ve vězení. Dochovaly se například zápisy o kázeňských prohřešcích Stránského, za které byl trestán mj. důtkami nebo pobyt v korekci. Součástí osobního spisu jsou také doklady o úrazech, které Stránský v lágru prodělal. O většině těchto zážitků se Jiří Stránský ve svých dílech zmiňuje. Knižní hrdinové prožívají podobné osudy, jaké on sám zažil, zejména to platí pro hlavní postavu románu *Zdivočelá země* Antonína Maděru nebo pro hrdiny, kteří vystupují v povídkách v souboru *Štěstí*.

V obou dílech Stránský zachytil také další vlastní zkušenosti z vězení, píše například o fyzických násilnostech, kterými státní bezpečnost nutila oběti k přiznání k vykonstruovanému obvinění. Ve *Zdivočelé zemi* vystupuje například také postava profesora Chvojíka, který představuje filozofa a esejistu Jiřího Krupičku, se kterým se Jiří Stránský sešel v lágru Vojna u Příbrami.

Národní archiv disponuje také dokumenty, které souvisí s okolnostmi věznění Karla Pecky. Na rozdíl od Stránského ale neobsahují podrobnosti typu záznamy o korekci, zprávy o lékařských vyšetřeních apod. Převážná část dochovaných materiálů se týká obvinění, zatčení, výslechů a Karlem Peckou i ostatními členy skupiny, která se podílela na vydávání časopisu *Za pravdu*. Dochované spisy pojednávají také o soudním procesu s Karlem Peckou a ostatními obviněnými.

Archiv bezpečnostních složek obsahuje vyšetřovací spisy Státní bezpečnosti a karty z kartotéky Správy sledování, které podrobně pojednávají o sledování Karla Pecky Státní bezpečností po propuštění z vězení.

4 Analýza povídkového souboru Jiřího Stránského Šťěstí

Cyklus povídek napsal Jiří Stránský v 60. letech 20. století. Jeho základ – pět povídek *Šťěstí*, *Bumerang*, *Balík*, *Játra* a *Uniforma* – vznikl jako námět na povídkový film, ke kterému Jiřího Stránského vybídl režisér a scenárista Ivan Passer. Z něho však nakonec pro politický kontext sešlo. „Barrandovská dramaturgie s nimi šla za tehdejším ústředním ředitelem Čs. filmu Aloisem Poledňákem. Poledňák byl bývalý svazácký funkcionář, nicméně na svém místě v průběhu šedesátých let pomáhal ve filmu liberalizovat poměry. Když si ale povídky přečetl, dostal prý málem infarkt a okamžitě prohlásil, že tohle tedy ne,“⁶⁰ popsal Jiří Stránský.

V roce 1966 proto Stránský povídky poskytl nakladatelství Mladá fronta, kde vyšla ve stejném roce mimo jiné například knížka Karla Pecky *Úniky*, která rovněž obsahuje povídku na vězeňské téma. „Když je (povídky) mí přátelé četli, zjistili, že výsledek už má blíž k literatuře než k filmu, a tím víc mě nutili, abych rukopis někde uplatnil.“⁶¹

V roce 1968 se v nakladatelství soubor *Šťěstí* rozhodli publikovat, vyjít měl v edici Mladé cesty. Jiří Stránský se ale rozhodl vydání pozdržet, a kvůli tomu nakonec soubor vůbec publikován nebyl. „Literatura z koncentráků začala vycházet ve větším množství, psal kdekdo a já měl najednou pocit, že je toho příliš,“⁶² zmínil důvod pozastavení vydání Stránský.

Z důvodu nastolené normalizace byl leden 1970 pro vydání knihy popisující dění v komunistických lágrech pozdě, a tak bylo dílo odsouzeno k likvidaci. „V roce 1969 ještě byla vydána například Švandrlíkova humoristická kniha *Černí baroni* (...) Nebyl ovšem již vydán nakladatelstvím původně plánovaný Škvoreckého *Tankový prapor*, byla rozmetána sazba Filipovy prózy *Blázen ve městě* a nebylo distribuováno vydání vězeňských povídek Jiřího Stránského *Šťěstí*.“⁶³

---

⁶⁰ LUKEŠ, Jan. Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 95.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² LUKEŠ, Jan. Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 107.

⁶³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945 - 1989: IV. 1969 - 1989*. Praha: Academia, 2008, s. 387.

Mezitím vyšly dvě povídky ze *Šťěstí* alespoň v časopise Plamen – v srpnu roku 1968 *Uniforma*, v prosinci téhož roku *Balík*.

Kompletně byl cyklus vydán až v roce 1991 v nakladatelství Hejkal, původních pět povídek bylo rozšířeno o další dvě – *Apartmá* a *Hrdinové*. Poté vyšlo *Šťěstí* znovu ještě v roce 1997 v nakladatelství Panorama spolu s dalšími třemi povídkami *Citrón*, *Žabák* a *Legendy*.

Podle povídky *Bumerang* z tohoto souboru natočil režisér Hynek Bočan v roce 1996 stejnojmenný film. V roce 1998 dostal ocenění Stříbrná holubice Mezinárodní katolické asociace pro rozhlas a televizi na 38. mezinárodním televizním festivalu v Monte Carlu. Hlavní roli ztvárnil herec Jiří Schmitzer, který dostal za výkon cenu Trilobit od Českého filmového a televizního svazu a také v roce 1998 Českého lva. Jiří Stránský za námět a scénář k *Bumerangu* dostal v roce 1998 Cenu Nadace Český literární fond.

Snímek *Kousek nebe* pak podle povídky *Šťěstí* zfilmoval v roce 2005 Petr Nikolaev, filmů *Uniforma* a *Žabák* se v roce 2001 ujal stejně jako v případě *Bumerangu* Hynek Bočan. Podle povídky *Uniforma* navíc napsal v šedesátých letech Jaroslav Dietl divadelní hru, už tehdy ji chtěl režisér Miloš Forman využít rovněž k filmové adaptaci. „Zejména do začátku roku 1970 jsem byl jako scenárista na roztrhání. Miloš Forman chtěl točit *Uniformu*, pro Františka Vláčila jsem napsal *Bumerang* jako televizní inscenaci,“⁶⁴ popisuje Stránský.

Povídka *Balík* se objevila ve třináctém díle seriálu *Zdivočelá země*, do sedmnáctého dílu televizního seriálu pak Stránský zakomponoval povídku *Apartmá*. V osmnáctém a devatenáctém díle *Zdivočelé země* použili tvůrci povídku *Žabák*.

V povídkách líčí Stránský rub a líc komunistického vězení – kromě útlaku a bezpráví vězňů popisuje také světlejší, optimistické chvílky vězeňského pobytu v komunistickém lágru.

---

⁶⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 118.

Celý cyklus zahajuje titulní povídka *Štěstí* o vězni Lubošovi Příhodovi, který čeká na transport do pracovního tábora. Setká se tu s mladou pradlenou, do které se zamiluje. I přes značnou nesvobodu komunistického vězení se spolu přes mnohé překážky scházejí a nacházejí společné kousky štěstí. *Bumerang* je situován do zimy roku 1958 a pojednává o bývalém komunistickém veliteli, který se sám dostává do vězení k práci v uranových dolech. Tato situace nastala jako ohlas odhalení krutých Stalinových represí v Sovětském svazu. Bývalého velitele se jeden ze spoluvězňů snaží uchránit před kolektivním odsouzením ostatních. V povídce *Apartmá* autor vypráví o pobytu vězně na marodce, v čistém, klidném a v podstatě „vysněném“ prostředí oproti pracovnímu táboru. Postupem času ale dostane k tomuto prostředí odpor, vrací se mu myšlenky na domov, trápí ho noční můry a chce zpět mezi „své“ mukly. Povídka *Balík* se odehrává o Vánocích a skupinka vězňů se v ní pokouší dostat do lágru balík s léky a potravinami pro spoluvězně Mílu, který trpí tuberkulózou. Hlavní problém představuje koridor, kde chodí dozorcí, přes který musí balík přehodit. Vězni však hod nezvládnou a balík skočí v zamřížovaném střeženém prostoru. Povídka *Játra* vypráví o vězni Radku Musilovi, který má vlivem uranu nedostatek červených krvinek. Je proto přemístěn k venkovní práci – na haldu, kde se setká s civilní pracovnící Květou. Dvojice se do sebe zamiluje. Hlavním hrdinou povídky *Uniforma* je Mírek, který je v pracovním táboře řízen dle vojenské hodnosti vězňů. Dostane se do cely ke generálu Šimkovi, který považuje dodržování vězeňského režimu za svoji povinnost a každý příkaz od bachaře za vojenský povel.

4.1 Kritický ohlas souboru Štěstí

Jan Lopatka v Literárních novinách oceňuje Jiřího Stránského jako vyrovnaného a promýšlejícího prozatéra, který v povídkách dává pozor na užití mezních situací. „Všimněte si jen, jak v povídce *Játra* opatrně a diplomaticky stylizuje krajní situaci rozrušení.“⁶⁵ Lopatka se také zamýšlí nad rolí vězeňské literatury u nás a Jiřího Stránského ve stati srovnává se spisovatelem Karlem Peckou a Evou Kantůrkovou. Píše, že se všichni tři „setkávají v tom, že poukazují na smysl slova ve významu uchované štafety. V tomto bych viděl základní stopu české vězeňské literatury související především s padesátými léty. Objevuje se tam tato stopa nejen jako spona vnější

---

⁶⁵ LOPATKA, Jan. Štěstí. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4.

prozatérské konstrukce, ale i jako stálý nutkavý motiv existenciálního pohybu a pobytu hrdinů.⁶⁶

Kladně hodnotí *Štěstí* i Vladimír Píša v periodiku *Tvar*. Cyklus povídek označuje za ediční počín – „vydání mimořádně cenné, objevné nebo jinak překvapivě hodnotné knihy“⁶⁷. U Stránského díla se to podle Píši navíc děje na první pohled nenápadně, bez jakékoli reklamy. Za ediční počín neoznačuje recenzent *Štěstí* jen díky tematice „československého Gulagu 50. let“⁶⁸, která je vlastní i spisovatelům jako Karel Pecka, Jiří Mucha nebo Jiří Hejda, ale také díky objevnému Stránského přístupu a výslednému stylu. „Jakkoli je samo prostředí syrové, postavy vězňů, bachařů, dělníků atd. bezesporu důkladně odpozorované a jednotlivé příhody zřejmě autentické, je autor v jistém smyslu lyrikem hledajícím okamžiky štěstí, lásky, naděje, solidarity.“⁶⁹

Na příkladu první povídky *Štěstí* vyzdvihuje Vladimír Píša Stránského mistrné vystižení atmosféry nočního přesunu zamilované dvojice i symbolickou tečku za láskyplným příběhem, kdy se spisovatel dokázal vyhnout nadsázce a citlivému popisu. Čistota, harmonie a nesnadná zapomenutelnost spojuje podle kritika většinu povídek ve *Štěstí*, zejména jsou pak patrné v závěrečné povídce *Uniforma*. „Vedle výborné pointy příběhu je stejně zdařilý také druhý plán povídky a nepřehlédnutelný filozofický podtext.“⁷⁰

Za vynikající označuje povídky ze souboru *Štěstí* Vladimír Novotný v *Mladé frontě Dnes*. Srovnává je také s díly Karla Pecky, která rovněž v naší literatuře líčí „gottwaldovské koncentráky“ (především romány *Horečka*, *Veliký slunovrat* a *Motáky nezvěstnému*). Novotný shledává Stránského povídky z knihy *Štěstí* „mnohem kompaktnější než rané práce Karla Pecky“⁷¹, a to v kompozici, kresbě postav a hlavně „autentickém uměleckém postižení světa vězňů padesátých let“⁷². I když je podle Novotného Jiří Stránský při psaní v podstatě krutější a bezohlednější, dokáže prosvítit

---

⁶⁶ LOPATKA, Jan. *Štěstí*. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4.

⁶⁷ PÍŠA, Vladimír. *Štěstí v neštěstí*. *Tvar*. 1991, č. 19, s. 15.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ PÍŠA, Vladimír. *Štěstí v neštěstí*. *Tvar*. 1991, č. 19, s. 15.

⁷¹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Šťastná sedmička*. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

⁷² NOVOTNÝ, Vladimír. *Šťastná sedmička*. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

příběhy dřívějšího temného prostoru paprskem naděje a světla. Recenzent je přesvědčen, že *Šťěstí* je tvůrčím dokumentem o opravdovém lidství v době zla a násilí.

Vladimír Novotný se ke *Šťěstí* vyjádřil také v Lidových novinách. Zde však vyzdvihuje především okolnosti vydání díla, či spíše nevydání v šedesátých letech. Autor tu zmiňuje například vzpomínky manželky spisovatele Bohumila Hrabala, která v próze *Proluky* vypráví o tom, jak zachránila část nákladu této povídkové knihy, kterou přivezli k sešrotování do Sběrných surovin, kde pracovala. „A teď, když si můj muž přijel pro vysavač, přivezli skoro sto knížek, Šťěstí se ta knížka jmenovala a napsal ji Stránský... Povídám, hele, kdo to je ten Stránskej? A co to je, to jeho štěstí? A můj klenot okřál... Jé, to mi sem poslal sám pámbů,“⁷³ píše Hrabal slovy svojí ženy Elišky v autobiograficky laděné knize *Proluky*. „A tak že můj muž přijel do Sběrných surovin, vyndali jsme ten starý vysavač a do toho velkého kabeláče jsme nandali Šťěstí, všech těch sto knížtiček se tam vešlo... a vyjeli jsme do Karlína.“⁷⁴ U benzinové stanice v Karlíně tehdy Jiří Stránský pracoval a manželé Hrabalovi mu k ní stovku výtisků *Šťěstí* přivezli. Podle popisu v knize mu tím udělali velkou radost. „Pan Stránský vyběhl od svého saaba a křičel a zvedal ruce, obíhal pumpu, všichni se na něho dívali, že se zbláznil,“⁷⁵ popisuje Stránského spontánní nadšení Hrabal.

Vladimír Novotný ve své recenzi rovněž zdůrazňuje, že Bohumil Hrabal pokládá *Šťěstí* za „naši nejlepší poválečnou knihu a nic umělecky přesvědčivějšího z muklovského světa u nás opravdu nevyšlo.“⁷⁶

Vedle Novotného srovnává *Šťěstí* s jinými díly z komunistických lágrů jiných autorů také Jan Lukeš. Nesouhlasí přitom s tvrzením Vladimíra Novotného o tom, že „nic umělecky přesvědčivějšího z muklovského světa u nás opravdu nevyšlo.“ Podle Lukeše je největší slabinou povídek to, co je naopak v myšlenkové a etické rovině jejich hlavní předností. „Klíč je hned v názvu: o hluboký prožitek štěstí vyvolaný nepatrnými drobnostmi, na svobodě možná zcela přehlédnutými, nejde jen v titulní povídce, ale

---

⁷³ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 156.

⁷⁴ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 157.

⁷⁵ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 158.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. Šťastná sedmička. *Mladá fronta Dnes*. 1991, č. 54, s. 4.

vlastně i ve všech ostatních.⁷⁷ Podle Lukešova mínění se však v kriminále se dalo přežít nejen díky světlým okamžikům citu, lásky a zdravému rozumu. Jiří Stránský podle jeho slov ale vyznává filozofii, která prověří lidské kvality za člověku nepřejících okolností. Zádrhel shledává Lukeš v tom, že „Stránský je natolik uhranut svou potřebou učinit čtenáře účastna na tomto osvobodivém poznání, že pak už jen nedostatečnou pozornost věnuje pozadí, na němž jej prezentuje.“⁷⁸ Lukeš píše, že štěstí je v knize obsazeno nadmíru, a čtenář tak může získat pocit, že komunistický lágr vlastně až tak hrozný nebyl. Z toho důvodu je podle Lukeše důležité číst povídkový soubor *Štěstí* v kontextu s dalšími prózami na stejné téma, ve kterých je kontext bestiality a zoufalství zobrazen důsledněji. „Pak tím lépe vyniknou Stránského mužné charaktery, v nichž se často jaksi brubakerovsky přitažlivě snoubí fyzická síla s duševní nezlomností.“⁷⁹

4.2 Shrnutí

Recenzenti povídkového cyklu *Štěstí* vyzdvihují zejména autorův um v líčení optimistických a nadějných okamžiků, které se vězňům v komunistických lágrech – ač v minimální míře – dostávaly. Pozitivně přitom nahlízejí na minimální sentimentálnost a nadsázku v příbězích, chválí také jejich autentičnost a syrovost.

Jediný recenzent Jan Lukeš vytkl souboru povídek až přílišný optimismus a příliš velkou dávku onoho „štěstí“, které až zkresluje období represí 50. let.

Recenzenti porovnávají soubor také s dalšími díly českých autorů, kteří psali o stejném období a podobných tématech, mimo jiné s díly Karla Pecky, kterými se tato práce také zabývá. V tomto smyslu kritici dílo Jiřího Stránského vyzdvihují nad Peckovy prvotiny *Horečka* či *Veliký slunovrat*.

---

⁷⁷ LUKEŠ, Jan. Štěstí bez pozadí. *Lidové noviny*. 1991, 3. 5., s. 9.

⁷⁸ LUKEŠ, Jan. *Štěstí bez pozadí*. *Lidové noviny*. 1991, 3. 5., s. 9.

⁷⁹ Tamtéž.

5 Analýza románu Jiřího Stránského *Zdivočelá Země* a Aukce

Inspiraci k prozaickému dílu o poválečném osudu českého pohraničí získal Jiří Stránský už v roce 1945, kdy zavítal spolu se svým otcem z pověření České národní rady na inspekční cestu po českém pohraničí, kde probíhal tzv. divoký odsun Němců. Motivy z těchto zážitků Stránský později zařadil do *Zdivočelé země*.

„Obraz pohraničí, který líčím v knize, po válce doopravdy takhle vypadal. Ti kauboiové tam vážně byli, stříleli kolem sebe samopaly a revolvery, a nikomu se překvapivě nic nestalo. I ti vypuštění koně a krávy, jak jsou ve *Zdivočelé zemi* popsání, jsem na vlastní oči viděl.“⁸⁰

Poprvé vydal Stránský *Zdivočelou zemi* v omezeném rozsahu jako povídku už v roce 1970. Rok poté se Stránského pokoušel přimět Pavel Kohout k publikování *Zdivočelé země* v samizdatu, ten to ale odmítl, aby se nedostal znovu do vězení. „Tehdy mě žena poprvé z obavy, abych se nedostal znova do kriminálu, prosila, abych odmítl a nešel do toho. Já jí to slíbil,“⁸¹ vysvětluje Jiří Stránský v rozhovoru *Srdcerváč*, proč neuvedl v samizdatu ani povídky z cyklu *Štěstí*. „Tím jsem si samozřejmě znemožnil být dnes na výstavkách samizdatu, ale mně to nevadí.“⁸²

Hlavní roli Antonína Maděry napsal Stránský podle reálného vyprávění západního letce, který s ním seděl v kriminále. „Řeknu jen, že je to Jihočech, muž skoro o dvacet let starší než já, s povahou podobnou té mé, která mu dovolila projít vším, co prožil, bez větší újmy. Ale protože jsem mu slíbil, že jeho jméno nikdy neprozradím, neudělám to ani teď.“⁸³ Také další epizody a postavy ve *Zdivočelé zemi* jsou vyličené podle toho, co Stránský viděl a slyšel v lágru.

Definitivní verze *Zdivočelé země* spatřila světlo světa až v roce 1991, kdy vyšla v Lidovém nakladatelství. Krátce poté obdržel poválečný román literární cenu Egona Hostovského.

---

⁸⁰ Příloha č. 2. Rozhovor s Jiřím Stránským.

⁸¹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 120.

⁸² LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 121.

⁸³ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 155.

V roce 1997 vyšla *Zdivočelá země* znovu, tentokrát rozšířena o volné pokračování *Aukce*.

Na motivy těchto dvou románů zpracoval Jiří Stránský scénář k televiznímu seriálu *Zdivočelá země*, kterého vznikly již čtyři řady, všechny v režii Hynka Bočana. První řada byla vysílána v České televizi v roce 1997, další v roce 2001, třetí řada v roce 2007 a dosud poslední čtvrtá série v roce 2012. Dohromady tvoří seriál pětáctyřicet dílů pojednávajících o období let 1945–1990.

Vypráví o Antonínu Maděrovi, letci z Anglie, který se po druhé světové válce vrací do rodného Československa, konkrétně do obce Svatý Štěpán v Podkrušnohoří. Už má dost války a bojů, proto zde chce zůstat, chovat koně a užívat si klidu. Setká se s partou mladých hochů, kteří si hrají na americký western a tzv. „kauboje“. Zažije zde násilný odsun Němců, setká se se Slovenkou Ilonkou, kterou si posléze vezme za manželku. Žijí spokojeně, až do chvíle, kdy v roce 1948 převzou moc ve státě komunisti, kteří začnou režimu nepohodlné lidi jako je Maděra zavírat a zabíjet.

Sám Stránský nazývá román „easternem“, tedy westernem odehrávajícím se na divokém Východě.

Druhý díl a volné pokračování *Zdivočelé země Aukce* se odehrává zejména v 50. letech v Československu, kdy je Maděra zavřen v komunistickém lágru. Pojednává o životě za ostnatými dráty, o „zážitcích“ vězňů, ale také o dalších osudech Maděrovy rodiny a jeho přátel. V dalších kapitolách se děj románu přenáší i do dalších let v komunistickém Československu, které už Maděra prožil na svobodě, až do roku 1989 však stále jako režimu nepohodlná osoba. Poslední kapitola *Aukce* končí v roce 1995.

5.1 Kritický ohlas románu *Zdivočelá země*

Podle *Vladimíra Novotného*⁸⁴ líčí Jiří Stránský příběh s nebyvalým, avšak přirozeným smyslem pro romantiku a etiku, svému vyprávění o poměrech v pohraničí v roce 1945 dokázal vdechnout punc nefalšované člověčiny, jde mu především o „zdivočelé“, pravdivé, syrové a drsné vyličení světa, který se po válce probouzel k novému životu.

---

⁸⁴ NOVOTNÝ, Vladimír. Tragédie pohraničí. *Mladá fronta Dnes*. 1992, č. 136, s. 14.

Najde se ale i takový názor, že Stránský je naopak úzce propojen se starým systémem, tj. komunistickým režimem, jak napsal kritik Blahoslav Dokoupil. „Stránský je starými schémata spoután mnohem víc, než by se zdálo na první pohled – např. přerod kaubojů v údernicky semknutý kolektiv hospodářů na zpusťšeném statku je jako vystřižený z tehdejších budovatelských románů.“⁸⁵

Několik recenzentů srovnává Stránského dílo s jinými romány, které se rovněž zabývají otázkou poválečného odsunu Němců. Blahoslav Dokoupil například porovnává *Zdivočelou zemi* s dílem Václava Řezáče *Nástup*, ve kterém jde o „socialistickorealisticke agitačně popsané rozvržení sil pokroku a reakce.“⁸⁶ Na rozdíl od něj nevidí podle Dokoupila Jiří Stránský řešení německé otázky idealisticky – vyobrazuje také zvěrstva při odsunu, násilí či rabování.

Co naopak Dokoupil Stránskému vyčítá, je fakt, že si neklade otázky nad mravními důsledky německého odsunu, nepochybuje o jeho nezbytnosti a spravedlnosti. V knize je podle něj nízká míra „problematizace“ obecně zažitých stanovisek. Uznává však, že je to dáno dobrodružnou povahou románu, který přináší umělecká a poznávací omezení.

S Řezáčovým *Nástupem* z roku 1951 a dalšími prozaickými díly o konfliktech v soužití Čechů a Němců srovnává *Zdivočelou zemi* také Milan Jungmann. Na paškál si ve své kritice vzal hned sedm různých románů, přičemž ve Stránského *Zdivočelé zemi* vyzdvihuje hlavně strhující fabuli. Nastolování stěžejních osudových otázek však podle něj zůstalo mimo zájem vypravěče. „Není v něm místo pro hledání existenciálního napětí v lidech zkoušených mimořádnou dobou.“⁸⁷

Sloupek Jana Lukeše, který vyšel v Lidových novinách, rovněž konfrontuje *Zdivočelou zemi* s *Nástupem* Václava Řezáče a také s *Městem na hranici* Karla Ptáčnicka. Shodu vidí autor hlavně ve shodném pohraničním prostoru a časovém období. „Pionýrská romantika“, jak píše Lukeš, se ve *Zdivočelé zemi* pro změnu shoduje s filmem *Smrt v sedle* od Jindřicha Poláka. Podle Lukeše působí román ve srovnání se

---

⁸⁵ DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ JUNGSMANN, Milan. Prózy o česko-německých vztazích. *Literární noviny*. 1993, č. 29, s. 6.

Stránského povídkovou knihou *Štěstí* „dost překvapivě nejen svou látkou, ale i konvenčním stylem a průhledně pedagogickým podtextem.“⁸⁸

František Cinger hodnotí kladně Stránského zachycení politických změn na proměnách lidských charakterů. Dobře podle něj vykresluje degradaci morálních vztahů a společnosti vlivem politické moci. „Stránský nevidí lidi ani svět černobíle, každému dá možnost projevit charakter.“⁸⁹ Jako příklad uvádí komunistu Brabence, který se postupem času ukáže jako politická oběť.

Vykreslování charakterů a osudů naopak kritizuje Blahoslav Dokoupil, podle kterého to Stránský činí na úkor partajnických předsudků a odpolitizování, které proto vyznívají jako banalita. „Pro čtenáře jsou atraktivní pouze dobrodružné a romaneskní zápletky.“⁹⁰

Kritické hodnocení románu *Zdivočelá země* vyznívá – laicky řečeno – padesát na padesát. O dost hůře se však kritici vyjadřují k volnému pokračování tohoto románu, které nese název *Aukce*. Vladimír Novotný zmiňuje, že v ní dochází k proměně původní žánrové podoby ve vyprávění „o tom, co bylo potom“⁹¹, o dalších patáliích černobílých postav. Román podle něj směřuje do akční kroniky jednoho farmářského společenství. „Autor si vzal příliš velké sousto a ztrácí tak na kompaktnosti a spádu,“⁹² napsal Arnošt Tabášek.

5.2 Shrnutí

Kritické ohlasy na román *Zdivočelá země* se různí. Většina kritiků považuje za přínosný fakt, že Stránský dobu, o které píše, sám zažil a literární dílo má tudíž autentický nádech. Chválí jeho pravdivé a syrové líčení světa včetně jeho drsných součástí.

Vyčítána je románu přílišná dobrodružnost, romantika „kaubojského“ života a povrchnost na úkor poznání a větší míry uměleckosti.

---

⁸⁸ LUKESŠ, Jan. Pro srovnání. *Lidové noviny*. 1992, 16. 3., s. 6.

⁸⁹ CINGER, František. Po *Zdivočelé zemi* napsal Jiří Stránský *Aukci*. *Právo*. 1997, 25. 3., s. 12

⁹⁰ DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11

⁹¹ NOVOTNÝ, Vladimír. Eastern, epika a erinye historické paměti. *Tvar*. 1998, č. 11, s. 20.

⁹² TABÁŠEK, Arnošt. *Zdivočelá země* v próze i na obrazovkách. *Práce*. 1997, 18. 3., s. 13.

Někteří kritici vidí pozitivně zachycení divokého odsunu Němců po válce, jiní ale Stránskému vyčítají, že čtenáři předkládá pouze učebnicové reálie, nepochybuje nad spravedlností odsunu a dané téma neproblematicky. Vytýkají mu rovněž fakt, že román nevyvolává ve čtenářích kritické otázky.

Polemiky vedou recenzenti i nad vyobrazením lidských charakterů hlavních hrdinů. Někteří je hodnotí jako povedená vykreslení se zachycením proměny vlivem tehdejšího režimu, jiní však spisovateli vyčítají předsudky vůči hlavním postavám, které jsou charakterizováni až příliš čistě a nekomplikovaně. Například Antonín Maděra působí až utopisticky, neboť je vykreslen jako člověk, který nedisponuje žádnými nedostatky.

6 Analýza románu Jiřího Stránského *Perlorodky*

Při druhém věznění v sedmdesátých letech zanechal Jiří Stránský doma manželku a dvě děti. Protože měl ve vazbě možnost vykonávat civilní zaměstnání a bylo mu tedy umožněno psát, začal psát svému synovi a dceři dopisy, ve kterých jim posílal povídky na pokračování. Z dopisů pro syna Martina vydal v roce 2005 v nakladatelství Meander „román pro kluky“.

Perlorodky jsou vyprávěny jako fiktivní deník třináctiletého chlapce a opět čerpají z autorových prožitků – především ze skautského života. „Klukovský příběh pro mého syna se musel odehrávat v takovém prostředí, aby se v něm dvanáctiletý kluk lehce vyznal,“⁹³ píše Stránský v prologu knihy. Zároveň také poznamenává, že je synovi z vězení posílal proto „abych mu pomáhal být jediným chlapem v rodině a zároveň se utkávat s pubertou.“⁹⁴

Jejich vydání však Stránský pozdržel a nakonec *Perlorodky* vyšly až v době, kdy jeho tehdy malý syn slavil čtyřicáté třetí narozeniny a svému otci dávnou knihu na pokračování připomněl. „Večer, když jsem si k tomu štosu dopisů z vězení sedl, vypadl z něj list. Byl to dopis, který jsem synovi napsal v den jeho třináctých narozenin. Přesně před třiceti lety!“⁹⁵

I proto si spisovatel znovu přečetl dopis a v něm i poznámku o „zákonu o radosti“, jehož část praví: „Můžeš-li udělat radost, nesmíš ani na vteřinu váhat a pustit se do toho.“⁹⁶ A tak Stránský začal psát pro kluky ve třetím tisíciletí příběh o svých otcích z roku 1975. Z doby, kdy byl skauting zakázaný a jeho zarytí členové se ho snažili realizovat pod hlavičkou turistických oddílů nebo tělovýchovných jednotek. „I proto se příběh pro mého syna odehrával mezi těmi, kteří – se skautským slibem v srdci – utvořili společenství, v němž se jim lépe dýchalo a lépe bránilo proti těm, kdo vymývali hlavy i malým dětem...“⁹⁷

---

⁹³ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005, s. 6.

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005, s. 6.

„Když nyní moje vnoučata čtou *Perlorodky*, vědí, že jsou tam situace, do kterých patřili i jejich rodiče. Popisují například skautský tábor, kam jejich maminka a tatínek jezdili,“⁹⁸ popisuje Stránský.

Kniha je ilustrována průvodními obrázky od Matěje Formana.

Starý mládenec Vojtěch Rampach se ujme malého Ivana, který utekl z dětského domova, a spolu s ním si chce osvojit i jeho mladší sestru Inge. I kvůli tomu si vezme za manželku jemu dosud neznámou ženu – vychovatelku dětského domova Kristýnu. Významnou roli zde má také matka Vojtěcha Rampacha, přísná a zároveň laskavá učitelka, která se stará o Ivanovo vzdělání. Jakési totalitní zlo zde představuje ředitelka dětského domova Jakubcová, a také státní aparát, který Vojtěchovi neustále staví do cesty překážky. Malý Ivan i jeho sestra se díky Vojtěchovi postupně setkávají s jeho skautskými přáteli, kteří tvoří legendární oddíl pražská pětka. Zažívají s nimi mnohá dobrodružství, stejně tak se učí skautským zásadám a osvojují si skautské ideály, které prochází celou knihou – nejdůležitějším z nich je přátelství a obětování se pro druhého.

6.1 Kritický ohlas románu *Perlorodky*

Recenzentka Helena Vypelová v periodiku *Tvar* kritizuje na knize *Perlorodky* politický podtext, který Stránský do příběhu vnesl prostřednictvím střetu jedince se státní byrokracií. „Pomocí nenápadných invektiv proti tehdejší vládnoucí moci je jasně vyjádřeno, jakou pozici zaujímá autor, a tím pádem i jakou pozici by měl zaujmout čtenář. A v tom vidím zásadní problém knihy.“⁹⁹ Tematizování politické situace sedmdesátých let podle Vypelové „určuje póly hodnotového spektra fikčního světa příběhů“¹⁰⁰ a odsouvá na okraj líčení chlapeckých dobrodružství, které jsou podle ní pro dětského čtenáře zábavnější. Z tohoto důvodu se podle recenzentky nabízí otázka, nakolik dokáže pozvolné líčení právního sporu Vojtěcha Rampacha a jeho přátel s totalitní mocí v *Perlorodkách* zaujmout čtenáře, „který je odkojen dějově překypujícími a hodnotově relativizovanými romány, jako je například série *Harry Potterů*.“¹⁰¹

---

⁹⁸ Příloha č. 2. Rozhovor s Jiřím Stránským.

⁹⁹ VYPLELOVÁ, Helena. Pohádková adopce. *Tvar*. 2006, č. 8, s. 21.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ VYPLELOVÁ, Helena. Pohádková adopce. *Tvar*. 2006, č. 8, s. 21.

Protiklad „zločinného a zákeřného světa komunistické moci a laskavého a statečného světa protikomunistického¹⁰²“, v jehož duchu se nese ústřední motiv *Perlorodek*, shledává naopak pozitivně Kateřina Vávrová. Podle ní se právě v jejich střetu budují humorné situace. Hlavní pozitivum vidí v etickém poselství příběhu. Jiří Stránský podle Vávrové dokázal dětem náležitě popsat totalitní dobu, byť „v úvodu budou mladší čtenáři díky použité metodě *in media res* mnoha reáliemi bezpochyby znejistěni.“¹⁰³ Naopak jako rušivý a samoúčelný prvek knihy vidí Vávrová mnohá užití nespisovné češtiny. Kritizuje také místy ochabující spád děje, který postrádá svižnost a stává se statickým. Jako příklad uvádí část, ve které autor vypráví o zážitcích z letního skautského tábora, a která „přímo volá po rozvedení, v podobě zachycené v knize působí však jen spíše jako digrese.“¹⁰⁴

Jana Čeňková v recenzi pro měsíčník *Host* připomíná, že dětští hrdinové – sirotci na útěku – jsou v literatuře pro mládež oblíbení, pokaždé jsou přitom spjati se sociálním prostorem vzniku díla. Dobrodružný skautský román Jiřího Stránského podle ní formálně připomíná díla zakladatele amerického skautingu Ernesta Thompsona Setona. Období poloviny sedmdesátých let v Československu, kdy se děj románu odehrává, pojmenovává autorka jako takzvanou „bezčasou normalizaci“, ve které je „román budován tak, aby se šance kluka a jeho malé sestry na život v úplné rodině naplnily.“¹⁰⁵ Zdánlivě je tak v *Perlorodkách* mnoho štěstí najednou, kdy i současní třicátníci i starší si při jeho čtení vzpomenou na život v tehdejší Československu, „kdy bylo více než zřetelné, že socialistický model politického systému skomírá a kdy se utvářely ostrůvky lidí se stejnými názory a zájmy a s tolerantním postojem ke svým bližním.“¹⁰⁶ Recenzentka v díle chválí svěží vyprávění o skautském táboře v obci Sepekov. „Hovorový, částečně slangový jazyk hrdinů umocňuje prožitky skautského života v souznění s přírodou.“¹⁰⁷ Chválí také doprovodné ilustrace Matěje Formana, které přímo vstupují do děje a stupňují jeho expresivitu. Líbí se jí jejich široké odstiňování, cit pro detail a zhuštění příběhu.

---

¹⁰² VÁVROVÁ, Kateřina. Příběh z doby normalizace. *Ladění*. 2005, č. 4, s. 12-13.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ VÁVROVÁ, Kateřina. Příběh z doby normalizace. *Ladění*. 2005, č. 4, s. 12-13.

¹⁰⁵ ČEŇKOVÁ, Jana. Skautský román, který hřeje u srdce. *Host*. 2006, č. 5, s. 66.

¹⁰⁶ ČEŇKOVÁ, Jana. Skautský román, který hřeje u srdce. *Host*. 2006, č. 5, s. 66.

¹⁰⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. Skautský román, který hřeje u srdce. *Host*. 2006, č. 5, s. 66.

6.2 Shrnutí

Recenzentky chválí jazyk použitý v dialozích hlavních hrdinů, popis skautského života jako ideálu i apel na souznění s přírodou. Dobrodružné romány byly vždy u dětských čtenářů oblíbené a trocha politického a dobového kontextu není na škodu. Pozitivně jsou hodnoceny ilustrace Matěje Formana, které povedeně dotvářejí příběh.

Kritizován je politický podtext, který zbytečně odsouvá příběh pro děti, a tak je otázkou, zda je vůbec dokáže zaujmout. Jinou otázkou je, zda v knize, která popisuje období normalizace, není až příliš mnoho štěstí (mohlo se ho tehdy sejít až tolik najednou?).

Překvapivě se podle mě věnovalo románu *Perlorodky* jen málo recenzentů, ačkoli se kniha vycházející ze Stránského dopisů z vězení jednoznačně liší od jiné současné literatury pro děti. Není od věci připomínat dětem skautské ideály, hodnoty jako přátelství a láska, ale také (byť jen v podtextu naznačenou) dobu nesvobody v našem státě. Tím spíš pro čtenáře, kteří se o tomto období již nedozvědí jinak než z vyprávění a příběhů. A co se týče velkého množství štěstí? Dětský čtenář i jeho dospělý rodič by mohli naopak uvítat a zamyslet se nad tím, kde v sobě Jiří Stránský tolik štěstí našel, když byl při psaní románu uvězněn v kriminále...

7 Další tvorba Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou

7.1 Povídačky pro Klárku

Stejně jako svému synovi, psal Stránský z vězení dopisy s literaturou na pokračování i své dceři Kláře. V roce 1996 z nich vyšla v nakladatelství Sedistra kniha *Povídačky pro Klárku*.

„Stránského příběhy neohromí gejzíry fantazie, právě v jejich obyčejnosti prodchnuté nostalgií z odloučení je však jejich půvab,“¹⁰⁸ napsal Jan Lukeš v glose pro časopis Týden.

Kniha je stejně jako *Perlorodky* doplněna o ilustrace Matěje Formana, který jimi tak podle Jana Lukeše vytvořil vizuálně jedinečné dílo.

„Nenásilně, spontánně a často i s jemným humorem zobrazují základní lidské hodnoty – lásku, touhu po harmonickém životě v rodině, pocit rodinné sounáležitosti, vzájemné porozumění a toleranci, sen o idylické symbióze člověka s přírodou, se světem,“¹⁰⁹ píše v recenzi pro Literární noviny Růžena Hamanová. Na dětské knize se jí také líbí, že se v ní lidská přání, představy i touhy stávají skutečností a skutečnost se díky nim stává krásným snem. Podotýká, že se v knize sice opakovaně objevuje několik dějových motivů, vždycky v sobě ale mají přesvědčivost v detailu, jemný humor a nenásilnou etickou výzvu. „Autor si umí pohrávat s dětskou představivostí, lehce přechází z reality do snu a zpět.“¹¹⁰ Podle Hamanové Stránský v povídačkách příliš neexperimentuje, nezvýrazňuje nonsensové prvky a „spíše se stylizují do civilního, střídavého a až na několik výjimek strohého vyprávění. Splňují nespelnitelné, přinášejí pohodu.“¹¹¹ Méně spontánně, jak píše recenzentka, vyznívají poeticky laděné příběhy o zachraňování počasí, zpívající roklině či o míči. „Stránský není svým naturelem lyrik, spíš nenápadný, ale o to poctivější vypravěč,“ píše. Přesvědčivost a gradaci dodává povídačkám střídavé využití hovorových slov, dialogů a častých obrátů ke čtenáři. *Povídačky pro Klárku* vidí Hamanová jako vhodnou protilátku pro děti, které konzumují „nesmyslné násilí pro násilí či naopak obrazy disneyovsky anilinového dětského

---

¹⁰⁸ LUKEŠ, Jan. Tipy na tento týden. *Týden*. 1996, č. 51, s. 63.

¹⁰⁹ HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

pseudosvěta, z něhož vymizela nejen poezie, ale i nefalšovaná radost ze hry a z vyprávění.¹¹²

Slovy „pěkné příběhy pro další snění“¹¹³ hodnotí *Povídačky pro Klárku* Jana Klokočnicková, která díky původní podobě povídaček ve formě dopisů z vězení shledává knihu pro děti jako mimořádnou. „Mimořádné je i výtvarné zpracování knížky,¹¹⁴ chválí obrázky ilustrátora Matěje Formana.

7.2 *Povídačky pro moje Slunce*

Dceři Klárce, „svému slunci“, posílal Jiří Stránský z vězení zejména pohádkové povídky o zvířatech a o dětských dobrodružstvích. V roce 2002 vyšly *Povídačky pro moje slunce* v nakladatelství Meander, také tato kniha obsahuje průvodní ilustrace Matěje Formana.

„(Jiří Stránský) psal v době, kdy mu bylo nejtíž, a o to jsou jeho pohádky veselejší a lehčí, čiší z nich radost ze života a z fantazírování,¹¹⁵ píše v doslovu knihy *Povídačky pro moje slunce* Daniela Fischerové. Hlavní devízou knihy je podle ní fakt, že krátké příběhy o zvířatech a dětech spojuje daleko větší příběh o tom, že „byl jednou jeden táta a měl moc rád svou malou holčičku...“¹¹⁶

Svět plný porozumění a citu otevřou pak malým čtenářům podle Fischerové rovněž ilustrace Matěje Formana. „Je dobře, že se jim (dětem) dostane do rukou tato s péčí a uměním stvořená knížka, aby věděly, proč se vůbec říká krásná literatura,¹¹⁷ dodává.

Luděk Janda vytkl v časopise *Ladění* Jiřímu Stránskému, že se jednotlivé motivy v *Povídačkách pro moje slunce* opakují, a mohou tak působit monotónně. Tematické výtky však podle něj kompenzuje výtvarná stránka. „Ilustrace působí na čtenáře

---

¹¹² HAMANOVÁ, Růžena. Něco z literatury pro děti. *Literární noviny*. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.

¹¹³ KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. *Povídačky pro Klárku*. *Nové knihy*. 1996, č. 46, s. 7.

¹¹⁴ KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. *Povídačky pro Klárku*. *Nové knihy*. 1996, č. 46, s. 7.

¹¹⁵ STRÁNSKÝ, Jiří. *Povídačky pro moje slunce: Doslov Daniely Fischerové*. Praha: Meander, 2002, s. 91. Edice Modrý slon.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ STRÁNSKÝ, Jiří. *Povídačky pro moje slunce: Doslov Daniely Fischerové*. Praha: Meander, 2002, s. 91. Edice Modrý slon.

kouzlem, jež má základ v řemeslné dovednosti spojené s citlivým viděním dětského světa.“¹¹⁸ Podle Jandy pak povídačky mohou být příležitostí pro mladou generaci rodičů, kterou nepoznamenala totalitní společnost. Díky ní totiž mohou „své děti upozornit na cenu života na svobodě. A pokud si rodiče podobné cíle zrovna nekladou, zůstanou tyto povídačky poselstvím o významu obětavé lásky pro život každého z nás.“¹¹⁹

7.3 *Za plotem*

Knihou *Za plotem* se Jiří Stránský čtenářům poprvé uvedl jako básník. Vyšla v roce 1999 v nakladatelství Hejkal, poema *Velký krvavý pátek* se už v roce 1992 vysílala v rozhlase. Spisovatel napsal sbírku přímo ve vězení v letech 1953 až 1960, jde o reflexivní lyriku, která vychází z protikladu krásy bytí a utrpení vězeňského života.

Na konci publikace, v doslovu, píše Jiří Stránský o tom, jak sbírka básní vznikala. Podnět k vytvoření mu dali ve vězení na Pankráci spoluvězni Josef Knap, František Křelina a Jan Zahradníček poté, co jim řekl, že by chtěl psát. „Jan Zahradníček mi řekl, abych – přestože chci být prozaik – si co nejlépe osvojil básnické řemeslo: zvláště ve vězení, kde kromě dopisů rodině (1 x za měsíc 2 stránky formátu A5) panoval naprostý zákaz psaní, se bude vždycky lépe pamatovat poesie než próza.“¹²⁰ Chvilé, kdy zatoužil vyjádřit se ve verších, nastala, když v šachtě při rubání uranu téměř zemřel na otravu střelnými zplodinami.

Básně posílal Stránský domů ilegálně přes civilní havíře, s nimiž fárал. Básně ve sbírce jsou seřazeny v pořadí tak, jak vznikaly. „Snad je na tomto seřazení i patrné, že moje schopnost vyjadřovat se poesií zrála,“¹²¹ píše Stránský a dodává, že šlo o „výpověď prozaika, který se v určité situaci musel uchýlit k poesii, neboť na to, co cítil a chtěl říct, próza nestačila.“¹²²

„I když je v současnosti J. Stránský především autorem četných povídek a románů, není jeho básnická tvorba pouhým svědectvím z míst, kde se svářela, nejnižší

---

¹¹⁸ JANDA, Luděk. Pohádkové dopisy mému slunci. *Ladění*. 2002, č. 4, s. 14-15.

¹¹⁹ JANDA, Luděk. Pohádkové dopisy mému slunci. *Ladění*. 2002, č. 4, s. 14-15.

¹²⁰ STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem: Místo ediční poznámky*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 71.

¹²¹ STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem: Místo ediční poznámky*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 71.

¹²² STRÁNSKÝ, Jiří. *Za plotem: Místo ediční poznámky*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999, s. 71.

nízkost člověka s největší jeho velikostí,¹²³ píše recenzent Jaroslav Med v Literárních novinách o sbírce *Za plotem*. Vyzdvihuje, že v básních Stránský nezmiňuje výhradně stesk a znicotnění člověka, ale čtenář v nich najde i sílu myšlenky, „která dává této knížce uměleckou přesvědčivost opravdové poezie.“¹²⁴

Lubomír Brožek v deníku *Právo* připomíná jiné prozaiky, kteří se ve své tvorbě dotkli také poezie (například Milana Kunderu či Jiřího Šotolu), Jiří Stránský se od nich podle Brožka přesto odlišuje. A to právě tím, že své verše napsal doslova „za (vězeňským) plotem“. Připomíná také, že již ve velmi dávné historii existovala poezie v podstatě díky snadné zapamatovatelnosti, díky níž se k této formě uchýlil ve vězení i Stránský.

„V básních Jiřího Stránského však nejde pouze o „momentální zapamatovatelnost“, ale o paměť jedince člověčího druhu v daném prostoru a času, o jeho vnitřní svobodu a její přesah za determinanty zjevných i skrytých plotů,“¹²⁵ píše Brožek.

Podle jeho mínění nejsou Stránského Strofy zapamatovatelné ani pro rým, který postrádají, ani pro raritně se vyskytující asonanci, nýbrž „pro hluboký prožitek“. „Hoře je tušené a o to opravdovější, bolest skrytá a cudná.“¹²⁶ Brožek vyzdvihuje autentičnost sbírky a jediné podivení vyjadřuje nad tím, proč spisovatel s vydáním knihy tolik let otálel.

---

¹²³ MED, Jaroslav. Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 1999, č. 46, s. 16.

¹²⁴ MED, Jaroslav. Knihovnička LTN. *Literární noviny*. 1999, č. 46, s. 16.

¹²⁵ BROŽEK, Lubomír. Debutant – básník Jiří Stránský. *Právo*. 1999, 26. 7., s. 12.

¹²⁶ BROŽEK, Lubomír. Debutant – básník Jiří Stránský. *Právo*. 1999, 26. 7., s. 12.

8 Analýza románu Karla Pecky Horečka

Román *Horečka* publikoval Karel Pecka poprvé v roce 1967 v nakladatelství Mladá fronta a po povídkovém triptychu *Úniky* šlo o jeho první publikovaný román. Řadí se mezi šestici děl, která Pecka vydal v Mladé frontě již ve druhé polovině šedesátých let a díky kterým se stal jedním z prvních spisovatelů, kteří psali o létech strávených v krutých uranových dolech a komunistických vězeních padesátých let. *Horečka* vyšla ve stejném období jako román *Žert* od Milana Kundery, podle Pecky se mu právě z tohoto důvodu nedostalo výrazného ohlasu u veřejnosti a novinářů. „Má *Horečka* a Kunderův *Žert* například vyšly ve stejném čase a ohlas *Horečky* vyzněl jako zcela okrajová záležitost.“¹²⁷ Následně po roce 1989 vyšla *Horečka* ještě dvakrát.

Karel Pecka napsal román z velké části v zimě roku 1965, když pobýval na spisovatelské boudě v Krkonoších. „Text je sice datován Praha - Špindlerův Mlýn, červenec až prosinec 1965, ve Špindlerově Mlýně jsem ale napsal jeho převážnou část,“¹²⁸ řekl Pecka v knižním rozhovoru *Hry doopravdy* s Janem Lukešem.

Román *Horečka* vychází z prostředí lágru na Jáchymovsku a vedle samotného děje se v něm odvíjejí také filozofické a psychologické úvahy nad otázkami života a smrti, lidskosti a nelidskosti, osudu a etiky. Pecka v něm nastiňuje problém střetu člověka z lágru s vnějším světem, ve kterém několik let nefiguroval. Sám autor popsal žánr románu jako akční příběh s napínavým dějem, ve kterém však nevěnoval přílišnou pozornost jazykové stránce (Lukeš 1998). „V *Horečce* Pecka spojil tradiční postupy dobrodružného příběhu s drobnokresbou charakterů a figurek, jimiž je příběh zalidněn, a s pokusem o filozoficko-psychologickou studii, jež je přímou projekcí autorovy mravní rigoróznosti.“¹²⁹

Hlavními představiteli je dvojice mladíků - Bohdan Košař, který utíká z tábora, a jeho nejbližší spoluvězeň Lukáš Ládr, který v lágru zůstane a kvůli Bohdanovu útěku prochází těžkými zkouškami odolnosti. Vyšetřovatel Rabina, který se snaží Bohdana

---

¹²⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 151.

¹²⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 157.

¹²⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945 – 1989, III.: 1958 – 1969*. Praha: Academia, 2008, s. 369.

dopadnout, zkouší na Lukáše rozličné metody, jak z něj dostat informaci, kam Bohdan utekl. Lukáš ale ani na pokraji života a po několika dnech strávených v korekci na kamaráda nic neprozradí. Naopak v zoufalosti a po několikadenní hladovce spáchá sebevraždu. Mezitím Bohdan na své cestě „za svobodou“ zabije v rámci vlastní záchrany čtyři lidi a nastěhuje se ke svému někdejšímu příteli Otomaru Mlsovi, se kterým chtěl utéct za hranice. Zde se stýká s Lukášovou snoubenkou Petrou, která se později stane jeho milenkou, a následně také jednou z těch, které Bohdanovou rukou zemrou. Stane se tak poté, co se od ní Bohdan dozví, že Lukáš spáchal ve vězeňské korekci sebevraždu.

Karel Pecka dostal svoji literární postavu do situace, ve které se na něj valí lavina příčin a následků. Jak popsal Janu Lukešovi, šlo mu o vyjádření pocitu z kraje padesátých let, kdy se společnost doslova „chvěla horečkou“ (Lukeš 1998).

Horečka je podle slov Karla Pecky napsána na základě příhody, která se skutečně stala. „Kdy jeden z našich přátel podobným způsobem utekl, a protože neměl kam jít a věděl, že domů nemůže, uchýlil se k přítelkyni svého kamaráda z lágru. Vydržel nějaký čas, ale nakonec byl stejně polapen a vrátil se zpět.“¹³⁰

Na motivy *Horečky* začal psát Karel Pecka také filmový scénář. O snímek pro barrandovskou skupinu Šebor – Bor projevil v roce 1967 zájem Ladislav Helge. Postupem času, kdy nastaly události v roce 1968 (přesně 21. srpna se mělo původně začít s natáčením) a následně v roce 1969, se již tematika *Horečky* stala politicky neakceptovatelná. Scénář a vyznění příběhu Karel Pecka odmítl prepisovat. Ladislav Helge se o *Horečku* přihlásil po roce 1989 znovu, v osmdesátých letech projevil o scénář zájem i režisér Jiří Svoboda, ani tentokrát ale k filmovému zpracování nedošlo, zejména vlivem rozpadu státní kinematografie.

8.1 Kritický ohlas románu *Horečka*

Třetí vydání románu *Horečka*, které vyšlo v roce 1990 v nakladatelství Československý spisovatel, recenzuje v Mladé frontě Dnes Vladimír Novotný. V první řadě připomíná čtenáři právě Peckovo prvenství ve zprostředkování autentických

---

¹³⁰ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 158.

prožitků z komunistických lágrů. „Nikdo před Peckou pravdivě nevyličil hrůzné poměry, které vládly ve světě jáchymovských muklů, odsouzených buď nevinně, nebo k absurdně vysokým trestům, a vydaným napospas zvůli či rozmarům svých nadřízených.“¹³¹

Podle Novotného jsou z Peckova románu patrné autobiografické rysy, na druhou stranu ale spisovatel pro vězeňský motiv zatím hledá optimální povídkový či románový tvar. Myšlenka románu *Horečka* je podle recenzenta vynikající. „Nepřímo poučen Dostojevským, líčí spisovatel historii mravně statečného a neústupného muže, který se odhodlává k sebeobětování, nejen aby se nedopustil farizejsky zakamuflované zrady, ale aby také nepřistoupil na žádný hanlivý kompromis s bezohlednou lágrovou mocí - aby se nestal udavačem.“¹³²

Novotný shledává v románu nadčasovou dimenzi, a to především v „etické oběti“ Lukáši Ládrovi, který představuje až „palachovského hrdinu“. Vyzdvihuje také propracování úvodu románu a dramatické scény, kdy Bohdan utíká z vězení. Ostatní části románu jsou však podle recenzenta příliš svázané s dobou prvního vydání románu, tedy druhou polovinou šedesátých let, a také se v nich projevuje autorova nezkušenost. Dějová linie podle Novotného ztrácí po první pasáži na přesvědčivosti, Peckovi také „viditelně nesedí sondy do morálně zdevastované pražské společnosti a kontrast mezi utrpením beránka Lukáše a pražskými orgiemi z léta 1953 je příliš mechanický.“¹³³ Další nedostatek shledává Novotný v užívání nadbytečných scén a přílišné hektičnosti. Navzdory výhradám ale oceňuje pravdivost a autentičnost Peckova vůbec prvního románu.

Milan Jungmann, který zhodnotil román *Horečka* v Lidových novinách, zčásti Peckovu literární prvotinu srovnává s dalším románem *Motáky nezvěstnému*, který vyšel nejprve v roce 1980 a podruhé pak stejně jako *Horečka* po roce 1989. Na rozdíl od „Motáků“, které jsou podle Jungmanna velký výkon české prózy, je na *Horečce* patrná Peckova začátečnická nezkušenost. Přesto už v něm shledává Jungmann základní znaky Peckova vztahu ke světu, rukopis a osobitost. Řadí do nich například situace, které

---

¹³¹ NOVOTNÝ, Vladimír. Horečnatý román. *Mladá fronta Dnes*. 1991, 14. 1., str. 4.

¹³² NOVOTNÝ, Vladimír. Horečnatý román. *Mladá fronta Dnes*. 1991, 14. 1., str. 4.

¹³³ Tamtéž.

prověřují mravnost hlavních postav, a které Pecka staví do dějinných souvislostí, jež místy vyznívají až tragicky. Milan Jungmann oceňuje, že postavy v *Horečce* vstupují přímo do děje, který tak plyne napínavě a dobrodružně. Oceňuje také mravní podtext, který skýtá zpočátku pouze akční příběh o útěku vězně. „Dvojí majestát, mravní odolnost (Lukáš) a mravní selhání (Bohdan) nestojí zprvu proti sobě obnaženy, v charakterové konstituci obou hrdinů jsou víceméně uloženy v obdobném poměru, oba mají stejnou šanci rozvinout v sobě tu či onu sílu.“¹³⁴ Jungmann oceňuje, že dva zásadní životní postoje a dvě protipólní životní zásady lidských duší rozvíjí Pecka na konkrétních osudech a vyhrocuje je do krajních poloh. Etičnost lidského bytí a mravní apel patří mezi zásady děl Karla Pecky, všímá si recenzent (poučen z děl, která Pecka vydal po *Horečce*) u rozboru Peckovy prvotiny. „Život bez mravní odpovědnosti je pro něj zmařený, zlomená morální páteř se mu rovná smrti, ale smrti nesmyslné, zatímco oběť smrti v zápase o zachování příkazu lidství dodává životu tolik hledaný smysl.“¹³⁵ Za důležité postavy pro dokreslení psychologičnosti románu *Horečka* považuje Jungmann také ženy - Lukášovu snoubenku a posléze Bohdanovu milenkou Petru a Otovu milenkou Mirku - ale i vyšetřovatele Rabinu a táborového velitele Melicha. Další postavy a „figurky“ jsou však podle Jungmanna pro vyznění děje často zbytečné a jejich uvedení svědčí o tehdejší Peckově nezkušenosti. Mnoho scén, ve kterých se tyto vedlejší postavy vyskytují, vyznívají jako z jiného příběhu. Mnoho detailně popsaných situací je „zbytečných a rušivých“.

Za největší omezení románu *Horečka* považuje publicista a kritik Jan Lukeš fakt, že Pecka nedokázal vylíčit civilní poměry. Scény z vězení vyznívají přesvědčivě, s nimi konfrontující scény ze světa, do kterého vězeň Bohdan utekl, ale značí, že v nich Karel Pecka nežil. Negativně vnímá také počet vražd, které Bohdan po útěku spáchal, jejich kumulace v závěru románu je podle Lukeše málo uvěřitelná. Pramení to podle něj mimo jiné „z nejistoty, jak dalece vlastně bylo v 50. letech možné postavit se režimu na odpor.“¹³⁶

---

¹³⁴ JUNGSMANN, Milan. Mravní rigoróznost Karla Pecky. *Lidové noviny (příloha Literární noviny)*. 1991, 17. 1., s. 5.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Hry doopravdy. LUKEŠ, Jan. *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 94.

8.2 Shrnutí

Je patrné, že literární kritici se prvním románem Karla Pecky *Horečka* příliš nezabývali. Z mála dostupných recenzí je také zřejmé, že ačkoli si novináři vážili autentičnosti a reálného vylíčení scén z vězeňského tábora, neopomněli zmínit Peckovo spisovatelské začátečnictví. Podle Vladimíra Novotného se Karel Pecka v *Horečce* teprve „hledá“.

Recenzenti hodnotí kladně popisy a detaily z vězení, naopak z pasáží, které se odehrávají za hranicemi tábora, je patrné, že Pecka nedokázal zpoza vězeňských drátů dohlédnout na to, jak vypadal v padesátých letech civilní život. Kritiku sklídl Pecka také za přílišné, až zbytečné množství postav, a stejně tak za nadbytečný počet vražd. Ke znázornění tenké hranice mezi životem a smrtí či svobodou a (vnitřní) nesvobodou by si podle nich Pecka (hlavní postava Bohdan Kosař) vystačil i se zabitím jediného člověka.

9 Analýza románu Karla Pecky *Motáky nezvěstnému*

Román *Motáky nezvěstnému* vyšel v roce 1980 v torontském exilovém nakladatelství Sixty Eight Publishers a již od roku 1978 byl publikován také v samizdatu (poprvé v edici Petlice). V roce 1981 získal literární Cenu Egona Hostovského.

Autobiografický román popisuje autentické prožitky autora od zatčení v roce 1949, přes výkon trestu v trestných komunistických lágrech, až po podmíněné propuštění v roce 1959, přičemž Karel Pecka román zpracoval v letech 1975 až 1978. Podruhé vyšly *Motáky nezvěstnému* v roce 1990 v nakladatelství Atlantis a román doplňuje také několikastránková studie Václava Černého s názvem *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*, kde autor dílo Karla Pecky individuálně reflektuje a zároveň uvádí do kontextu světové literatury. Na tuto stať navázala většina kritiků, kteří dílo recenzovali.

Motáky nezvěstnému představují z hlediska šíře a pokrytí tématu zásadní Peckovo dílo, publicista a kritik Jan Lukeš označil román jako Peckovo „opus magnum“¹³⁷

Román *Motáky nezvěstnému* je rozdělen na dva díly s názvy *Cesta ke dnu* a *Cesta jinam*. Obě části jsou dále rozděleny na kapitoly s názvy *Mayrau*, *Svornost*, *Nikolaj*, *Elko* a *Bytíz* podle názvu táborů, kde byl hlavní hrdina vězněn. „Motáky jdou po hlavní linii doby, pokoušejí se o její syntetickou vizi očima člověka, který se v lágru ocitne sic jako odpůrce režimu, ale teprve tam, v neustálé konfrontaci s poměry dozrává a definuje si globálně sebe sama i pravou tvář těch, kteří ho vězní,“¹³⁸ popisuje Karel Pecka v knižním rozhovoru s Janem Lukešem *Hry doopravdy*.

---

¹³⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

¹³⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 227.

Příběh vychází z kompozice klasické tragédie a pěti částmi dramatu se dále prolínají tři fáze hudební. „Třeba střed v Motácích, furore, přesahuje rozmezí krize v dramatu,“¹³⁹ popisuje Karel Pecka.

Hlavní postavou románu je Vilém Svoboda, kterého lze označit za alter ego Karla Pecky. „Jednotlivé příhody protagonisty Viléma Svobody - nomen omen - jsou převážně postavené na mých osobních zážitcích.“¹⁴⁰

Po únoru 1948 se Vilém Svoboda podílí na vydávání ilegálního časopisu a chystá se utéct do Západního Německa. V Tachově ho ale zachytí Státní bezpečnost a v následujících týdnech hrdina prochází krutými vyšetřovacími výslechy a mučením. Následuje Vilémův přesun do Plzně, poté do vyšetřovny v pražské Bartolomějské ulici a na Pankrác.

Motiv motáku¹⁴¹, který se vyjímá také v titulu díla, se poprvé objevuje v pasáži, kdy se malé srolované psaní (tzv. moták) pokouší Vilém poslat režiséru Milanu Nesládkovi a vzkázat v něm, aby utekl. Dopis však Nesládkovi nedošel a Vilém při výslechu pod nátlakem udá jeho jméno. Zanedlouho se se svým přítelem setká... Román pokračuje soudním přelíčením Viléma i převozem do tábora na Kladně.

Kapitola s názvem *Mayrau* se odehrává na dole Fierlinger v Kladně, kde vězni pracují na šachtách, ale kde na rozdíl od Plzně či Prahy panuje lidská a vůči vězňům vstřícná atmosféra. Všichni mají dostatek jídla, cigaret, alkoholu, odpočinku a dokonce i prostředků k odreagování, jak popisuje Pecka například na fungování táborového orchestru. Na konci pasáže je Vilém s dalšími vězni převezen na Pankrác a následně do tábora Bratrství v Jáchymově, kde panuje daleko tvrdší režim.

Ve třetí kapitole s názvem *Svornost* popisuje Pecka dění ve stejnojmenném dole na Jáchymovsku, kde panovaly velmi špatné a tvrdé podmínky. Z nedostatku hygieny

---

¹³⁹ LUKES, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 231.

¹⁴⁰ LUKES, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 230.

¹⁴¹ *Moták je tajný list pašovaný z vězení nebo do vězení. Existence motáku dokládá, že se po odsouzeném chce nejen, aby nebyl vidět na svobodě, ale též aby mlčel. Zvláštní pozici mezi motáky mají ty, které svědčí o situaci, v níž se vězeň nachází, o jeho charakteru. Takový text může sdělit něco obecného, nezůstane při jeho četbě u pouhého mrazení ze situace detektivky (definice viz Labyrint Revue, 5/1994, str. 20).*

byly na denním pořádku například vši, blechy a štěnice. Svoboda se zde ale vypracoval a stal se vedoucím jedné skupiny vězňů.

Následující kapitola *Nikolaj* se nazývá podle dalšího jáchymovského dolu a autor v ní vzpomíná mimo jiné na pobyt v korekci - tmavé kobce, kam byli vězni umisťováni za trest a ve které sám strávil tři týdny. Charakteristické pro tvrdé podmínky v táboře Nikolaj byly také „hladové“ dny a týdny, kdy vězni dostávali minimální přísuny jídla. Hlad se stával hlavním měřítkem přežití. Situace se zlepšila až po smrti prezidentů Gottwalda a Stalina v roce 1953, kdy začaly být přísuny jídla větší. „Stalinova a Gottwaldova smrt bývá označována za konec etapy teroru. (...) Byl to jistě určitý, i když zpočátku nezřetelný předěl. Nedošlo k přehodnocení politiky komunistického teroru, kterou oba ve svých zemích a Stalin i v celém východním bloku ztělesňovali. Nicméně stalinistický koncept neustálého zostřování třídního boje a tedy nejotevřenějšího násilí byl nenápadně opouštěn.“¹⁴²

Na táboře *Elko*, jak se nazývá další pasáž, panovaly příhodnější podmínky hygienické i stravovací, vězni se ale pro změnu vystavovali přímému uranovému záření. Nejnebezpečnější byla takzvaná věž černé smrti, ve které se drtila uranová ruda, a všude kolem ní poletovaly částičky uranu. Po zlepšení podmínek v roce 1954, kdy v SSSR nastoupil prezident Chruščov, byl Vilém (stejně jako v reálu Karel Pecka) převezen na tábor Bytíz u Příbrami. V románu *Motáky nezvěstnému* popisuje zdejší zkušenost jako „největší havaj za železnou oponou“. Vězni se po dlouhé době mohli věnovat například sportu či literatuře.

Z hlediska narativní formy se románem prolínají pasáže v přítomném čase (ich-forma) i vzpomínky autora v čase minulém (er-forma). Například v pasáži románu, která se odehrává v kladenském táboře, vzpomíná hlavní hrdina na kruté výslechy a fyzickou torturu, kterou zažíval při výsleších v Bartolomějské ulici.

Autor v románu *Motáky nezvěstnému* realisticky, místy až naturalisticky, popisuje život v komunistickém lágru. Příběhem se prolínají úvahy o lidskosti, životě i lidské cti, kterou se vězni snaží uchovat i v drastických podmínkách komunistických

---

¹⁴² 50. léta. Smrt Stalina a Gottwalda. In: www.totalita.cz [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://totalita.cz/50/50_01_008.php

lágřů. Vzpomínky často začínají jako moták, dopis, který nemá konkrétního adresáta, a je tedy „nezvěstný“. „Motáky nezvěstnému proto, že je neznámo, kde se adresát nalézá. Přece je možná tato myšlenka: Existuje Bůh, není neznámý, ale je nezvěstný, neví se, kde je, kde se v dnešní době skrývá.“¹⁴³

9.1 Kritický ohlas románu *Motáky nezvěstnému*

Literární kritiky na román *Motáky nezvěstnému* často vycházejí z eseje Václava Černého *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*, která románu předchází. Václav Černý rozebírá Peckovo dílo v kontextu světové literatury. Například co do naturalistického ztvárnění srovnává Václav Černý román Karla Pecky s románem *Zabiják* od Emila Zoly a následnou kritikou Zolova pojetí z pera Viktora Huga, který v Zolově díle postrádal duchovní rozměr. Černý doporučuje kritikům, aby Peckova díla, která popisují život v komunistických lágřech, neškatulkovali. Aby si vážili cenného záznamu doby pro další generace a brali v potaz, že už jen samotný fakt, že Peckovým záměrem bylo ztvárnit skutečnost ponížení a hanby, kterou vězni v lágřech zažívali. „Čert vzal všechny naturalismy či nenaturalismy. Škatulky a kvalifikační nálepky samy odpadají, řeč je jen o umění a neumění (...) Otázka další a hlavní je teprve potom ta, chybí-li mu či nechybí i onen rozměr duchovní vůle a tušení vysokých významů lidskosti,“¹⁴⁴ vyslovuje Václav Černý otázku a záhy na ni odpovídá, že dílu Karla Pecky tyto rozměry „nechybějí“.

Myšlenky v románu *Motáky nezvěstnému* naopak podle Černého „nutně navádějí“ na román *Zápisky z mrtvého domu* od spisovatele Fjodora Michajloviče Dostojevského. Podle Černého je z románu patrné, že ruský autor byl Peckovým „živným chlebem“, a to jak literárním, tak existenciálně-filozofickým i mravním. Upozorňuje na Peckovy úvahy o smyslu lidskosti.

Paralelu díla Karla Pecky shledává Václav Černý také s novelou *Jeden den Ivana Děnísoviče* od Alexandra Solženicyna, která přináší svědectví z trestaneckých gulagů v SSSR, v nichž byl ruský autor vězněn. Silnou vazbu vidí i s existenciálními díly Alberta Camuse, podobenství doby a osudů lidí v ní žijících shledává také v bájném

---

¹⁴³ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 231.

¹⁴⁴ ČERNÝ, Václav. *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 7.

Sisyfovi. „Každý krok Sisyfova strastiplného díla je proniknut vědomím příštího triumfu a pocitem, že žádné zoufalství není nad jeho síly.“¹⁴⁵

Václav Černý označil román *Motáky nezvěstnému* jako „dějiny muže“, které zdůrazňují charakterovou pevnost člověka v nejtragičtějších podmínkách. Hlavní význam shledává v tom, že představuje mravní svědomí o této době u nás. „Peckova kniha je apoteózou kategorického mravního imperativu v jeho zápasu o smysl našich dnů.“¹⁴⁶

Vůbec nejvýmluvnější a nejpůsobivější je Karel Pecka podle Václava Černého v epizodách, kde podává objektivní, věcnou a také „striktní a pouhou, nevyšinutou, neposunutou, řekl bych jednatelskou zprávu svého kázeňského osudu.“¹⁴⁷

Jako „jednu z nejlepších knih inspirovaných komunistickými lágry, kterou máme v české literatuře“,¹⁴⁸ označuje román *Motáky nezvěstnému* Jan Šícha v periodiku Labyrint Revue. Vedle autentičnosti a syrovosti díla, které vyzdvihuje většina autorů, si všímá například Peckova líčení projevu Jaroslava Seiferta na Sjezdu československých spisovatelů v roce 1956, které autentičnost podtrhuje. Jan Šícha v recenzi užívá citace z jednotlivých motáků a připomíná, že Peckův hrdina svým vývojem během pobytu v lágrech „ukazuje i stavební smysl bolesti“. Kladně hodnotí také předmluvu Václava Černého, která stejně jako celý román působí podle Šíchy osvěživě a vyčnívá nad „hory žvástů“.

Vladimír Píša, jehož recenze vyšla v časopisu Tvar, navazuje na srovnání díla Karla Pecky s literaturou Alexandra Solženicyna, přičemž „našeho Solženicyna“ označuje za lepšího a čtivějšího. Ačkoli jde „pouze“ o autobiografickou výpověď, vidí recenzent tuto formu umělecké výpovědi jako „účinnější a přesvědčivější než Solženicovo téměř bezbřehé faktografické a dokumentaristické mapování, neřkuli pak

---

¹⁴⁵ ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 21.

¹⁴⁶ ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 15.

¹⁴⁷ ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 7.

¹⁴⁸ ŠÍCHA, Jan. *Moták nezvěstnému*. Labyrint Revue. 1994, č. 5, s. 20.

na to navazující poněkud vizionářské filozofování.“¹⁴⁹ Vladimír Píša rovněž vidí blízkost románu Karla Pecky v dílech F. M. Dostojevského či Artura Londona, všímá si ale také českého srovnání - například emocionální podobnosti Peckova díla s románem Evy Kantůrkové *Přítelkyně z domu smutku*.

Vladimír Píša oceňuje vývoj hlavního hrdiny Viléma, který během pobytu ve vězení zjišťuje, že jediný na koho se může spolehnout, je on sám. Který ale na druhou stranu obdivuje a ctí člověka, se kterým se nikdy nepotkal a s jehož názory vnitřně souzní. Jde o básníka Jaroslava Seiferta.

Jako „krajní mez“ vidí Vladimír Píša Peckovo užívání podrobných popisů důlních zařízení, s nimiž vězni pracují, a stejně tak také popisu celého prostředí lágru včetně zachování původního slangu. „Zdánlivě okrajový stylistický problém (jistě by bylo možno tyto pasáže vypustit nebo napsat jaksí přístupněji) ovšem souvisí s tím, že Pecka nemínil z architektury románu nic vynechávat, třebaže by bylo možná efektnější charakterizovat prostředí dolu a v širším smyslu celého tábora nějakým vyhroceným dějovým obloukem nebo se podrobněji rozepsat o pokusech o útěk, tragédiích apod.“¹⁵⁰ Podobně podrobně a v autentickém slangu, všímá si Píša, popisuje Pecka i život v táboře po pracovních šichtách a při „nečinných“ chvilkách. Recenzent si všímá i častého střídání ich a er formy, přičemž při téměř čtyřsetstránkovém rozsahu románu je vnímá místy až chaoticky.

Vladimír Píša podtrhuje morální poselství díla bez jasného závěru, které vlastně „už nepotřebuje žádné tečky“. Oním „nezvěstným“, kterému hrdina píše motáky, může být podle Píši „každý člověk dobré vůle a pevného charakteru, ať už se s ním Peckův hrdina potkal osobně nebo ho oslovuje teprve prostřednictvím této knihy.“¹⁵¹

Ivo Harák, který se románem *Motáky nezvěstnému* zabývá v eseji, která vyšla ve Sborníku příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky, považuje dílo za klíčové ve vyobrazení reality komunistických lágrů. Takové, které dodává autentické svědectví. Všímá si srovnávání díla s již zmíněným románem Dostojevského i

---

¹⁴⁹ PÍŠA, Vladimír. Poselství nezvěstným. *Tvar*. 1991, č. 10, s. 14-15.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ PÍŠA, Vladimír. Poselství nezvěstným. *Tvar*. 1991, č. 10, s. 14-15.

s románem *Jeden den Ivana Děnisoviče* od Alexandra Solženicyna nebo s díly Charlese Bukowského, Jamese Clavella, Jiřího Muchy či Arnošta Lustiga. Všimá si uměleckosti románu, která je podle Haráka „signalizována hned úvodní scénou soudního přelíčení, stylizovanou do podoby filmového představení“¹⁵², dále oceňuje například střídání er a ich formy, referování o prožitku versus reflexi či mnohointerpretativnost díla, která čtenáři umožňuje hlubší čtení. Všimá si i symboliky slov, kdy se například vězněný hlavní hrdina jmenuje Vilém *Svoboda* a vyzdvihuje slovo „nezvěstný“ z titulu knihy, ke kterému se Svoboda obrací ve svých motácích. „Absence umožňující dosadit sem blíže nespecifikovanou vyšší bytost, osobního a křesťanského, ne však církevního Boha, tu lepší stránku samotného hrdiny, nebo dokonce předprojektovaného čtenáře.“¹⁵³ Celý román, vzhledem ke své autentičnosti i filozofickému rozměru (Pecka si například podle Haráka v románu především klade otázku, jaký člověk je), nazývá autor jako „román sebevýchovy“.

Druhým vydáním románu *Motáky nezvěstnému*, které vyšlo v nakladatelství Atlantis, se zabýval také redaktor Mladé fronty Dnes a literární kritik Vladimír Novotný. Čtenářům připomíná, že vyšel již v exilovém nakladatelství a vyzdvihuje Peckovo vyličení „zapomenutých osudů“ nejen pro pamětníky, ale zejména pro současné a budoucí generace. Všimá si „absolutní autobiografičnosti“, kde hrdina Vilém Svoboda představuje Karla Pecku. Opět zde Peckovo dílo porovnává s dílem spisovatele Dostojevského *Zápisky z mrtvého domu*, které také nazírá na ruské dějiny a které si pro porovnání vybral i autor předmluvy díla Václav Černý. Na rozdíl od Dostojevského má ale podle Novotného Karel Pecka „jinou autorskou temperaturu a především žije v jiné, mnohem brutálnější a absurdnější epoše, a proto jeho vírou je filozofie činu.“¹⁵⁴ Všimá si toho, jak je spisovatel a tedy i hrdina díla bezbranný a bezmocný, přesto však „dokáže být člověkem i tváří v tvář dějinnému zlu, které potřebuje český uran - a otroky

---

¹⁵² HARÁK, Ivo. Pecka Karel a Pecka Dominik, *Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 544.

¹⁵³ HARÁK, Ivo. Pecka Karel a Pecka Dominik, *Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 546.

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, Vladimír. Nám, nezvěstným: Románový dokument o životě v lágru. *Mladá fronta Dnes*. 1991, 22. 1., s. 4.

v dolech¹⁵⁵. Hlavní postava Svoboda ztělesňuje podle recenzenta všechny skutečné lidi tehdejší doby. „Jsou-li léta 1948-1960 zvlášť tragickou a zločinnou kapitolou české historie, je Peckova kniha velkým a tragickým českým románem.“¹⁵⁶

9.2 Shrnutí

Motáky nezvěstnému jsou cenným dokumentem o fungování komunistických lágrů, práci v uranových dolech a hrůzách doby. Literární svědectví doby vidí jako jasné pozitivum románu všichni recenzenti. Vedle autentičnosti potvrzují i vyobrazení hlavní postavy Viléma Svobody, který v románu (stejně jako Karel Pecka reálně v padesátých letech) prochází pěti lágry a během deseti let pod vlivem zážitků mravně zraje. Autoři vyzdvihují i filozofické pasáže, myšlenkové úvahy a existenciální podtext.

Neshodují se naopak ve stylistické formě románu - například ve střídání er a ich formy. Zatímco Ivo Harák toto prolínání oceňuje, stejně jako mnohovrstevnatost románu, Vladimír Piša vnímá střídání forem chaoticky. Stejný recenzent vnímá jako nadbytečné i podrobné popisování práce v dolech včetně detailních popisů zařízení.

Je nasnadě, že se většina autorů recenzí na *Motáky nezvěstnému* inspirovala předmluvou Václava Černého. Tuto stat' dále rozebírají, diskutují a znovu se vrací k paralelám Peckova románu s díly F. M. Dostojevského a A. Solženicyna. Vladimír Piša si všimá také paralely s českou autorkou Evou Kantůrkovou a románem *Přítelkyně z domu smutku*.

Recenzenti na Peckově díle oceňují také zachycení historických okamžiků, podle nichž se odvíjel i život v lágrech - například přelomový projev Jaroslava Seiferta na sjezdu spisovatelů nebo zaznamenání proměny lágrových podmínek po smrti prezidentů Stalina a Gottwalda.

---

¹⁵⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. Nám, nezvěstným: Románový dokument o životě v lágru. *Mladá fronta Dnes*. 22. 1. 1991, s. 4.

¹⁵⁶ Tamtéž.

10 Analýza románu Karla Pecky *Štěpení*

Román Karla Pecky *Štěpení* vyšel v roce 1974 v samizdatové edici Ludvíka Vaculíka Petlice a v exilovém nakladatelství Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové Sixty-Eight Publishers. Šlo o první případ, kdy torontské nakladatelství vydalo román spisovatele z ČSR, který byl doma zakázán, ale po roce 1968 neemigroval. „Strčil jsem rukopis do příruční tašky mamince, když počátkem roku 1974 letěla na pozvání do Kanady za mou sestrou, která tam emigrovala v roce 1968. S pokynem, aby při jeho případném objevení všechno svedla na mě.“¹⁵⁷

Josef Škvorecký chtěl zpočátku vydat román pod názvem *Divné podobnosti* a jako autora uvést „Anonym z Prahy“. Karel Pecka ale toto zamlčování i přes riskování stíhání StB zamítl, a *Štěpení* tak získalo pouze podtitul *Divné podobnosti*. „Proč bych ho měl kvůli poměrům, kterými jsem opovrhoval, zapřít? Dobře, trochu jsem provokoval – a co?“¹⁵⁸

V roce 1993 vyšel román *Štěpení* poprvé oficiálně v nakladatelství Atlantis. Obsahuje tři kapitoly *Trpělivost*, *Bloudění* a *Čestná pohřebiště*. Prolínají se jím a pravidelně se střídají dvě příběhové linky z odlišných historických etap. První se odehrává v roce 1968 v Československu a hlavní roli v ní představuje spisovatel a redaktor Mikuláš Sova, který je nešťasten z života v socialistickém státním zřízení.

Druhá rovina románu má charakter historické prózy. Probíhá v pobělohorském období a hlavním protagonistou je historicky doložená postava - český šlechtic, protihabsburský disident z třicetileté války Jaroslav Sezima Rašín z Rýznburka.

Čtyřicetiletý Mikuláš Sova byl v mládí vyhnán z vysoké školy a prošel komunistickým vězením v jáchymovských dolech. Pošramoceného kádrového profilu se zbavil až díky protekci někdejšího kolegy a také vlivem uvolnění režimu v druhé polovině šedesátých let. Mravně odpovědný a charakterní Sova se v létě 1968 připravuje na útěk za hranice, život v socialistickém systému je pro něj čím dál více nesnesitelný. Plány mu ale zkříží srpnová okupace republiky vojsky Varšavské

---

¹⁵⁷ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 193.

¹⁵⁸ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 194.

smlouvy, která ho zastihne v okamžiku, kdy je se svými přáteli na těžce vydobytém zahraničním zájezdu. Přestože mnoho jeho kolegů spisovatelů zvolí po příchodu sovětských vojsk cestu exilu, Sova se překvapivě v závěru románu vrací do Prahy. Také tato rovina má autobiografický podtext – Karel Pecka byl v srpnu 1968 na zahraniční cestě se svými přáteli spisovateli (mimo jiné s Karlem Šiktancem) a rozhodl se i přes příchod sovětských vojsk vrátit. „Někdo se vracel, někdo se nevracel. Já jsem se rozhodl, že se vrátím, a z Vídně jsem jel domů. Nezdálo se mi, že bych byl nejžhavějším kandidátem na exil. (...) Protože jsem měl jiný osud než moji kolegové, nepřipadalo mi, že když se nějak zhorší poměry, že bych měl utéci. A za útěk jsem odchod považoval.“¹⁵⁹

Hlavní postava v druhé rovině románu Rašín z Rýznburka figuruje jako diplomatický prostředník mezi protestantskou emigrací a Albrechtem z Valdštejna. Karel Pecka znázornil na dvou časově vzdálených obdobích českého národa (pobělohorské období po roce 1620 a porevoluční období po vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR v roce 1968) souvislosti v podobě úvah nad otázkou emigrace. Obě doby, byť v rozmezí více než tři sta let, přinesly emigraci intelektuální vrstvy, kterou vyvolalo duchovní násilí panující moci.

Karel Pecka v této souvislosti využívá další autobiografický motiv, kdy Sova píše na daný historický námět film. Sám Pecka v letech, kdy *Štěpení* psal, pracoval spolu se Zdeňkem Sirovým na scénáři (nakonec nerealizovaného) filmu s pobělohorskou tematikou. „Sešlo z něho, Zdeněk Sirový odešel navíc do Zlína a naše spolupráce tím skončila, mně ale Valdštejn utkvěl v mysli jako jedna z klíčových postav naší historie a začal jsem ji studovat. (...) Přečetl jsem o Valdštejnově údobí stohy knížek, myslím, že všechny hlavní historiky.“¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 189.

¹⁶⁰ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 186.

Román *Štěpení* psal Karel Pecka pět let – od roku 1969 do roku 1974 – a věnoval mu veškerý svůj čas. „Celých pět let jsem byl naprosto přesně ve věci a věděl jsem v každém okamžiku, jak mám pokračovat.“¹⁶¹

Vyústěním paralely Mikuláš Sova vs. Rašín z Rýznburka je situace, kde se Mikuláš Sova vrací po okupaci ze zahraničního pobytu zpět do Prahy podobně poraženecky jako Valdštejnův důvěrník Rašín. „Jak se mi rozkrývaly otázky doby, konečný myšlenkový tvar se ukázal jednak v problému emigrace, jednak v pohledu na historii jakožto hru,¹⁶² zdůvodnil Karel Pecka další motiv románu – karetní hru pasiáns, kterou hraje v několika situacích hlavní představitel Mikuláš Sova sám se sebou a která mu přeneseně i symbolicky určuje osud. „Pro druhou linii románu, která by rezonovala s tou historickou, se nabízela současnost: po srpnové okupaci vznikla nová vlna emigrace a vlastně každý stál před otázkou, co dál, zda odejít, nebo tady zůstat.“¹⁶³

10.1 Kritický ohlas románu *Štěpení*

Aleš Haman vyzdvihuje v Literárních novinách *Štěpení* jakožto román, který patřil k „prvním svobodomyšlným reakcím české prózy na události roku 1968.“¹⁶⁴ Hlavní hrdina je zde podle něho pojat jako pozorovatel, účastník a zároveň soudce současného světa. Postoj Mikuláše Sovy vůči režimu je však podle autora omezen výhradně na rovinu občanskou a politickou. „Je formulován poměrně mlhavě jako existenciální touha po svobodě.“¹⁶⁵ Spíše než jako postava žijící v socialistickém Československu působí podle Hamana Mikuláš Sova v románu *Štěpení* jako „ilustrace a rezonet dobových názorů“ s omezeným obzorem na intelektuální prostředí. Takový postoj Haman srovnává s jinými díly druhé poloviny šedesátých let – například autorů Ivana Klímy, Jaroslava Putíka a Evy Kantůrkové. Tato „omezenost“ stojí podle

---

¹⁶¹ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 192.

¹⁶² LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 187.

¹⁶³ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 187.

¹⁶⁴ HAMAN, Aleš. Dokument dobové mentality. *Literární noviny*. 1994, 3. 2., str. 7.

¹⁶⁵ HAMAN, Aleš. Dokument dobové mentality. *Literární noviny*. 1994, 3. 2., str. 7.

recenzenta za tím, proč z románu Karla Pecky mizí napětí mezi rovinou každodennosti a dějinnosti a „proč ztvárnění současnosti vyznívá ploše.“¹⁶⁶

Podle autora nepomáhá Peckovi trik s karetní hrou pasiáns, která má navodit podtext osudovosti, ani pasáže s „bezvýznamnými“ detaily (například cestopisné popisy z návštěvy Mikuláše Sovy v Salcburku). Na místě, kde mohl Pecka využít literární tvárnost, se naopak podle Hamana spokojil se schematičností a vnějškovými klišé (například v charakterizaci postav). Ve druhé – historické – rovině románu využil Karel Pecka podle Hamana postup, který připomíná romány spisovatele Alexandra Dumase. Tj. „střídání epizod diplomatického jednání a strategických úvah na nejvyšší úrovni, takřikajíc z kuchyně evropských dějin, s akčními scénami napínavých soubojů, v nichž hrdina po vzoru d'Artagnana osvědčuje svou obratnost a zdatnost.“¹⁶⁷ Podle Aleše Hamana projevil Karel Pecka zběhlost v historické látce, ale i v této rovině působí, jako by si neuvědomoval význam umělecké tvorby. Nesouhlasí s Peckovými slovy na záložce knihy o tom, že se spisovatel může v historických tématech uchýlit k určité míře fabulace a domýšlet detaily a vztahy, které si vědecká studie dovolit nemůže. „Pokud by se práce spisovatele vyčerpávala domýšlením a dokreslováním historických detailů, pak by historický román ustrnul ve stadiu děl Jiráskových nebo Wintrových.“¹⁶⁸ Haman chválí pojetí dějinné paralely, Karel Pecka zde však podle něj podcenil samotnou problematiku člověka v historickém čase. Proto román nemůže být považován za umělecký čin, ale je pouze dokumentem dobové mentality. Tím, že postrádá napětí mezi každodenností a historickými událostmi, postrádá „napětí mezi smyslem dějin a smyslem existence.“¹⁶⁹ Důležitější je pro Pecku vyobrazení mravní integrity a oddanosti člověka, což ho řadí mezi romantizující spisovatele. Poselství spisovatele vidí Pecka v úloze být vůdcem hodnot společnosti. Vlivem toho román *Štěpení* postrádá podle Aleše Hamana humor a pozbývá možností stát se výrazem mnohotvárnosti života.

Kritik Miroslav Petříček označil román *Štěpení* jako Peckovo druhé nejzásadnější dílo po románu *Motáky nezvěstnému*. Všechny tematické složky z předchozích Peckových románů se ve *Štěpení* podle něj „zauzlily“. Stejně jako

---

¹⁶⁶ HAMAN, Aleš. Dokument dobové mentality. *Literární noviny*. 1994, 3. 2., str. 7.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

v předchozích románech v něm Pecka podle Petříčka využil vlastní zkušenosti a vlastnosti příznačné pro hrdiny již vydaných románů. Ve *Štěpení* podle něj navozuje situaci, která je otevřena dalším otázkám a možnostem. „Proto lze *Štěpení* pokládat za křížovátku autorovy prózy, odkud se dá přehlédnout její dosavadní cesta i budoucí směřování.“¹⁷⁰ Petříček si všímá komplexnosti „štěpení“, které v románu představuje štěpení charakterů, národa i samotného příběhu. V souvislosti s Mikulášem Sovou lze ale mluvit spíše o „scelení“. „Sova svým návratem překonává vlastní rozpolcenost a téměř štítivé odcizení lidem, s nimiž je nucen žít (vzpomeňme výjevu ze začátku románu, kdy k nim pocítil takový odpor, že musel vystoupit z tramvaje).“¹⁷¹

Hlavní étos románu Karla Pecky, který fungoval v sedmdesátých letech, funguje podle Miroslava Petříčka i v porevolučních devadesátých letech. Jde o mravní dovednost „přijmout úděl zrazených, ale zachovat si čest.“¹⁷²

Podle Vladimíra Novotného je škoda, že román *Štěpení* nevyšel již v roce 1990, ale na své vydání čekal další tři roky. V době krátce po revoluci měli totiž lidé ještě chuť takové knihy vyhledávat. *Štěpení* nazývá „dvojrománem“ a na první pohled v něm podle Novotného Pecka nepřichází s ničím zásadně novým (hlavní hrdina je stejně jako v ostatních dílech autobiografický a distancuje se od situace v zemi, ve které žije). Zlom ale nadchází ve chvíli, kdy oba hrdinové svých dějinných epoch rezignují a navracejí se zpět do Čech. Podle Novotného pravděpodobně proto, aby ve své zemi zaujali alespoň malý ostrůvek osob s charakterem, které zpodobňují myšlenkovou a mravní svobodu. „Ač se o Čechách vždy rozhoduje ve stylu o nich bez nich, snad platí Peckova slova, že tu stále žijí lidé země, která se jako rybí kost vzpříčí v hrdle každému, kdo propadne omylu, že je snadné ji spolknout.“¹⁷³ Symbolika velkého pasiánsu, karetní hry, je podle Novotného zcela na místě. I po devatenácti letech od prvního vydání vyznívá podle recenzenta román jako „reflexivní politický román, napsaný tváří v tvář bolesti národa a především z tohoto důvodu dosud strhující.“¹⁷⁴ Všímá si stylistické vybroušenosti pasáží o pobělohorské době, jako spíše kompozičně zbytnělou ale vidí druhou linii

---

¹⁷⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. *Tvar*. 1994, 21. 1., s. 20.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. *Tvar*. 1994, 21. 1., s. 20.

¹⁷³ NOVOTNÝ, Vladimír. *Peckovo středoevropské bloudění*. *MF Dnes*. 1993, 20. 11., s. 11.

¹⁷⁴ Tamtéž.

románu odehrávající se v současnosti. Za nadbytečné považuje zejména nadměru vjemů z posrpnových událostí. Na závěr recenze ale pokládá Novotný čtenářům řečnickou otázku, zda toto není autorův záměr – „vyličít prostřednictvím obrazu štěpení onu Evropě vštěpovanou leprovitou atmosféru rozkladu?“¹⁷⁵

Jan Zrzavý se v deníku *Telegraf* pozastavuje nad názvem románu *Štěpení* a všímá si jeho souvislostí - jak „rozštěpení“ mezi dvě příběhové linie, tak metaforičnosti slova v návaznosti na dobu, ve které se román odehrává. Název podle Zrzavého symbolizuje „ducha přelomové doby, ve které si každý může vybrat, kde bude stát, ve které se štěpí lidské cesty donedávne ještě společné, kdy se štěpí charaktery.“¹⁷⁶ Všímá si prvků autobiografičnosti a paralel mezi životy Karla Pecky a literární postavy Mikuláše Sovy. Oproti předchozím románům Karla Pecky s autobiografickými rysy vidí Zrzavý ve *Štěpení* mezi Peckou se Sovou větší odstup. „Zcela vynechává ich-formu, psychologii postavy nevytváří jako v pozdějších *Motácích nezvěstnému* popisem vnitřního monologu hrdiny, ale popisem jeho chování, ozvláštňuje ji.“¹⁷⁷ Sovu vidí Zrzavý také jako člověka, který je ve své době zhnusen i sám sebou – nepovedenými vztahy se ženami, lidmi kolem sebe i svými styky s některými soudruhy.

Plošší postavou oproti Sovovi je Rašín z Rýznburka v druhé linii románu. Na ní je také – podle recenzenta – patrná uhranutost, se kterou se Karel Pecka „prodíral historickými materiály“. Jan Zrzavý vyzdvihuje rovněž motivy spirituality, fatalismu a vědomí tragické nevyhnutelnosti, které se v románu vyskytují. Například v Sovových výkladech karetní hry pasiáns či ve slovech, která k Sovovi vznáší kartářka. Podle autora tato slova připomínají výroky Mámila z *Labyrintu světa* Jana Amose Komenského, která pravil k poutníkovi, tj.: „Sám jsi sobě vinen, protože velikého cosi a neobyčejného žádáš, čehož se žádnému nedostává.“¹⁷⁸

Jiří Peňás si v *Lidové demokracii* všímá okamžiku životopisného fragmentu, který Karel Pecka využil v knize *Malostranské humoresky* (vyd. v r. 1980 a 1992) a který následně rozpracoval do celého románu *Štěpení*. Oním detailem jsou právě osobní

---

¹⁷⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. *Peckovo středoevropské bloudění*. MF Dnes. 1993, 20. 11., s. 11.

¹⁷⁶ ZRZAVÝ, Jan. *Štěpení a souvislosti*. *Telegraf*. 1994, 12. 2., s. IX.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ ZRZAVÝ, Jan. *Štěpení a souvislosti*. *Telegraf*. 1994, 12. 2., s. IX.

prožitky z roku 1968, kdy Karel Pecka pracoval na filmovém scénáři pro snímek odehrávající se v pobělohorské době. Tento motiv využívá v jedné ze dvou linií románu, která vypráví příběh ze stejného období s valdštejnským tématem „bloudění českých dějin“. Podle Peňáse se Peckovi podařilo obě historické části „přesvědčivě vyladit do spíše zmrzačeného než tragického kontrastu, který zvláště v době, kdy román vznikal, musel být pocíťován jako skoro nesnesitelné dějinné fátum.“¹⁷⁹ Peňás připomíná i podobné románové stavby v dílech autorů Jaroslava Durycha (trilogie o Valdštejnovi), Jiřího Šotoly (historické prózy), Ferdinanda Peroutky (*Pozdější život panny*) či Evy Kantůrkové (*Pán věže*) a Milana Kundery (*Valčík na rozloučenou*). Podle recenzenta nemá Karel Pecka v moderní české próze konkurenta v umění zdůraznit ve svých dílech morální apel. Jediným problémem ale je, že vedle sebe ne vždy dokáží fungovat „etické vykřičníky s tak delikátním organismem, jakým je moderní román.“¹⁸⁰ Pod náloží moralistních textů a etických imperativů totiž podle Jiřího Peňáse nic neprovokuje, protože je vše hned zpočátku vyřešené. „Pecka v každé próze znovu a znovu obměňuje plán, v němž se naplňují problémy mravních dilemat, před nimiž stojí jeho skeptičtí hrdinové, jimž pak nezbyvá než probudit se k hořkému zatvrzení nebo spíše k upevnění se ve své neotřesitelné etické tvrzi.“¹⁸¹ Těžkopádnosti románu *Štěpení* podle Peňáse dodává i křečovitost a teatrálnost patrná zejména v historických liniích. Přes všechny výhrady nicméně Jiří Peňás vnímá román jako důležitý „kámen duchovní stavby“ a na závěr se řečnický ptá „co vůbec očekávat nyní s odstupem let od látek nutně jen a jen trpkých.“¹⁸²

Také Jan Lukeš si ve své recenzi všímá názvu románu. *Štěpení* podle něj odkazuje k rozdělení dvou od sebe vzdálených, ale přitom podobných a vzájemně rezonujících příběhů. Druhý odkaz *Štěpení* je v převratech osobnostních a mravních, které zapříčinily konkrétní historické převrasy. Stejně jako Rašín z Rýznburka řeší dilema, zda si po Valdštejnově smrti zachovat čest a ztratit domov, nebo se ponížít a navrátit se do Čech, řeší v románu podobné dilema i Mikuláš Sova, který se konečně dostal za hranice a má v srpnu 1968 možnost definitivně opustit svou vlast. Třetí

---

¹⁷⁹ PEŇÁS, Jiří. Bloudění a štěpení charakterů. Lidová demokracie. 1993, 2. 12., s. 9.

¹⁸⁰ PEŇÁS, Jiří. Bloudění a štěpení charakterů. Lidová demokracie. 1993, 2. 12., s. 9.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž.

význam názvu vidí Lukeš v „úvaze nad údělem nekonečného rozemílání celistvosti na částice podle zákona štěpení.“¹⁸³ Využití motivu hry pasiáns vidí jako jasný důkaz skepticismu Mikuláše Sovy vůči lidskému životu. „Sovův skeptický pohled na dějiny jako hru, v níž podobně jako v kartách nezáleží jen na umu hráče, ale také na výhodnosti rozdání, a v níž se i čestné úmysly malých stávají až příliš snadno jen paradoxní součástí nečestné hry velkých.“¹⁸⁴ Ve své recenzi upozorňuje Jan Lukeš na několik příznačných, filozoficko-existenciálních otázek, které z románu vyplývají. Závěrem ale vidí (minimálně) jednu konkrétní odpověď, která se odvíjí od toho, že byl román *Štěpení* vydán jako první dílo zakázaného československého spisovatele v nakladatelství Sixty-Eight Publishers. Vydání tak podle Lukeše „manifestovalo rozhodnutí nikoli pouze přežít, ale také nemlčet.“ Jako vůbec první podle něj pojal román Karla Pecky pohled na Pražské jaro „nikoli z úhlu zmařených reformistických záměrů, nýbrž deziluzivním zrakem těch, kteří jak ještě nedávno oběti sociálního inženýrství komunistů mohli jen těžko vzít za své jejich náhlé střízlivění.“¹⁸⁵ Závěrem připomíná Jan Lukeš důležitost *Štěpení* z hlediska mravního rozhodování, v jehož pozadí vane smutek nad marností veškerého počínání.

10.2 Shrnutí

Autoři recenzí na román *Štěpení* si všimají souvislostí s ostatními díly Karla Pecky, které obsahují prvky autobiografie. Ani v tomto románu nechybějí, ale vyskytují se v menší míře – například na první pohled nenápadně ve využití stejného motivu pro historickou linii románu jako byl scénář k filmu, který psal Karel Pecka právě v roce 1968.

Recenzenti se často zabývají příznačným názvem díla, které v sobě zahrnuje štěpení doby, lidských charakterů a v případě románu také štěpení dvou historických etap české země. Jako hlavní pozitivum shledávají mravní sílu románu, kterou ztělesňuje hlavní postava Mikuláš Sova. Mravní poselství však podle autorů často „drhne“ s románovým pojetím. Etické pojetí z pera Karla Pecky například podle Jiřího Peňáse vyznívá do neznáma, protože mravně silní hlavní hrdinové zůstanou nakonec ve své neotřesitelné tvrzi sami. Naopak Miroslav Petříček ale vidí mravní sílu hrdiny, který

---

¹⁸³ LUKEŠ, Jan. Štěpení roku šedesátého osmého. Lidové noviny, příloha Národní. 1993, 11. 11., s. 2.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ LUKEŠ, Jan. Štěpení roku šedesátého osmého. Lidové noviny, příloha Národní. 1993, 11. 11., s. 2.

se rozhodne zůstat v zemi, kterou nenávidí, jako důležité poselství a zprávu o tom, že existují lidé, kteří nejdou před svoji čest.

Podobně rozpolceně vidí autoři také symbolické využití motivu karetní hry pasiáns v románu, Jan Lukeš v něm shledává jasný skepticismus hlavní postavy Mikuláše Sovy, který klade na stejnou rovinu životní osud a osud hráče karet.

Recenzenti vyzdvihují Peckovo historické vidění v důkladných popisech doby pobělohorské, neshodují se ale ve významu jeho vyznění. Někteří jej vnímají jako matoucí a historicky neadekvátní, jiní toto pojetí chválí a vyzdvihují preciznost.

11 Analýza románu Karla Pecky *Veliký slunovrat*

Román *Veliký slunovrat* psal Karel Pecka od března do října roku 1964 a v roce 1968 vyšel v nakladatelství Československý spisovatel. V roce 1992 vyšel podruhé v nakladatelství Práce. Stejně jako v jiných dílech vychází autor i v tomto románu z osobních zkušeností, výhradně autobiografická ale hlavní postava není. „Nedá se říci, že bych já byl Tomáš Malkovský, i když jednotlivé epizody čerpají z mých prožitků.“¹⁸⁶ *Veliký slunovrat* se opírá o Peckovy zkušenosti nejen z pracovních táborů, ale i z pozdějšího zaměstnání kulisáka v Národním divadle.

Podle svých slov napsal Karel Pecka román „v letu a od boku, alla prima“, nezabýval se příliš jeho úpravami a za zásadní atribut při psaní vnímal bezprostřednost. „Snad pod vlivem názorů Bogana Hrabala, který tvrdil, že bezprostřední vrh tématu je nejlepší a že čím déle se text opravuje, tím doznává větších škod.“¹⁸⁷

Původní rukopis románu rozdával Karel Pecka po roce 1964 svým přátelům a ti jej začali půjčovat po redakcích. Vydání *Velikého slunovratu* provázely peripetie, proti publikování se stavěl tehdejší ředitel nakladatelství Jan Pilař. Rukopis proto prošel několika edičními radami, jejichž členové však vydání v převaze schválili. Nakonec tedy *Veliký slunovrat* vyšel i bez žádaných úprav Jana Pilaře, které souvisely zejména s prostředím románu, jež se odehrává v šedesátých letech socialistického Československa, a na hlavní postavě popisuje i roky předcházející, které trávil ve vyšetřovací vazbě a v komunistických lágrech. „S výjimkou scénářů, které jsou kolektivním dílem, jsem nikdy nic nepřepisoval a že bych upravoval například závěr románu, to nepřicházelo v úvahu.“¹⁸⁸ Za vydání se tehdy postavilo několik redaktorů a spisovatelů, mimo jiné Pavel Kohout či Jan Lopatka, který z *Velikého slunovratu* otiskl v roce 1965 úryvek v časopise *Tvář*.

Dvoust stránkový román byl v době vydání rozsahově nejdelším dílem Karla Pecky po předchozích povídkových souborech a sbírkách poezie. Pojednává o návratu

---

¹⁸⁶ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 148.

¹⁸⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 145.

¹⁸⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 149.

muže z vězení zpět na svobodu – Karel Pecka v něm využil motiv, který před čtyřmi lety od napsání sám zažil. Příběh členil podle hudební symfonie na tři věty, které jsou vzájemně v souladu. „*Veliký slunovrat* je takovým pokusem o uchopení určité látky, která se jevila banální, protože byla prožita zcela nedávno. Chtěl jsem, aby každá ze tří částí, do kterých je román dělen, měla svůj rytmus, a přitom aby celá stavba se středním zvolněním a *allegrem* na konci někam vedla.“¹⁸⁹ Tři části, na které je román rozdělen, se nazývají *Dva kroky ke svobodě*, *Ani střep štítu* a *Věž pro Tantala*.

Hlavní postava Tomáš Malkovský se po deseti letech strávených v komunistickém vězení vrací do společnosti, návrat však zdaleka není tak růžový, jak si vysnil. Na svobodě ho provází řada nepříjemných situací a musí procházet těžkými peripetemi. Od začátku přistupoval Pecka k románu s jasným cílem – tak, aby závěr *Velikého slunovratu* nastínil východisko ze souhry všech nepříjemných situací, které hlavního hrdinu postihnou.

Tématem románu je podle slov Karla Pecky v prologu románu naděje. „V příběhu hlavní postavy je obsažena naděje, ostatně dost prostá, že člověk je schopen nést svůj osud, a také nese, i za ne zcela příznivých podmínek, a byť i jen touto skutečností znovu potvrzuje hodnotu života.“¹⁹⁰ Lapidárně shrnul autor tematiku románu jako „velké očekávání od náhle získané svobody. Zklamání z ní, protože se ukáže, že existují zpětné vazby, které nejsou tak jednoznačně skvělé a jednoznačně výhodně působící a přínosné.“¹⁹¹ Podle Pecky lze motiv románu srovnávat s novelou *Jeden den Ivana Děnisoviče* od Alexandra Solženicyna, jiné dílo s podobným tématem u nás v té době podle něj nebylo. „Kromě Solženicyna tu nic takového neexistovalo. Schéma příběhu je ale staříčké. Jde o návrat, například Pobožného střelce z každého westernu.“¹⁹²

---

¹⁸⁹ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 146.

¹⁹⁰ PECKA, Karel. *Veliký slunovrat*. První. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 1.

¹⁹¹ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 146.

¹⁹² LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 147.

11.1 Kritický ohlas románu *Veliký slunovrat*

Z dochovaných kritik na román *Veliký slunovrat* disponuje Národní knihovna ČR recenzí od Petra Bílka, která vyšla v *Mladém světě*. V úvodu připomíná všechny Peckovy dosud vydané knihy s vězeňskou tematikou, jak exilové, tak ty, které u nás vyšly oficiálně před rokem 1969. Prvořadě vnímá autor Karla Pecku jako lágrového spisovatele, který prošel „jedenáctiletou životní univerzitou ve stalinském lágru“. Pobyt ve vězení dle Bílka zasáhl nejen autorovo zdraví, ale také styl hodnocení světa a citění. „Ať už nakonec píše Karel Pecka o čemkoli, nemůže nevydávat, byť bezděčně, svědectví o působení tohoto cejchu.“¹⁹³ Podle Bílka nutí dílo Karla Pecky čtenáře alespoň trochu cítit a vnímat sílu pobytu v komunistickém vězení včetně fyzického násilí, a je tak „vaccínou proti jakékoli ideologii.“

Petr Bílek srovnává v recenzi román *Veliký slunovrat* s románem *Motáky nezvěstnému*, stejné rysy obou děl vidí zejména v jejich mozaikovitosti, nezredigovanosti a opakování zbytečností. *Veliký slunovrat* vyvolává podle Bílka obecnou otázku související i s další vězeňskou literaturou, zda „má smysl ve jménu modernosti, postmodernismu, osobních kritických stanovisek nebo dobového vkusu zpochybňovat uměleckou důsaznost Peckovy tvorby a zastiňovat tak do jisté míry její lidské poselství.“¹⁹⁴

Na *Velikém slunovratu* vyzdvihuje Bílek reportážně zachycenou syrovost a detailní propracování. Ačkoli již nejde o román nový (recenzent se zabýval druhým vydáním z roku 1992), stále z něj vyznívá přesvědčivě a sdílně Peckovo humanistické stanovisko. „Že násilné zásahy do lidského života způsobují zhoubné změny, které jsou nenávratné, je vysloveno přesvědčivě.“¹⁹⁵ Současně ale recenzent shledává fakt, že Peckovo dílo závisí v porevoluční době na přesunech vlivů a idejí uvnitř literatury, že tématům, o kterých píše, musí být čtenář nakloněn a že otevřenost Peckových děl je podmíněna citlivostí individuálního svědomí daného čtenáře. „Bude-li u nás přibývat lhostejných, bude současně ubývat čtenářů knih Karla Pecky.

---

¹⁹³ BÍLEK, Petr. *Knihy jako cejch. Mladý svět*. 1992, č. 14, s. 42.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

12 Další díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou

Karel Pecka využil i ve svých dalších dílech motivy pobytu v komunistickém vězení padesátých let. Archiv Národní knihovny ČR však nedisponuje dochovanými periodiky, ve kterých vyšly recenze na povídkový triptych *Úniky* (1966), soubor povídek *Na co umírají muži* (1968) ani na básnickou sbírku *Rekonstrukce* (1975).

12.1 *Úniky*

Soubor tří povídek je literární prvotinou Karla Pecky. Vyšel v roce 1966 v nakladatelství Mladá fronta a obsahuje povídky s názvem *Únik*, *Pád stoupání* a *Konfrontace*. Společným znakem a hlavním tématem povídek je hledání cesty a úniku. Hlavní postavy jsou součástí specifických prostředí – vojenské skupiny, divadla a vězení – a všichni hledají rozřešení životních situací. Povídku *Konfrontace* napsal Karel Pecka při pobytu v Domově spisovatelů na Dobříši, který vlastnil Syndikát českých spisovatelů a poté Svaz československých spisovatelů. Pecka zde pobýval v roce 1965, poté, co dostal první příležitost psát v tvůrčím prostředí rokokového zámku z osmnáctého století, který od roku 1945 vlastnil Svaz československých spisovatelů. Čtenáři klade otázku „jaký význam má pravda pro uchování osobnosti a pro určení morální odpovědnosti člověka.“¹⁹⁶ *Konfrontace* byla v roce 1968 využita také do podoby rozhlasové hry.

Další povídku *Únik* napsal v roce 1963 ve Stráži pod Ralskem a povídku *Pád stoupání* na přelomu let 1964 a 1965 v Praze. Motivy z povídek využil dále Pecka v dalších dílech – například v románech *Motáky nezvěstnému* či *Horečka*.

12.2 *Na co umírají muži*

Devět drobných a realistických povídek z komunistického tábora 50. let vyšlo poprvé v roce 1968 v nakladatelství Mladá fronta. V roce 1992 vyšlo druhé vydání knihy v nakladatelství Československý spisovatel. Hlavními motivy jsou výpovědi o mravních hodnotách člověka v mezních situacích, lidské statečnosti a přátelství. Povídky, které v souboru vyšly, začal psát Karel Pecka již v komunistických lágrech. Například povídku *Ruce* napsal v táboru Bytíz ve chvíli, kdy při nedělním volnějším režimu hráli vězni basketbal. „Na zápas se sešlo půl tábora, dvanáct set lidí, veliké show

---

¹⁹⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945 – 1989, III.: 1958 – 1969*. Praha: Academia, 2008, s. 368.

s kropením a lajnováním, s dresy a čísly, prostě Chicago Bulls. Já jsem seděl na baráku a začal jsem psát *Ruce*. (...) Nic dramatického, ale ono mi to šlo, jedna věta za druhou, a já jsem tu povídku, jak dneska zhruba vypadá, za odpoledne napsal a ještě jsem stihl druhý poločas.¹⁹⁷ V podobných situacích napsal na Bytízu Karel Pecka téměř celou sbírku *Na co umírají muži*. Při volnějších chvílích se vězni – spisovatelé na táboře také scházeli a nad svými lágrovými prvotinami hovořili. Karel Pecka se zde setkal například i s Jiřím Stránským. „Když bylo volno, mívali jsme čtenářské debaty, četly se rukopisy, posuzovaly, hovořilo se o nich. Býval u toho Jiří Stránský, Čenda Slovák, Bezpalec, nakladatelský redaktor a další.“¹⁹⁸

Samotnou povídku *Ruce* ze sbírky *Na co umírají muži* publikoval Karel Pecka ještě před souborným vydáním v *Mladé frontě* v roce 1965 v brněnském časopise *Host do domu*.

12.3 Rekonstrukce

Sbírku básní napsal Karel Pecka v trestních táborech Nikolaj, Elko a Bytíz v letech 1954–1957. Vyšly v roce 1975 v exilu a poté vydal Pecka sbírku v roce 1995 vlastním nákladem. „Jsou to básně z doby, kdy nebylo dost papíru a vlastnit tužku bylo trestné. (...) Zvláště po březnu 1953, kdy přestal být hlad, začaly bujet múzy. Psaly se verše, protože vyžadovaly nejmenší prostor, někde na okraji novin, a kdo měl zájem, rozšiřoval to opisy dál.“¹⁹⁹ První verše psal tehdy Karel Pecka inkoustovou tužkou, kterou mu přinesl na tábor civilní zaměstnanec, a úryvky si schovával v šachtě. „Vlhko v šachtě bohužel zničilo část písma, takže když se mi rukopis podařilo odeslat domů, přišlo už jen pouhé torzo.“²⁰⁰ Chybějící části proto Pecka doplnil po návratu z vězení. Dlouhou dobu s nimi nic nedělal a vzpomněl si na ně až v roce 1975. „Nějak se přišlo

---

¹⁹⁷ LUKESŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 113.

¹⁹⁸ LUKESŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 113.

¹⁹⁹ LUKESŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

²⁰⁰ Tamtéž.

na to, že jsem také veršoval, a Klement Lukeš vydal *Rekonstrukce* ve své samizdatové edici.²⁰¹ Verše vyvěrají z hlubokých vězeňských prožitků Karla Pecky.

---

²⁰¹ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

13 Závěr

Cílem magisterské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky* byla analýza kritického ohlasu literárních děl Jiřího Stránského a Karla Pecky s vězeňskou tematikou.

Oba spisovatelé se stali oběťmi komunistického režimu, který byl u nás nastolen po roce 1948. Jiří Stránský prošel po vykonstruovaném soudním procesu několika vězeními v letech 1953–1960 a následně byl vězněn i v letech 1973–1975. Karel Pecka byl vězněn v letech 1949–1959. Byť ve svých literárních dílech oba spisovatelé vycházeli z osobních prožitků v komunistických lágrech, jejich tvorba se liší. Odvíjí se od toho také různorodost recenzí na díla obou autorů, které magisterská diplomová práce analyzuje. Zabývá se dochovanými kritikami z literárních i ostatních periodik – deníků, týdeníků, měsíčníků a literárních příloh, kterými disponuje archiv Národní knihovny ČR. Všímá si aspektů, na základě kterých recenzenti díla Jiřího Stránského a Karla Pecky hodnotili, pozitivních i negativních náhledů podložených argumenty i kritických srovnání s literárními díly jiných autorů.

V teoretické části magisterské diplomové práce se zamýšlíme nad pojmy literární kritika a interpretace. Vycházíme z děl Ansgara Nünninga, Winfrieda Schulze, Hanse-Gregora Gadamera a Přemysla Blažíčka. Přesvědčili jsme se o tom, že literární kritice by měl předcházet hermeneutický proces a že by měla být postavena na objektivních a podložených argumentech. Literární kritika se ale zároveň neobejde bez subjektivních dojmů, které ovlivňuje dobový kontext i mimoliterární jevy. Analýza kritického obsahu děl Jiřího Stránského a Karla Pecky dokládá, že autoři recenzí často ve svých tvrzeních vycházeli z dobové atmosféry, o které autoři psali – padesátých let dvacátého století, eventuálně i dalšího období totalitního režimu v tehdejší Československu. Většina z nich také na okraj svých recenzí připomněla, jak důležité je o tomto období psát, popisovat skutečné situace a prožitky, a zachovat tak svědectví pro další generace.

Pro uvedení kontextu doby, okolností zatčení, soudních procesů se spisovatelé a následných věznění jsme využili také dochované dokumenty z Národního archivu ČR a z Archivu bezpečnostních složek. Tyto spisy dokládají i autobiografičnost děl obou autorů.

Druhá teoretická část vystihuje základní znaky rozhovoru. Přesvědčili o tom, v čem spočívá hloubkový rozhovor – metoda, kterou využíváme i v magisterské diplomové práci. Jana Lukeše, publicistu a kritika, který se díly Karla Pecky a Jiřího Stránského dlouhodobě zabývá a z jehož knižních rozhovorů také magisterská diplomová práce vychází, jsme z tohoto důvodu zvolili jako vhodného respondenta pro hloubkový rozhovor na téma literární kritika a díla českých autorů s vězeňskou tematikou.

Vedle rozhovoru s Janem Lukešem jsme do práce zakomponovali i rozhovor s Jiřím Stránským, který byl součástí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* (obhajoba: 19. 6. 2014). Oba rozhovory jsou přiloženy v příloze.

K vybraným knižním titulům jsme v každé kapitole vybírali recenze, které vyšly v českých periodikách. Recenze na díla Jiřího Stránského a Karla Pecky jsme čerpali z periodik *Literární noviny* (1991, 1993, 1994, 1997, 1999), *Tvar* (1991, 1992, 1994, 1998, 2006), *Mladá fronta Dnes* (1991, 1993), *Lidové noviny* (1991, 1992), *Lidová demokracie* (1993), *Právo* (1997, 1999), *Práce* (1997), *Týden* (1996), *Telegraf* (1994), *Nové knihy* (1996), *Host* (2006), *Mladý svět* (1992), *Labyrint Revue* (1994) a *Ladění* (2002, 2005).

Většina kritiků ocenila povídkový cyklus Jiřího Stránského *Štěstí*, zejména pro precizní vykreslení mezních situací ve vězeňském prostředí a pro nový přístup k tématu – najít i v tragických situacích optimismus a naději, že i v době teroru některé osoby nezapomněly na lidskost, rozum a city. Optimistický pohled je zároveň jedním z aspektů, který recenzenti dílům Jiřího Stránského vytýkají – vykreslování historie v idylickém, až romantickém duchu. Tento nadhled nad represemi doby je patrný také na tom, že se tematika komunistických lágrů nese i ve Stránského dílech, která jsou určena pro děti (*Perlorodky 2005*, *Povídačky pro Klárku 1995*, *Povídačky pro moje Slunce 2002*).

Na románu *Zdivočelá země* oceňují recenzenti syrovost a dramatický popis autentických zážitků vedle fiktivního příběhu s idylickou „kaubojskou“ tematikou. Svá hodnocení často vztahují na pasáž o poválečném odsunu Němců, pozastavují se také nad vykreslením a vývojem charakterů hlavních postav. Stránskému přitom vytýkají, že

málo problematizuje, nedává prostor polemikám nad obecně zažitými skutečnostmi, nevyvolává ve čtenářích otázky a jde po povrchu historických událostí.

Recenze na díla Karla Pecky se výrazně liší v závislosti na době, kdy je vydal. Za literárně a umělecky hodnotné dílo považují recenzenti Peckův autobiografický román *Motáky nezvěstnému*, který představuje cenný dokument o fungování komunistických lágrů v ucelené podobě. Literární svědectví, které román přináší, vyzdvihují všichni recenzenti, kteří se jím zabývali.

Naopak například u prvního Peckova románu *Horečka* si recenzenti všímají začátečnické nezkušenosti. Za zásadní rysy děl Karla Pecky vnímají recenzenti především jejich etický rozměr, mravní a existenciální podtext a psychologičnost postav. Na rozdíl od Jiřího Stránského postrádají díla Karla Pecky optimismus a nadhled nad represemi komunistického režimu. Oproti tomu jsou považována za cenná díky detailním syrovým popisům života v komunistickém vězení (zejména *Motáky nezvěstnému*), ale i barvitě vykresleným situacím a vývoji lidských charakterů, které nastávaly po propuštění z vězení (mj. román *Veliký slunovrat*). V analýze děl Karla Pecky tematicky vybočuje román *Štěpení*, který zachycuje pozdější období – rok 1968. Autor v něm opět využil autobiografické motivy v souvislosti s represemi režimu nastolenými v období normalizace.

14 Summary

The aim of the Master diploma thesis *Media responses of literary works with the prison theme of Jiri Stransky and Karel Pecka* was an analysis of literary works of Jiri Stransky and Karel Pecka with theme of prison and quantitative and qualitative analysis of reviews of these works.

We have chosen critical reviews which were published in czech periodicals – literary and other. We have found lots of interesting opinions and reviews on books of Jiri Stransky and Karel Pecka. There are some differences between works from these authors. Jiri Stransky is typical for his romantic and idyllic view on tragic history times, while Karel Pecka's works are typical for pinpoint and real description of communist prison.

An important fact is that many reviewers took into account a context of the time which Jiri Stransky and Karel Pecky are writing about (fifties and other totality time in Czechoslovakia). Most of them also mention the importance of writing about these times and writing about real situations. It is important to keep the evidence for future generations.

In some cases reviewers criticized some aspects connected with Jiri Stransky's optimism and his idyllic description of history. The most reviewed books was *Zdivocela zeme and Aukce*. The best book according to the reviewers is a novel collection *Stesti*. Jiri Stransky wrote about theme of fifties in Czechoslovakia also in works for children – stories *Povidacky pro Klarku, Perlorodky* and *Povidacky pro moje Slunce*.

The reviews on works of Karel Pecka depend on times when were published. The most valuable is considered book *Motaky nezvestnemu*, which depicts live in Communist prison. On the contrary, in the first Pecka's work *Horecka* reviewers criticize his jejuneness. The most typical features of Pecka's works the reviewers see their ethical format, morality and psychologic of main characters. There is an exception in topic of analysed works - the book *Stepeni* deals with another time, 1968 in Czechoslovakia.

We have used also two theoretical book interviews from Libuse Koubska and Jan Lukes in this work.

In the theoretical part of the master diploma, where we think about literary criticism and interpretation, we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Hans-Gregor Gadamer and Premysl Blazicek. Documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces helped us to take Jiri Stransky's and Karel Pecka's works into context. We have described circumstances of their arrest and imprisonment (eight-year-long – Stransky and ten-year-long – Pecka) in Communist prisons during the fifties in the master diploma thesis. In the part about an interview we draw on book of Barbora Osvaldova, Jan Hendl, A. Fontana and Anastasia H. Prokos. For introducing to historical context we used works of Jiri Knapik and Martin Franc, Pavel Janousek or Jakub Koncelik.

We have found the reviews on Jiri Stransky's and Karel Pecka's in newspapers and magazines Literarni noviny, Lidova demokracie, Tyden, Tvar, Mlada fronta Dnes, Lidove noviny, Pravo, Prace, Telegraf, Nove knihy, Host, Mlady svet, Labyrint Revue and Ladeni.

There are also interview with writer Jiri Stransky and publicist Jan Lukes included in the annex.

15 Použitá literatura

15.1 Primární literatura

KOUBSKÁ, Libuše: *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-299-6. 120 s.

LUKEŠ, Jan: *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005. ISBN 80-86026-31-0. 316 s.

LUKEŠ, Jan: *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-197-3. 333 s.

PECKA, Karel: *Horečka*. Praha: Mladá fronta, 1967. ISBN 23-051-69. 272 s.

PECKA, Karel: *Motáky nezvěstnému*. Praha: Atlantis, 1990. ISBN 80-7108-003-9. 399 s.

PECKA, Karel: *Veliký slunovrat*. Praha: Československý spisovatel, 1968. ISBN 80-208-0050-6. 227 s.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Perlorodky*. Praha: Meander, 2005. ISBN 80-86283-40-2. 168 s.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Štěstí*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1998. ISBN: 80-86026-04-3. 196 s.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997. ISBN 80-86026-01-9. 867 s.

15.2 Sekundární literatura

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda, 2002. ISBN 80-86138-46-1. 528 s.

FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 11. ISBN 9781598741087. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

GADAMER, Hans-Georg. *Člověk a řeč*. Praha: Oikoymenh, 1999, ISBN 80-86005-76-3. 154 s.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. 408 s.

JANOUSEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945 – 1989: III.: 1958 – 1969*. Praha: Academia, 2008, ISBN 978-80-200-1583-9. 692 s.

JANOUSEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945 – 1989: IV. 1969 – 1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7. 692 s.

- KNAPÍK, Jiří, FRANC Martin a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2.
- KONČELÍK, J. – VEČEŘA P. – ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8. 344 s.
- KONČELÍK, J. et al.: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0827-8. 150 s.
- LUKEŠ, Jan. *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 157. ISBN 80-202-0545-4.
- NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, ISBN 80-7294-170-4. 912 s.
- OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim. *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1618-6. 170 s.
- PECKA, Karel: *Na co umírají muži*. Praha: Československý spisovatel, 1992. 80-202-0331-1. 136 s.
- PECKA, Karel: *Rekonstrukce*. Praha: Vl. nákl., 1995. 80-900059-9-3. 48 s.
- PECKA, Karel: *Štěpění*. Praha: Atlantis, 1993. 80-7108-067-5. 304 s.
- PECKA, Karel: *Úniky*. Praha: Mladá fronta, 1966. 116 s.
- PECKA, Karel: *Veliký slunovrat*. Praha: Práce, 1991. 80-208-0050-6. 230 s.
- STRÁNSKÝ, Jiří: *Povídačky pro Klárku*. Praha: Meander, 1995. ISBN 80-86283-32-1. 104 s.
- STRÁNSKÝ, Jiří: *Povídačky pro moje Slunce*. Praha: Meander, 2002. ISBN 80-86283-16-X. 96 s.
- STRÁNSKÝ, Jiří: *Za plotem*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1999. ISBN 80-86026-06-X. 71 s.

15.3 Dokumenty

Archiv bezpečnostních složek. Karel Pecka a spol., č. 5455 č. j. A-24200/611903-49-5/2-d., Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

Archiv bezpečnostních složek. Plán sledování. Spisový svazek č. 762/78, „objekt Kája“. S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení.

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor.

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o zatčení, V_343_MV, 16. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor

Archiv bezpečnostních složek. Trestní oznámení, č. j. 11124/28503/49, 9. 9. 1949. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích Státnímu soudu v Praze.

Archiv bezpečnostních složek. Zpráva o vyšetření, č. j. A-24200/611903-49-5/2-d, s. 14. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích

Národní archiv. Hlavní přelíčení, čj. Or I 1315/49, 2. listopadu 1949, str. 1. Státní soud v Praze.

Národní archiv. Nejvyššímu soudu v Praze, č. j. Or I 1315/49, 24. ledna 1950, str. 1. Státní soud v Praze.

Národní archiv. Obžaloba, č. j. Or I 1315/49, 19. 9. 1949, str 1 - 2, Státní soud v Praze.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 4. 2. 1959.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 5. 2. 1958.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 25. 12. 1957.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 27. 3. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 19. 7. 1955.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 17. 8. 1953.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 12. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Posudek k milosti, 15. 1. 1957.

Národní archiv. Spisy trestní věci, č. 1212/49, 9. 9. 1949, str. 2. Státní soud v Praze XIV - Na Pankráci.

Národní archiv. Usnesení, č. 432/59, 3. prosince 1959 v Příbrami, Státní soud v Praze.

15.4 Periodika

BROŽEK, Lubomír. *Debutant – básník Jiří Stránský*. Právo. 1999, 26. 7., s. 12.

CINGER, František. *Po Zdivočelé zemi napsal Jiří Stránský Aukci*. Právo. 1997, 25. 3., s. 12.

- ČEŇKOVÁ, Jana. *Skautský román, který hřeje u srdce*. Host. 2006, č. 5, s. 66.
- DOKOUPIL, Blahoslav. *Jinak, a přece ne nově*. Tvar. 1992, č. 17., s. 10-11.
- HAMAN, Aleš. *Dokument dobové mentality*. Literární noviny. 1994, 3. 2., str. 7.
- HAMANOVÁ, Růžena. *Něco z literatury pro děti*. Literární noviny. 1997, roč. 8, č. 8, s. 6.
- HARÁK, Ivo. *Pecka Karel a Pecka Dominik, Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky. První. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006.
- JANDA, Luděk. *Pohádkové dopisy mému slunci*. Ladění. 2002, č. 4, s. 14-15.
- JUNGMANN, Milan. *Mravní rigoróznost Karla Pecky*. Lidové noviny (příloha Literární noviny). 1991, 17. 1.
- JUNGMANN, Milan. *Prózy o česko-německých vztazích*. Literární noviny. 1993, č. 29, s. 6.
- KLOKOČNÍKOVÁ, Jana. *Povídačky pro Klárku*. Nové knihy. 1996, č. 46, s. 7.
- LOPATKA, Jan. *Štěstí*. Literární noviny. 1991, č. 17, s. 4
- LUKEŠ, Jan. *Pro srovnání*. Lidové noviny. 1992, 16. 3., s. 6.
- LUKEŠ, Jan. *Štěpení roku šedesátého osmého*. Lidové noviny, příloha Národní. 1993, 11. 11., s. 2.
- LUKEŠ, Jan. *Štěstí bez pozadí*. Lidové noviny. 1991, 3. 5., s. 9.
- LUKEŠ, Jan. *Tipy na tento týden*. Týden. 1996, č. 51, s. 63.
- MED, Jaroslav. *Knihovnička LTN*. Literární noviny. 1999, č. 46, s. 16.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Eastern, epika a erinye historické paměti*. Tvar. 1998, č. 11, s. 20.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Horečnatý román*. Mladá fronta Dnes. 1991, 14. 1.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Peckovo středoevropské bloudění*. MF Dnes. 1993, 20. 11., s. 11.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Šťastná sedmička*. Mladá fronta Dnes. 1991, č. 54, s. 4.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragédie pohraničí*. Mladá fronta Dnes. 1992, č. 136, s. 14.
- PEŇÁS, Jiří. *Bloudění a štěpení charakterů*. Lidová demokracie. 1993, 2. 12., s. 9.
- PEŇÁS, Jiří. *Seriál pro naši dobu – O Rozrušené zemi jenom v dobrém*. Respekt. 1997, 26.5., s. 22.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. Tvar. 1994, 21. 1., str. 20.

PÍŠA, Vladimír. *Poselství nezvěstným*. Tvar. 1991, č. 10.

PÍŠA, Vladimír. *Štěstí v neštěstí*. Tvar. 1991, č. 19, s. 15

ŠÍCHA, Jan. *Moták nezvěstnému*. Labyrint Revue. 1994, (5), 20.

TABÁŠEK, Arnošt. *Zdivočelá země v próze i na obrazkách*. Práce. 1997, 18. 3., s. 13.

VÁVROVÁ, Kateřina. *Příběh z doby normalizace*. Ladění. 2005, č. 4, s. 12-13.

VYPLELOVÁ, Helena. *Pohádková adopce*. Tvar. 2006, č. 8, s. 21.

ZAHRADNICKÝ, Jiří a FIŠER, Zbyněk. Karel Pecka: *Motáky nezvěstnému*. Tvar. 1991, č. 18.

ZRZAVÝ, Jan. *Štěpení a souvislosti*. Telegraf. 1994, 12. 2., s. IX.

15.5 Ostatní

HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1182-8. 208 s.

Karel Pecka. *Osobnosti.cz* [online]. [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/karel-pecka#cv>

Karel Pecka. *Slovník české literatury: po roce 1945* [online]. 1998, 2006 [cit. 2016-01-04]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=836>

My jsme to nevdali. *Politické procesy*. In: www.myjsmetonevzdali.cz [online]. Dostupné z: <http://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/nastup-komunismu-a-padesata-leta/politicke-procesy#sthash.htgkPW6V.dpuf>. [cit. 2016-04-01].

TOMEK, Prokop. *50. léta Smrt Stalina a Gottwalda*. In: www.totalita.cz [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://totalita.cz/50/50_01_008.php.

16 Seznam příloh

Příloha č. 1 Rozhovor s Janem Lukešem

Příloha č. 2 Rozhovor s Jiřím Stránským

Příloha č. 3 Obrazová příloha

17 Přílohy

Příloha č. 1 Rozhovor s Janem Lukešem

Vystudoval jste dějepis a český jazyk na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jak se člověk s tímto základem stane profesionálním literárním kritikem?

Přirozenou cestou. Člověka zajímá literatura jako reflexe skutečnosti, chce se k ní nějakým způsobem vyjadřovat, ujasnit si svoje postoje a hodnoty, a tak začne psát. Před čtyřiceti lety, kdy to nastalo u mě, byla jiná doba a panovaly jiné okolnosti. První recenze do novin jsem napsal v roce 1978. Snažil jsem se vybírat takové autory, kteří nějak přežili normalizační kolaps, a zdálo se mi, že je vhodné se nad jejich díly zamýšlet. Tehdy jsem literární kritice přikládal velký význam, což už mi dnes s odstupem času přijde jako iluze. Začal jsem přispívat do *Tvorby*, pak pravidelně do *Práce* a poté celá osmdesátá léta do *Svobodného slova*, v letech 1988–89 pod pseudonymem Tomáš Unzeitig do *Lidových novin*.

Z jakého důvodu jste psal pod pseudonymem?

V roce 1982 jsem v nakladatelství Mladá fronta vydal knihu *Prozaická skutečnost*, soubor esejů, ve kterých jsem pokládal otázky po míře reflexe dobového marasmu tehdejší, zejména mladou, literaturou. Po vydání mě označili za nepřítele konsolidačního procesu v české literatuře, i když publikovat mě nechali dál. Jediný člověk, který pak v redakci samizdatových Lidovek věděl, že Tomáš Unzeitig jsem já, byl Rudolf Zeman, který noviny spolu s Janem Rumlem řídil. Spousta lidí se to dozvěděla až v devadesátých letech, kdy jsme se sešli v již oficiálních *Lidových novinách*. Tam jsem ještě stále psal hlavně o literatuře, souběžně jsem ale už psal o filmu a filmová kritika u mě nakonec převážila. Film ovšem s literaturou velmi úzce souvisí a může být jen výhodou, když kritik i ve filmové kritice čerpá z poznatků literární vědy.

Dostával jste za minulého režimu knihy k recenzování přidělené, nebo jste si je mohl sám vybírat?

Zpočátku jsem si je vybíral sám, postupem času mi ale jako stálému kritikovi začali knížky odevšad nabízet. Svaz spisovatelů tehdy vydával svůj časopis s názvem *Literární měsíčník*, do kterého odchyťovali mladé neposkvrněné kritické a autorské duše

a přizpůsobovali je svým představám. Také mně tehdy poslali nějakou básnickou sbírku, napsal jsem na ni recenzi, a krátce nato mi šéfredaktor Oldřich Rafaj nechal poslat knihu další. Rovnou vzkázal, že by si zasloužila tvrdý odsudek. V tu chvíli jsem pochopil, že tudy dál cesta nevede, a odmítl recenzi napsat. Napsali mi, že si sám pod sebou řežu větve, a tím k mé úlevě práce pro ně skončila.

Setkal jste se s nějakými tlaky na vaši práci i po roce 1990?

Myslím, že i tohle je přirozená součást profese. Názory na umělecká díla se velmi často diametrálně liší a dochází k přirozeným střetům. Takže i dneska se to může stát, a nemusí to být hned známka cenzury nebo nějakého ovlivňování. Nakonec i já sám jsem byl v obrácené pozici, když jsem v devadesátých letech vedl kulturní rubriku *Lidových novin*. Dostával jsem texty ostatních redaktorů a přispěvatelů a také jsem nad některými z nich byl v rozpacích. Vedli jsme o nich potom dlouhé debaty, spíše než o zaražení nějakého textu mi šlo ale o jeho zpřesnění a dobré vyargumentování.

Jaká kritéria by měl člověk, který píše literární kritiky, dodržovat?

Základní kritérium pro mě je, že by člověk měl mít elementární empatii pro to, co chtěl autor říct a jestli to vyjádřil náležitou formou, pro čtenáře sdělitelně a přesně. Jsou mi protivné kritiky, které jsou od začátku a priori opoziční vůči tomu, co dílo vyjadřuje, a rovnou nastolují návody, jak to autor měl nebo neměl napsat. Mezi kritikem a dílem by měl fungovat dialog, který naladí čtenáře na smysl díla, na použité formální prostředky, vyjádří názor a přitom nechá příjemci prostor pro vlastní analýzu a úsudek.

Jak se díváte na současnou literární kritiku v českých médiích?

Z těch deníkových už literární kritika prakticky vymizela. Tím, že znám redakční prostředí zevnitř, dokážu docela přesně odhadnout, co je napsané na základě vlastního čtení a co je výtah z PR textů. Je ale také potřeba rozlišit pojmy referát, recenze a kritika. Za kritiku považuji rozsáhlejší texty se širším kontextem a srovnáním s jinými díly. Takové už se u nás vyskytují jen v odbornějších revue, které se ale zase někdy až příliš utápějí v sebevědomém odborničení.

Karel Pecka o vás v epilogu knihy *Hry doopravdy* napsal, že máte schopnost „vidět věci v jednotlivostech a souvislostech“. Jak se dá taková schopnost získat?

Asi jediné zkušenosti a léty. Kdysi jsem dělal rozhovor s Milanem Jungmannem, který byl do jisté míry mým literárně-kritickým vzorem. I on mi tehdy řekl, že kritik roste dlouhá léta. Někdy někde ale jako kritik musíte začít. Prvotní impuls musí přijít ve dvaceti, pětadvaceti letech, kdy máte potřebu vyslovit se ke světu, reformovat ho, ukázat, v čem je svět špatný a v čem ho změníte. S věkem se tato razance přirozeně ztrácí, člověk si více uvědomuje relativitu věcí a zjišťuje, že skutečnosti, které se mu zdály být jasné, mohou být naopak velmi komplikované a význačné. S věkem a nabýváním zkušeností si každý uvědomí, že věci kolem nás jsou daleko složitější, než jak se mu jeví zpočátku.

Je pro vás při tvorbě literární kritiky zásadní znát osobně autora díla, které kritizujete?

Vždycky jsem bral za důležitý fakt, že kniha je produktem nějakého člověka. A nevdá mi, když toho člověka znám osobně. Mám pocit, že když se osobní příběh a člověk vytratí, dílo jako by bylo mrtvé. Jiní by vám možná řekli, že kritik by autory znát neměl, protože je to jediná záruka pro to, aby zůstal objektivní. V naší zemi, kde se zná skoro každý s každým, je to ale iluze. O to větší umění je nepředpojatě kritizovat díla lidí, se kterými se třeba i přátelíte.

Z toho důvodu jste se rozhodl zrealizovat knižní rozhovory s Karlem Peckou a Jiřím Stránským?

Knižní rozhovor s autorem je velmi specifický žánr, ve kterém hodně záleží na tom, zda si k sobě tázaný a tazající vytvoří vztah vzájemné důvěry a otevřenosti. Ten vám pak dovolí formulovat v otázkách třeba i určité pochybnosti, nejistoty, dotazovat se na kontroverzní věci. A z druhé strany se dozvíte i věci, které vás ani nenapadly, na které by vám bylo nepříjemné se ptát, často dokonce tázaný sám dokáže mluvit o svém díle s daleko větší kritičností, než by člověk čekal.

Co vás vedlo k realizaci rozhovorů s těmito spisovateli?

Knížky Karla Pecky jsem četl daleko dříve, než jsem o nich začal psát, a vždycky se mi moc líbily: byly v nich příběhy lidí drcených systémem i osobní nezlomnost a vzpoura. Psal jsem jak o dílech, která vyšla v samizdatu či exilu, tak i o těch, která vyšla oficiálně a za něco stála. V souvislosti s tím jsem se koncem 80. let

účastnil projektu obnoveného PEN klubu ve staroměstském domě U Melounu, v němž se konaly veřejné besedy, na kterých se objevili i tehdy zakázaní spisovatelé. Jedním z nich měl být i Karel Pecka a já měl debatu s ním uvádět. Pravděpodobně v té souvislosti jsem se s ním poprvé setkal v jeho bytě v Nerudově ulici, kde mi půjčil knížky vydané v exilu u Škvoreckých a já si je všechny horlivě přečetl. Mezitím ale vypukla revoluce a z besedy sešlo.

Měl jste ale načteno...

To je pravda. Po revoluci jsem začal pracovat v obnovených *Lidových novinách* a udělal do nich s Karlem Peckou celostránkový rozhovor. Témat jsme měli spoustu, a tak mě napadlo udělat rozhovor ještě ve větším rozsahu. Potíž byla v tom, že on byl velký introvert, člověk povahově uzavřený, přirozeně rezervovaný i na základě svých pohnutých životních zkušeností. Později jsem u něj cítil i jisté zklamání z polistopadového vývoje, které je patrné i z posledních povídek.

Jak knižní rozhovor *Hry doopravdy* vznikal?

Chodil jsem za Karlem Peckou jednou měsíčně do jeho pěkného zrekonstruovaného bytečku v Nerudově ulici. Povíдали jsme si, já jsem si to nahrával a měsíc nato jsem mu přinesl pasáž přepsanou, vždycky tak dvacet stran. Naše sezení trvalo pokaždé několik hodin a dalo mi docela práci, než se Karel Pecka rozpovídal a překonal skoro až nechuť něco říkat, zvláště pokud se to týkalo osobních pocitů.

Jak se vám podařilo Karla Pecku rozpovídat?

Na začátku rozhovoru vždycky vytáhl lahev vodky a dvě štamprlata, a když jsme si jich pár dali, začal být sdílnější. Získal jsem tak klamný pocit, že jsem tu jeho obrannou krustu už prorazil, jenomže když jsem přišel za měsíc, bylo to stejné. Nakonec pěkné, ale náročné na játra. Nejtěžší bylo vydolovat z Karla Pecky vyprávění o intimních věcech, zejména o krutých zážitcích z lágru.

Byl v tomto jiný přístup Jiřího Stránského, který se i v dílech z vězeňského prostředí dívá na krutosti často s nadhledem a optimismem?

Ano, mezi Jiřím Stránským a Karlem Peckou v tom byl obrovský rozdíl. Řekl bych, že ti dva představují povahově úplné antipody. Jirku Stránského jsem osobně

poznal až po Listopadu a pokud se dobře pamatuji, o knižní rozhovor si dokonce sám řekl. Jednou za mnou přišel a povídá: „No vy mě úplně ignorujete. Proč se mě taky na něco nezeptáte?“ To by Karel Pecka v životě neudělal. Velmi záhy jsme se pak s Jirkou Stránským spřátelili a hned si kupříkladu začali tykat. S Karlem Peckou jsme si netykali nikdy, náš vztah zůstal v takové rovině učitele a žáka, nebo ještě lépe: otce a syna. Mně totiž otec zemřel v mých sedmi letech, Karel Pecka zase žádného potomka neměl, možná tedy proto...

Byl oproti Karlu Peckovi rozdílný i samotný průběh rozhovoru s Jiřím Stránským?

S ním jsem si natočil asi čtyřhodinový rozhovor pro knihu *Stalinské spirituály*, kterou jsem vydal v Československém spisovateli. Zúžitkoval jsem v ní kontakty s vězněnými autory včetně Karla Pecky a Jiřího Stránského. Prostřednictvím esejů jsem nastínil životy pěti z nich, kteří své vězeňské zkušenosti dokázali přetavit do literární podoby. Z povídání s Jirkou Stránským vznikl základ knižního rozhovoru *Srdcerváč*. Potom uběhlo pár let, během kterých jsem ho dobře poznal díky schůzím výboru PEN klubu i osobním setkáním při různých příležitostech. Občas jsem si z nich psal poznámky, ale už jsem nic nenatáčel. No a potom jsem ten knižní rozhovor napsal celý sám. Jirkovi jsem předložil až hotový text k autorizaci.

Ovlivnila osobní setkání s oběma autory váš pohled na jejich tvorbu?

Myslím, že ani moc ne. Spíš jsem se přesvědčil o povaze obou autorů, potvrdil si, že za své psaní oba opravdu a doslova ručí svými životy a charaktery. Žádné postmoderní hry se čtenářem, „jen“ mužné ano ano, ne ne! Za nejlepší knihu Jirky Stránského považuji stále *Štěstí* a Karla Pecky *Motáky nezvěstnému*. Myslím, že by právě tohle dílo mělo dneska vyjít znovu.

Myslíte si, že by díla Karla Pecky a Jiřího Stránského pro svoji autentičnost a literární svědectví o komunistických lágrech měla patřit do povinné literatury na školách?

Povinné literatuře bych se raději vyhnul, protože mám zkušenost, že co je povinné, tomu se děti a studenti a priori vyhýbají. Záleží ale hodně na učitelích, jakým způsobem historickou tematiku podávají. Je jenom dobře, když se najde učitel, který bude

umět vzbudit v žácích zájem nad *Motáky nezvěstnému* nebo nad *Šťěstím*. Jiří Stránský si vždycky liboval, jak dobře na něj mladí lidé na školách při besedách reagují. To je ale dané i jeho osobností, uměním posluchače strhnout pravdivostí a naléhavostí svých příběhů.

Příloha č. 2 Rozhovor s Jiřím Stránským

Ve svých dílech čerpáte zejména z vlastních zážitků a prožitků z komunistického vězení. Myslíte, že byste se stal spisovatelem i nebýt této životní zkušenosti?

Byl jsem pevně rozhodnutý, že se stanu spisovatelem, už od svých sedmnácti nebo osmnácti let. Už tehdy jsem napsal asi šestisetstránkový román, ač jsem samozřejmě nevěděl, že mě zavřou. Několika kriminály si ale už tehdy prošla naše rodina a já jsem měl pocit, že bych měl i ty předválečné a válečné osudy zaznamenat.

V několika rozhovorech jste zmínil, že vás ke spisovatelství přiměli další autoři jako Jan Zahradníček, František Křelina nebo Josef Knap, se kterými jste se ve vězení potkal. Byl naopak někdo, kdo vám tento záměr rozmlouval?

Někteří spisovatelé, které jsem ve vězení potkal, mě od toho samozřejmě odrazovali, protože oni za psaní dostali dvacet let. Spíš mě v tom ale ještě utvrdili, a navíc mě do života vybavili tím, co jsem já ještě neměl, tedy základy profesionality.

Jaké máte pocity, když se při psaní knih vracíte k vašim hrůzným zážitkům z vězení?

Vlastně ani žádné pocity nemám. Tím, že jsem o všem od začátku psal, jsem v sobě nemusel nic tutlat jako většina ostatních mukulů. Musím se přiznat, že jsem si z nich občas dělal legraci, protože některým spoluvězňům, se kterými jsme po letech sešli, začaly při vzpomínání téct slzy. Z mé strany, protože o tom léta píšu, jde hlavně o to, aby se na tuto dobu nezapomnělo.

Trochu větší problém, kdy jsem byl občas přistižen takzvaně v „nedbalkách“, nastal párkrát při jiných situacích. Například když jsme točili druhou řadu Zdivočelé země, kde jsou vyobrazené násilné výslechy a podobně, se mi najednou zničehonic

vrátily ty hrůzné sny, které jsou také v románu popsány přes postavu Antonína Maděry. Pak se mi to ještě několikrát opakovalo, například poté, co v roce 2012 zemřel můj kamarád generál Tomáš Sedláček, a já se díval na dokumentární film, ve kterém jsme si o vězení povídali.

Neuvažoval jste někdy o naprosté změně tématu, který by s vaším vlastním životem či s životy vašich příbuzných neměl nic společného?

Nepotřebuji psát fikci, když mám často naopak problém zredukovat všechn materiál, který mám k dispozici. Držím se svého upřímného prohlášení inspirovaného Josefem Škvoreckým, že nejsem spisovatel, ale vypravěč.

Vrátil jste se někdy na „místa činu“, kde jste trávil svůj život v letech 1953–1960?

Byl jsem na nich několikrát, hlavně tedy na táboru Vojna u Příbrami, protože ty ostatní už neexistují. Bývalý lágr Bytíz má pro moji rodinu smutný půvab, protože na silnici z Prahy do Strakonice je ta halda, kterou jsem sypal. A pod ní pořád existují zbytky návštěvního baráku, kam za mnou jezdila i moje žena. Z mého hlediska už ale nevnímám ani nostalgii, dovedl jsem se s minulostí vypořádat a už to se mnou nic nedělá.

Zajímá vás, co o vašich dílech píší kritici? Byla pro vás některá recenze zajímavá?

Až na jednoho člověka, který si mě prohlásil za osobního nepřítele, a který po každém vydání nového díla napsal, že nechápe, jak mohou moje knihy nakladatelé vydávat, když neumím psát, kritici moje díla vesměs chválí. Je to asi těmi tématy, o kterých píší, že se mě neodváží příliš kritizovat. Když už se jim něco nelíbí, tak si většinou vůbec nezjistí historická fakta, nepřesvědčí se o jejich správnosti. A občas mi také vytýkají, že v příbězích plýtvám náměty. Například román Oblouk mi recenzenti vesměs pochválili, ale vyčetli mi, že obsahuje odstavce, ze kterých by jiní napsali dramatickou knihu.

Všimla jsem si, že v jinak vesměs pozitivně hodnoceném románu Zdivočelá země několik kritiků negativně hodnotilo vaše vyobrazení poválečného odsunu Němců z pohraničí.

Právě proto, že si podle mě tito autoři vůbec neověřili historická fakta. Všechno to, co ve Zdivočené zemi o pohraničí píšu, je pravda. Obraz pohraničí, který líčím v knize, po válce doopravdy takhle vypadal. Ti kaubojové tam vážně byli, stříleli kolem sebe samopaly a revolvery, a nikomu se překvapivě nic nestalo. I ti vypuštění koně a krávy, jak jsou ve Zdivočelé zemi popsání, jsem na vlastní oči viděl.

Úspěch u kritiky sklídila také vaše jediná básnická sbírka Za plotem. Neuvažujete o napsání ještě nějakých jiných básní?

Možná k tomu ještě někdy dojde, ale zatím není pro jinou práci moc času. Občas mě napadne nějaký verš, ale většinou to bývá třeba v tramvaji, a tak ho za chvíli zase zapomenu. Než bych si v tramvaji vytahoval papírek a verš si zapisoval, nebudu riskovat spadnutí na zem.

Až na román Zdivočelá země a její volné pokračování Aukce se vaše díla vyznačují menším rozsahem, píšete raději „úsporně“?

Tím, že člověk je stále zkušenější vypravěč a profesionál, a také v životě už mu vadí mnoho slov, jimi prostě šetřím. Teď už píši jenom novely, ačkoli třeba po přečtení Balady o pilotovi, která má sto deset stran, mi mnozí řekli, že by mohla mít přes tisíc stran.

Reagují na vaše díla další bývalí komunističtí vězni? Jaké máte ohlasy a připomínky?

Ve většině případů jsou mi vděční, protože jsem skoro jediný, kdo o tomto období napsal. I díky pětáctyřiceti dílům Zdivočelé země je to zapsané a nezapomenutelné navždy. Občas se samozřejmě někdo ozval s připomínkami, ale ne kvůli faktučnosti. Měl jsem problém například s vojáky kvůli povídce Uniforma z cyklu Štěstí. Chtěli mě postavit před čestný soud za to, že prozrazuji informace, které by lidé neměli vědět. To ale podle mě není férové, protože takhle to doopravdy bylo.

Čtete vy sám jinou vězeňskou literaturu z 50. let?

Ono jí moc není. Byl jsem jedním z prvních, kdo dokázal ty události popsat, a to včetně detailů a podrobností, na které ostatní často zapomínali. Jako například vězení žen v padesátých letech. Neskromně musím říct, že ohromné bojovnice za svobodu jako

bývalá převaděčka Julie Hrušková nebo jiná bývalá vězeňkyně Miluška Havlůjová, mě za to dodnes milují. Pět let jsem seděl v kriminále se spisovatelem Karlem Peckou, spolu jsme ale měli menší problém. Už v kriminále, kde Karel napsal svůj román Horečka, jsme si svoje díla četli, a potom v šedesátých letech jsme se trochu chytli, protože Karel na požadavek nakladatelství Mladá fronta ze svého vyprávění trochu ubral, aby román mohl vyjít. To já odmítl udělat, raději jsem vyčkal do osmašedesátého i s tím, že jsem pak riskoval tu daň opětovného dvacetiletého „zaracha“.

Několik děl jste vydal na základě dopisů z vězení, které jste psal vlastním dětem. Jaké máte ohlasy od dětských čtenářů?

Děti reflektují díla velmi dobře, jak Povídačky, tak Perlorodky, které nedávno vyšly ve druhém vydání, a mají se snad do budoucna také natáčet.

A jak na ně nyní reagují členové vaší rodiny?

Když dopisy vyšly jako knížky, tak už moje děti měly své vlastní děti. I pro moje vnoučata byl ale hned od narození součástí života fakt, že jejich děda byl zavřený. Takže to pro ně nebylo nic zvláštního. Naše děti i vnoučata i za totality věděly, že existují dvě pravdy, jedna ve škole a jedna doma. Když nyní vnoučata čtou Perlorodky, vědí, že jsou tam situace, do kterých patřili i jejich rodiče. Popisují například skautský tábor, kam jejich maminka a tatínek jezdili.

Asi jako jeden z mála spisovatelů se můžete pochlubit tím, že většina vašich děl byla zfilmována podle vašeho scénáře. Čím si to vysvětlujete?

Všichni mi říkají, že jsem jediný autor, který píše způsobem, který chtějí všichni filmaři točit. Tím, že jsem vypravěč a ne spisovatel, mohu vyprávět pouze tím způsobem, abych si přilákal posluchače jenom tím, že dokážu vyprávět plasticky. Ponechávám lidem představivost, která je velmi důležitá.

Na čem pracujete v současnosti?

Pořád přispívám do různých periodik, vesměs musím každý týden napsat jeden fejeton. Píši divadelní hru na novelu Stařec a smrt, a také divadelní inscenaci Dopisy bez hranic pro mě a pro Milana Lasicu. Zároveň připravuji další knižní novelu na příběh, který jsem si také vyslechl v kriminále, a já jsem ho díky nadčasovosti zasadil

do současnosti. Jeho pracovní název je Žena a chlapec a pojednává o životě jedné z největších kurtizán, která v určitém okamžiku zjistí, že je všechno na nic, chce se vypravit po svých vlastních stopách a zjistit, kde se stala chyba. Začne si jí všimnout jeden dokumentarista, o kterém se říká, že když na někoho upře svoji kameru, tak mu vystaví svůj život. Dále připravuji ke zfilmování poslední novelu Balada o pilotovi a hlavně taky velmi často chodím do škol na besedy se studenty.

Se studenty a žáky základních a středních škol často besedujete v rámci historických a společenských projektů. Znájí vaše literární díla, nebo jim jsou bližší televizní zpracování?

Drtivá většina z nich samozřejmě reaguje na to, co se natočilo. Což má svoji logiku, znají seriál Zdivočelá země a ve škole jim pouští Kousek nebe nebo Bumerang.

Jak na vás reagují? Co je nejvíce zajímavé?

Jako otec a dědeček vím, že je nejlepší jednat s dětmi na rovinu. Baví je, když se před nimi člověk zesměšní, takže já vždycky přijdu do třídy a omluvím se, že jsem fosil. Ale že kdybych nebyl fosil, tak jim ty zážitky nemohu vyprávět. Myslím si, že současná generace teenagerů mezi patnácti a dvaceti roky, je vůbec první, která už nemá zájem o konzum a kterou zajímají dějiny našeho národa. Jsem přesvědčený, že teprve tato generace dokáže v našem státě něco změnit. Zajímají se, co se děje, ptají se nejen na historii, ale i na politiku. Já jim podávám takzvaně veselé historicky vězení, oni se zasmějí, ale zároveň jim dojde, co to bylo za neúsměvnou dobu. Dokážou si dát souvislosti dohromady.

Překvapily vás nějaké dotazy z řad studentů?

Občas se mě ptají, proč jsme se tehdy s ostatními vězni nezbouřili. Nebo se diví, proč jim o tom doma nic neřekli. Potom musím studentům složitě vyprávět, že lidi tehdy museli nějak spolupracovat, aby mohli s režimem vyjít.

Ozývají se vám také jejich rodiče? Jaké jsou reakce?

Většina rodičů mi děkuje a reagují pozitivně. Najdou se ale i tací, se kterými bývá problém. Tím, jak dětem ve škole vyprávím, se potom začnou více zajímat a ptát doma na okolnosti. Jedna oktávánka, jejíž dědeček byl členem ÚV KSČ, přišla po

besedě domů a ptala se, jak je možné, že jí nikdo neřekl, co komunisté vyvedli s Miladou Horákovou. Dostala od dědečka pohlevek. Taky jsem dostal pár anonymů, sem-tam jsem se s někým pohádal.

Proč je podle vás důležité upozorňovat mladou generaci na to, co se u nás dělo v 50. letech minulého století a potom dále za totality?

Je nesmírně důležité neustále tuto dobu připomínat, protože jinak by se také mohla znovu opakovat. I když v jiné formě, samozřejmě, ale i to by byla tragédie. Na besedách, kde se se žáky a studenty scházím, mi jde hlavně o to, abych v nich probudil zájem, aby byli zvědaví, aby se zajímali i o podrobnosti a detaily naší historie. Zapomínat na důležité historické události by pro náš národ bylo to nejhorší.

Příloha č. 3 Obrazová příloha

Jan Lukeš

Zdroj: Archiv České televize

JÍŘÍ STRÁNSKÝ

PERLORODKY

ILUSTROVAL MATEJ FOJMAN

Perlorodky

Meander, 2005

1. vydání

JIŘÍ STRÁNSKÝ

NAKLADATELSTVÍ
HEJKAL

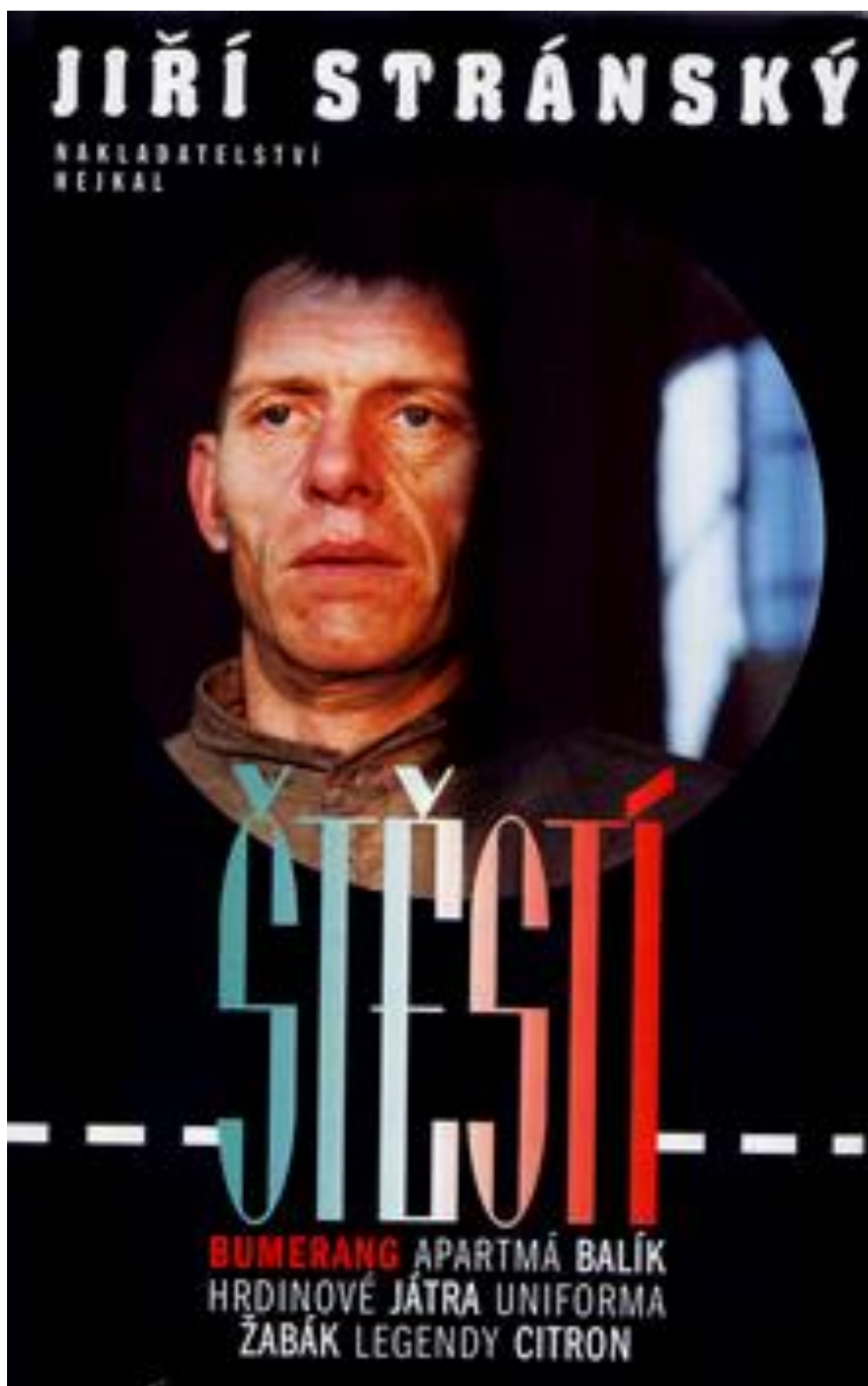

ZDIVOČELÁ ZEMĚ
AUKCE

Zdivočelá země, Aukce

Hejkal, 1997

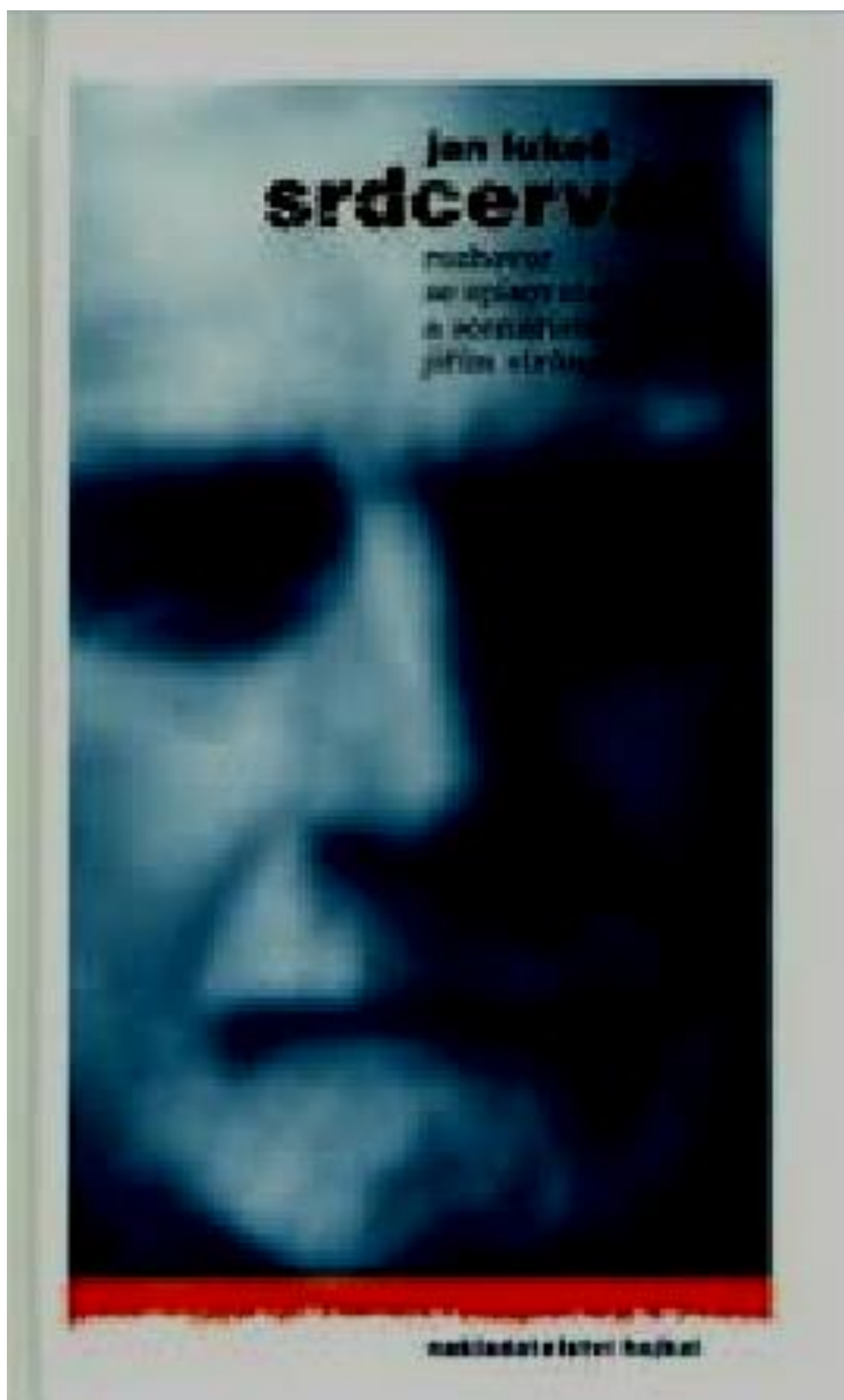
1. vydání

Šťěstí

Hejkal, 1998

1. vydání

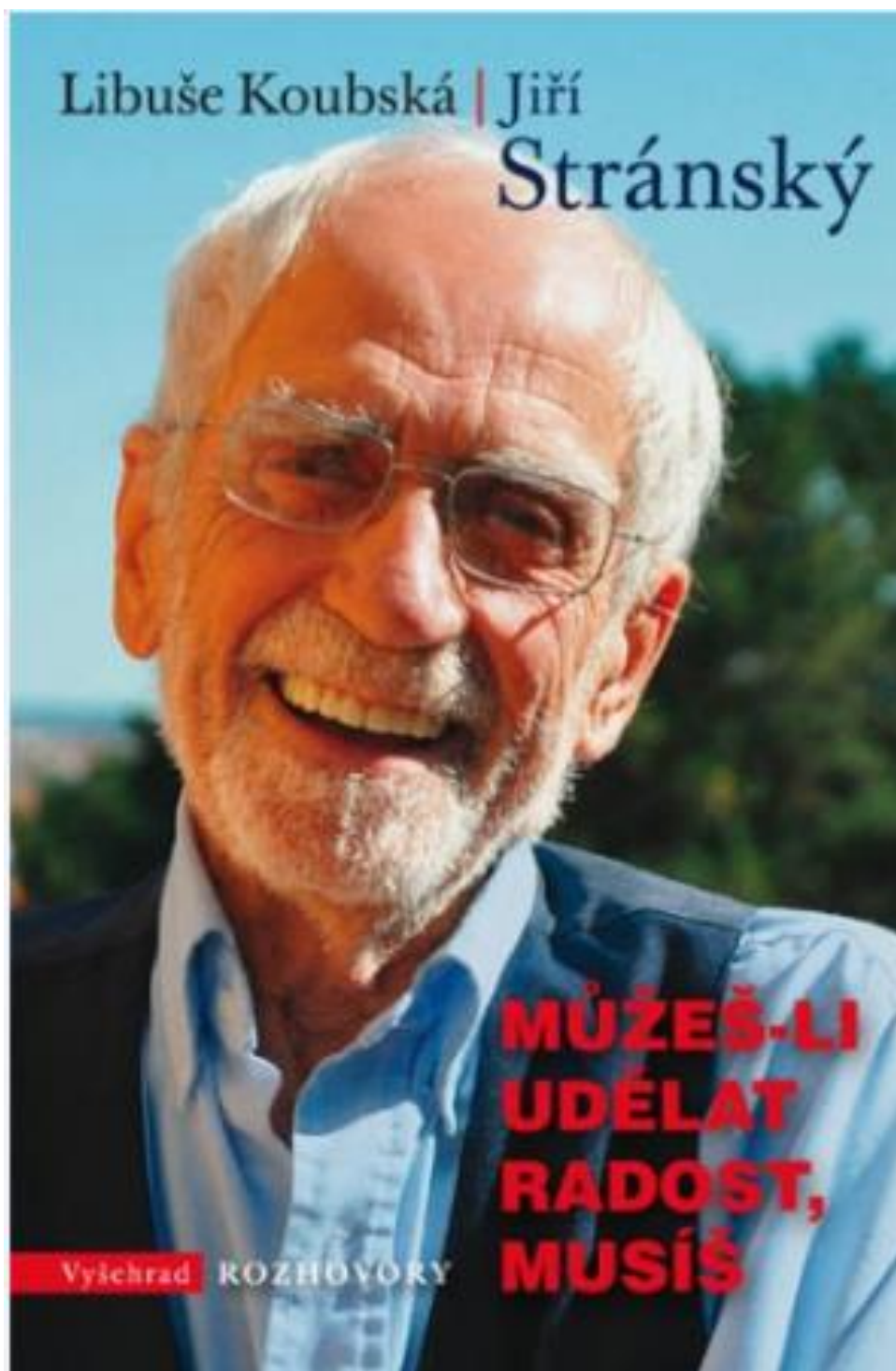

Srdcerváč

Hejkal, 2005

1. vydání

Můžeš-li udělat radost, musíš

Vyšehrad, 2012

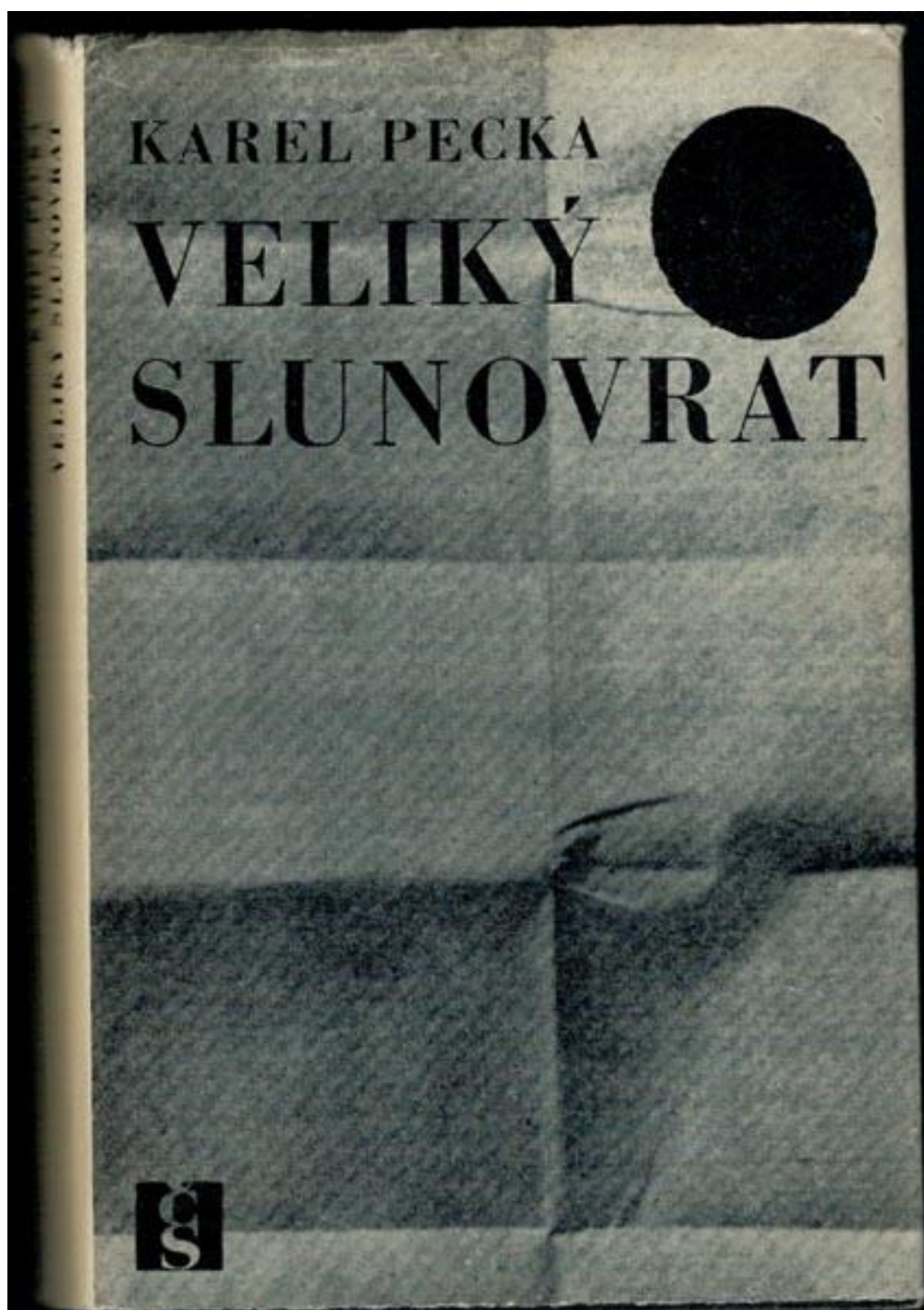
1. vydání

Motáky nezvěstnému

Atlantis, 1990

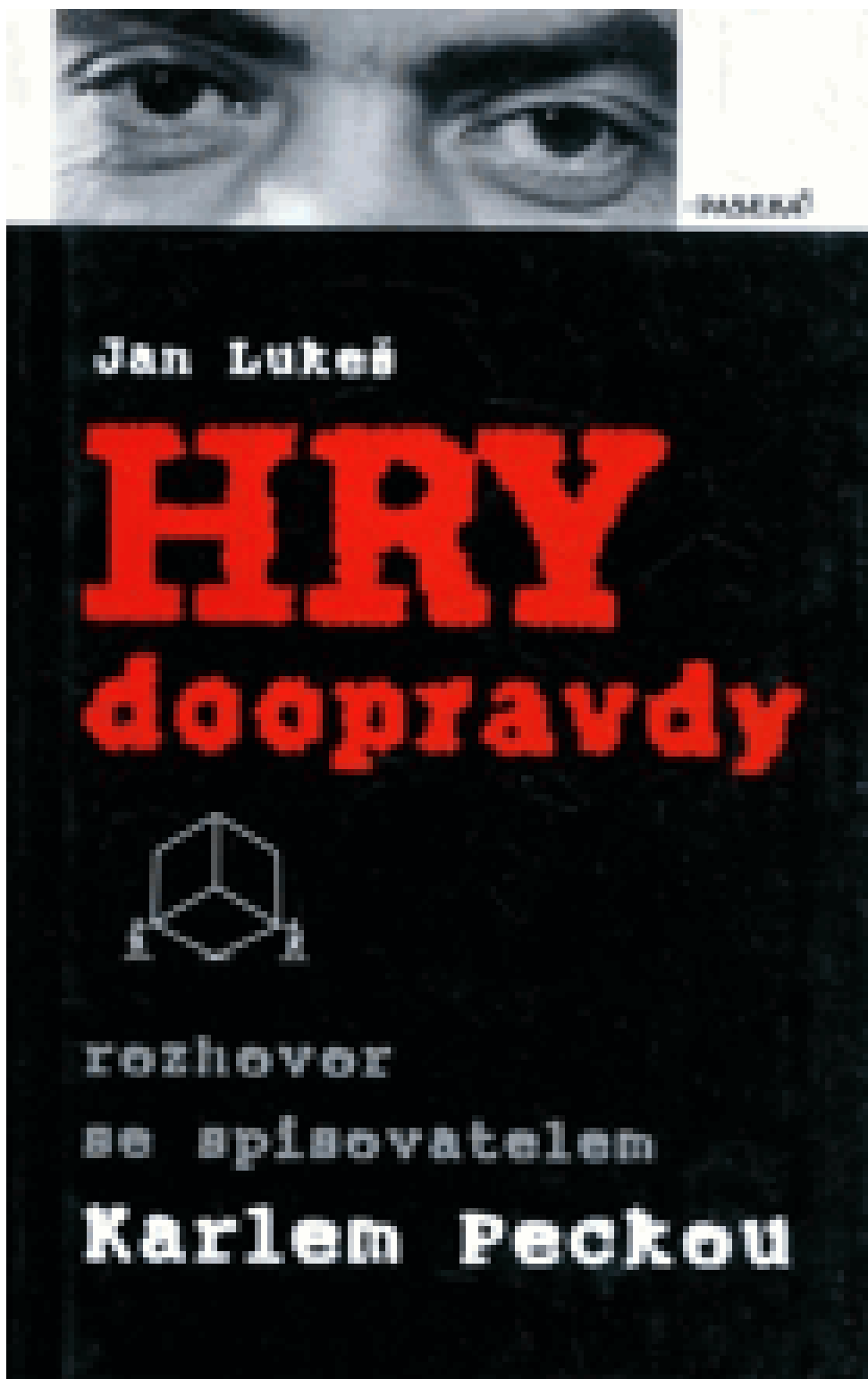
2. vydání

Veliký slunovrat

Československý spisovatel, 1968

1. vydání

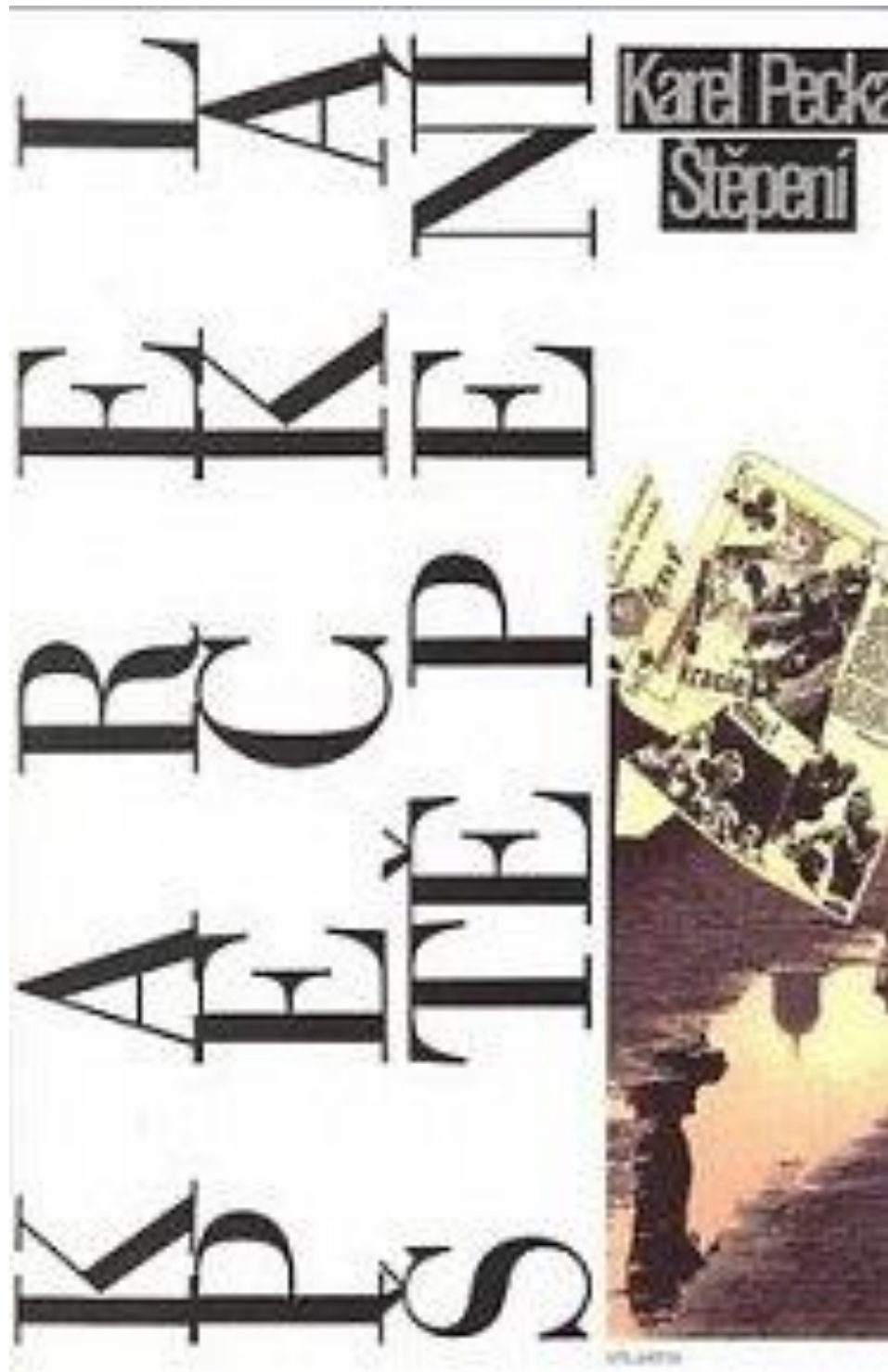

Hry doopravdy

Paseka, 1998

1. vydání

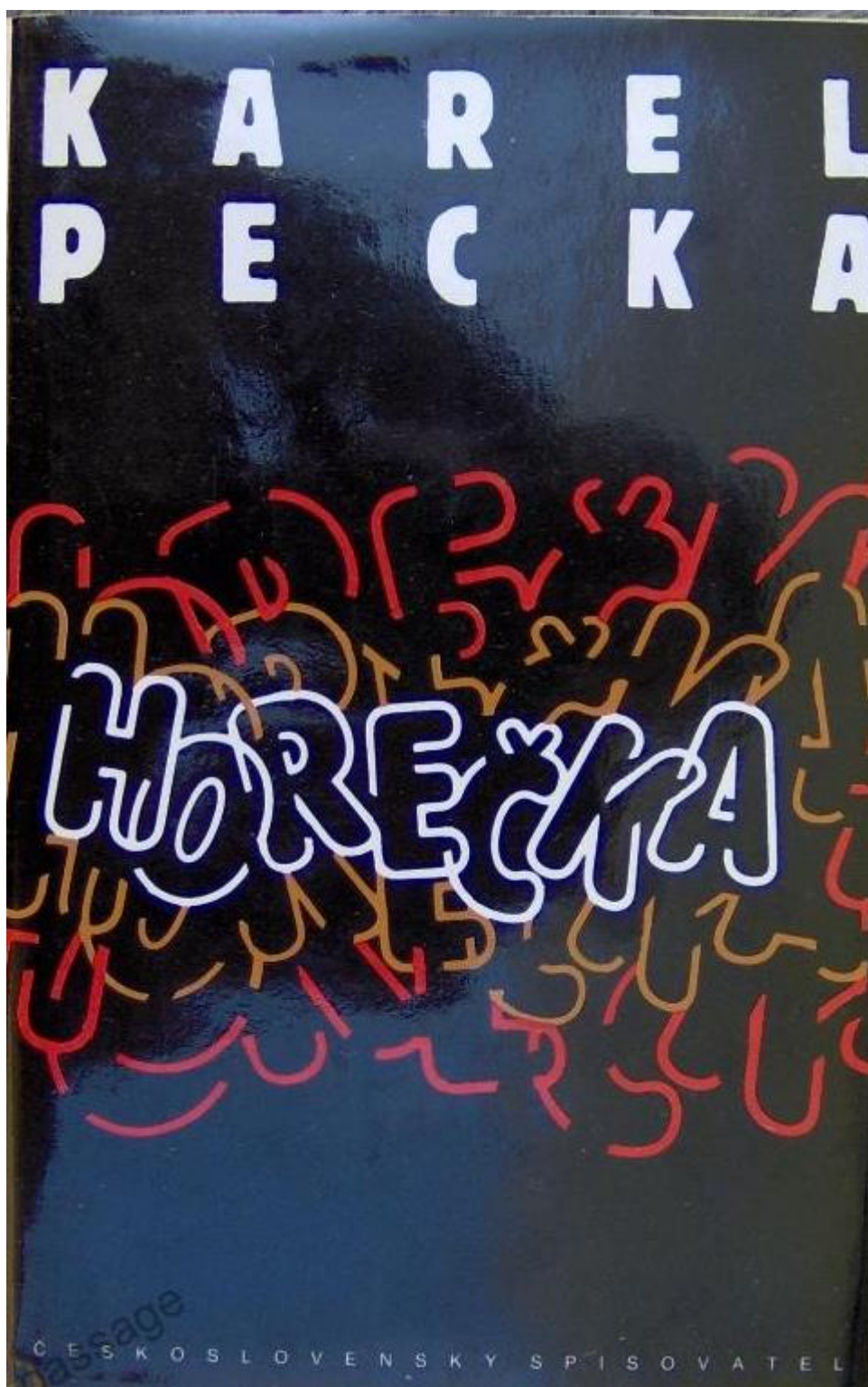

Štěpení

Atlantis, 1993

1. vydání

Horečka

Československý spisovatel, 1990

2. vydání

OSOBNÍ SPIS

3407

A-3

Uvoz

Stránský	Jiří				
Narození: 21. 1. 1901		místo: Praha		rodinný stav: svobodný	
Odkázáno - uzavřeno: 1. 8. 1953		místo: Praha		Příčina ukončení: 7. a 8. díly	
K trestu		1. 1. 1953		Začíná: 1. 1. 1953	
Pro trestání		1. 1. 1953		Konec: 1. 1. 1953	
Nástup trestu		30. 7. 1953			
Podání trestu		1. 1. 1953			
Převzetí trestu					
Konec trestu		1. 1. 1953			

Detaily: 26. únor 1953, 1. 1. 1953, 1. 1. 1953, 1. 1. 1953

Podpis: *Zápis z H. Stránský*

3407

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407

J. MZ- 474/043.1960.

STRÁNSKÝ Jiří nar. 12.8.1931.

Dne 9.5.1960 propuštěn v důsledku amnestie prezidenta republiky. Odsouzen krajským soudem Praha č.j. 23 T 20/53 pro 78/1 tr.s. k trestu 8 roků o.s. Počátek trestu 16.1.1953 a konec trestu stanoven na 16.1.1961.

Adresa po prop.: Praha I, Hradčanské nám č.14.

9.5.1960

Krajský soud Praha.
K č.j. 23 T 20/53.

He

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, oznámení o propuštění na amnestii, 9. 5. 1960, Krajský soud Praha.

Všeobecný úřad Ostrov - Karlových Varů, poštovní schránka číslo 100

9

Hlášení ke kázeňskému řízení
 číslo: 3407 Jméno: JIŘÍ STRÁNSKÝ

Návrh kázeňského řízení
 toho, kdo určí se o
 kázeňském řízení: 10/e

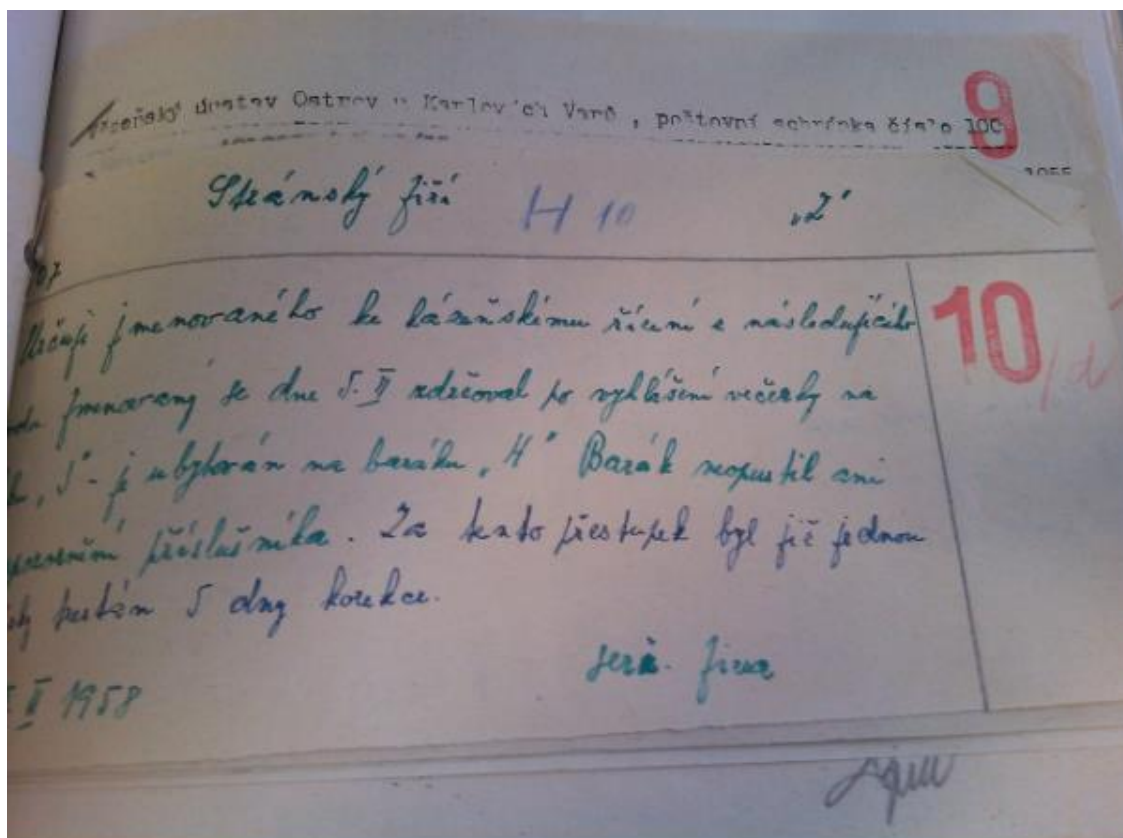
Učuji jmenovaného k potrestání 5 /pět/ dnů
 korekce z důvodů, že se zdejšího NPT Bytíz
 udržoval nedovolený písemný styk se svými
 příbuznými. I přesto, že je ze styku uvědoměn
 spolupracovníky, styk naprosto popírá a k
 tomuto se nedožnal. Uvedl, že nemá to svědčí,
 aby hovořil ke druhým osobám.

4. února 1959.
 1959.

podpis /kdo určí ke káz. řízení/ podpis
 J. Stránský

rozporu narušení pořádku
 se dosud

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 4. 2. 1959.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 5. 2. 1958.

Všeobecný úřadov Ostrov u Karlových Varů, poštovní schránka č. 100
 1018007/10-20/55.

Hlášení ke kázeňskému řízení

Jméno: *Stránský Jiří* Umístění: *Z*

Výsledky předtíhého výkonu — pracovní výkon — posudek. Návrh kázeňského trestu od toho, kdo určuje odsouzeného ke kázeňskému řízení.

27. 11. 1957

St. m. j. Bobková
 podpis toho, kdo určuje vězně ke kázeňskému řízení.

JD 114 699-14.007-m-7-57-11a

Na každého vězně musí být samostatně hlášeno!
 Členové téhož prověření se uvedou navzájem jmény na jednotlivých hlášeních.

27. 11. 1957

Stránský Jiří

Výsledky předtíhého výkonu — pracovní výkon — posudek. Návrh kázeňského trestu od toho, kdo určuje odsouzeného ke kázeňskému řízení.

Zdržoval se na kázeňské oddělení, odmítl vydat strážnicku, když ji jí měl u sebe.

podpis toho, kdo určuje ke kázeňskému řízení pořádku

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 25. 12. 1957.

Okresní úřad Opatov - Karlová Věže, poštovní schránka č. 100
 4018007/10-20/55.

V Opatově dne 10. října 1955

Hlášení ke kázeňskému řízení

Jméno: *Stránský Jiří* Umístění: *NPT/II*

3407

*Pracovní v horidaru při eshorpě medo-
 roval jednotný broh.*

Na každého vězně musí být samostatné hlášení!
 Ustanici téhož provinění se uvedou navzájem jmény na jednotlivých hlášeních.

7. 12. 1956

svě Lindela's
 podpis toho, kdo určuje vězně ke káz. řízení

svě Lindela's
 podpis toho, kdo určuje ke káz. řízení

Jiří

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 12. 1956.

Krajská prokuratura

Přeňský úřadov Ostrov u Karlových Varů, počtovní obzřetka čísla 100

Č. j. NE- 4018007/10-20/55. V Ostrově dne 10. března 1956

Hlášení ke kázeňskému řízení:

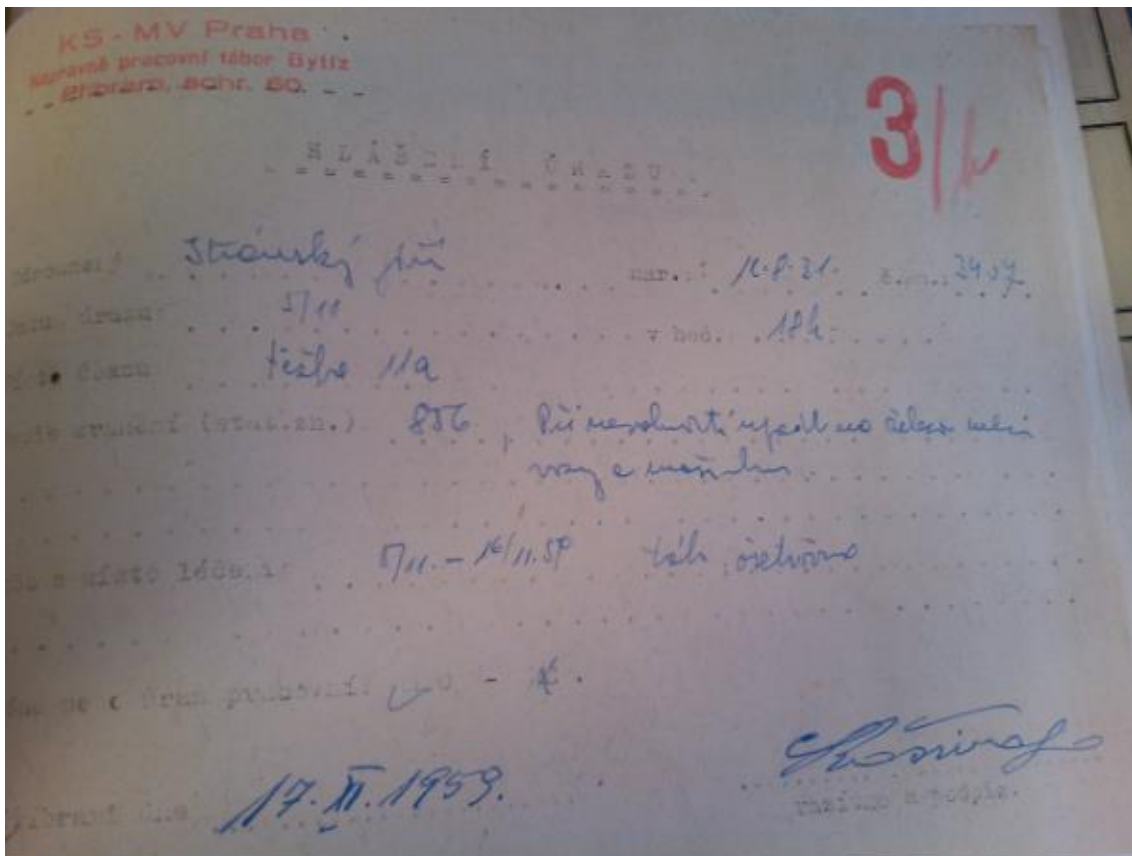
Jméno:	Stránský Jiří	Umístění:	NOST/10
<p>Pracovní poměr v kázeňském řízení.</p> <p>prerovaný pracovní teplotovou kancou s lincem, sp. p. pro odrazení zakázání.</p>			
<p>Na každého vězně musí být samostatně hlášení! Članku téhož provinění se uvedou navzájem jmény na jednotlivých hlášeníh.</p>			
<p>Dne 17. března 1956</p>		<p>podpis toho, kdo určuje vězně ke káz. řízení</p>	

Výsledky předběžného zjištění -
pracovní výkon - posudek.
Návrh kázeňského trestu od toho,
kdo určuje odsouzeného ke kázeň.
řízení.

navrhují odbočím náhledem
na 10. článek.

podpis toho, kdo určuje ke káz. řízení

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 27. 3. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 12. 1956.

Právní

2. 7. 1953

Č. 3407/53 - 10. 7. 1953

Krajní soud v Praze rozhodl dne 10. července 1953
tímto :

Obžaloba :

1/ Bohdan Stránský,
nar. dne 1. 2. 1912 v Čer. Městě vltavě, občinstv. posl. třída
v Praze III, Janovská ul. 2. 10.

2/ Jiří Stránský
nar. dne 6. 12. 1925 v Dobrušce nad. Litav. Městě, posl.
třída v Dobrušce, Štejnova ul. 2. 61.

3/ Jiří Stránský,
nar. dne 12. 6. 1934 v Praze, bytem v Lázních 3. 73, okr. Dobruška, volně v Praze.

Jako státní obžaloba :

Obžaloba Bohdan Stránský v době od 2. 10. 1948 do srpna
roku 1952 v Praze Městě.

I/ Bohdan Stránský v době od 2. 10. 1948 do srpna
roku 1952 v Praze Městě. Bohdan Stránský vlastně spou-
stělní obžaloba v souvislosti s činností zvláštního úřadu
pro zvláštní bezpečnost republiky, a tímto některé spory s
vládním aparátem, činností zvláštního úřadu pro zvláštní
bezpečnost republiky a jinými zvláštními úřady. Bohdan Stránský
vlastně spoustělní obžaloba v souvislosti s činností zvláštního
úřadu pro zvláštní bezpečnost republiky, a tímto některé spory
s vládou, s vládou republiky a s vládou republiky.

II/ Jiří Stránský vlastně spoustělní obžaloba v souvislosti
s činností zvláštního úřadu pro zvláštní bezpečnost republiky
a jinými zvláštními úřady. Jiří Stránský vlastně spoustělní
obžaloba v souvislosti s činností zvláštního úřadu pro zvláštní
bezpečnost republiky, a tímto některé spory s vládou, s vládou
republiky a s vládou republiky.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953
Krajní soud Praha

Hlavní přelíčení.

Státní soud v Praze, senát II

dne 2. listopadu 1949

Trestní věc proti Karlu Peckovi a spol.

pro § 1 odst. 1 c, odst. 2 z.č. 231/48 Sb.

Přítomni:

Předseda Dr Ritt

Soudci z pov.: Dr Dědourěk

Dr Kremlička

Soudci z lidu: Kejřová

Bartošek

Zapisovatel Šimánková

Státní prokurátor Dr Dlouhý

Obžalovaný Karel Pecka } z vazby

Dr František Sádek

Antonín Režáb

Vladimír Valenta

ex offio ex offio

Za K. Pecku Dr Kamniský, adv. v Praze, za Sádla Dr Heřbolt.

Obháje za Režábka Dr Dolanský a za obž. Valentu Dr Josef Fuka, adv. v Praze
ex offio plná moc založena

09.30 hodině poledne vyvolal zapisovatel věc.

Přelíčení jest veřejné Konstatována změna v obsazení senátu, Námitek
není

Karel Pecka

Obžalovaný udává o svých osobních poměrech: generalie jako na čl. 46

Dr Drantišek Sádek udává generalie jako na čl. 47

Obž. Antonín Režáb udává generalie jako na čl. 48 s tím, že se stará
o dítě 7 měsíční

Trest. řád č. 115. — (Protokol o hlav. přelíčení před státním soudem.)

Odvolání, které jsem podal dne 8. ledna 1950 do rozsudku Státního soudu v Praze ze dne 2. listopadu 1950 č. j. Or I 1315/49 dovoluji si odůvodnit

t a k t o :

1/ Výrok o vině:

Jednání obžalovaného Pecky kvalifikoval nalézací soud jako zločin velezrady podle par. 1 zák. č. 231/48 Sb. ačkoliv o takovýto zločin ve skutečnosti nejde.

Peckovi jsou kladeny za vinu dva různé činy a sice jednak spoluúčast na výrobě letáků Za pravdu a Američanům, jednak zamýšlený pokus o ilegální odchod za hranice.

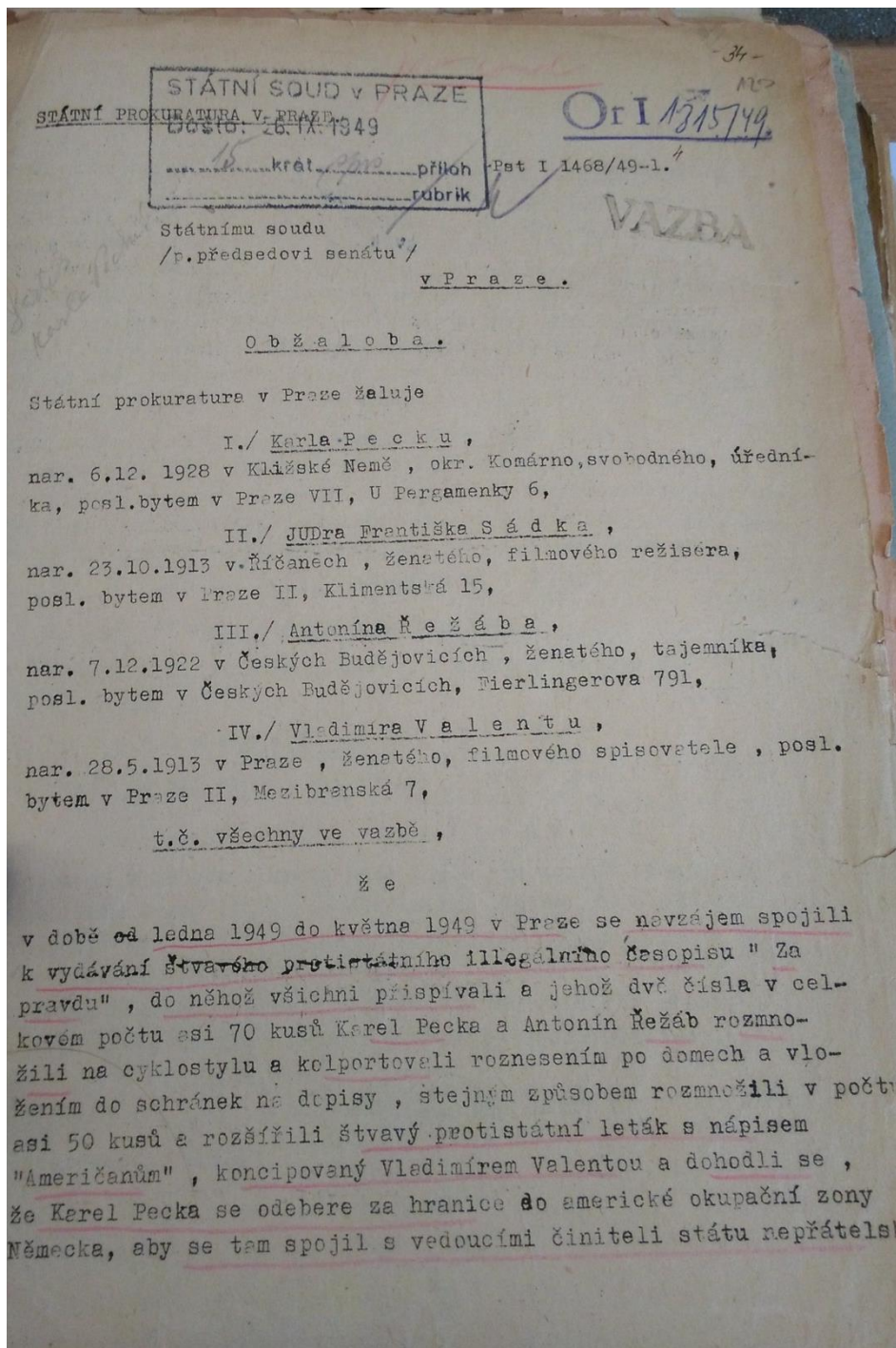
O letácích uvádí soud sám, že jejich obsah sám o sobě nespĺňuje skutkovou podstatu podle par. 1 citovaného zákona a to již vzhledem k tomu, že zejména leták Američanům vůbec se netýká zdejších poměrů, nýbrž zabývá se tehdy zrovna probíhající procesem komunistických předáků USA. Rovněž kritiku sovětského filmu Mladá garda nelze považovati za zločin velezrady.

Pecka osvětlil svou účast na koncepci letáků tím, že mu bylo politickými poměry znemožněno, aby legálním způsobem se vyžil jako spisovatel a že se proto chopil této byt nelegální příležitosti, aby své spisovatelské nadání mohl uplatnit.

Nepovedený jeho pokus o opuštění republiky pak byl, jak z průvodního řízení vyplývá bez souvislosti s předcházející jeho letákovou činností.

Z výpovědi Pecky, potvrzené spoluobžalovaným Dr. Sádckem se podává, že Pecka s tímto spoluobžalovaným těsně před jeho odjezdem do Tachova se shodl na tom, že o otázce eventuálního navázání styků s cizincou se upouští a že v tomto rozhodnutí spatřují upuštění od této věci.

Ve skutečnosti tedy nejde o zločin velezrady podle par. 1, ale o dva různé trestní činy.

Národní archiv. Obžaloba, č. j. Or I 1315/49, 19. 9. 1949, str 1 - 2, Státní soud v Praze.

2 - 1 -

Krajské velitelství státní bezpečnosti,
v Českých Budějovicích.

v Čes. Budějovicích, dne 24.9.1949.

Čís. jed. 11124/28503/49

Příloha: Svazek protokolů a
23 věcí doličných.

Trestní oznámení.

I.

Evidenční údaje.

Karel Pecka,

úředník, nar. 6.12.1928 v Kližské Nemé,
okres Klatovo, bytem v Praze VII.,
u Pergamentky čp 61,

Antonín Řežáb,

tajemník Čsl. strany lidové, nar. 7.12.1923,
v Čes. Budějovicích, bytem v Českých
Budějovicích, Pierlingerova čp 791,

František Sádka,

kulturní pracovník, nar. 23.10.1913 v
Ričanech, bytem v Praze II., Klimenská 15,

Karel Pecka, Antonín Řežáb a František Sádka, jsou
důvodně podezřelí ze zločinu velezrady, sdružování proti státu, pobu-
řování proti republice, kterých se dopustili tím, že

v Praze založili, resp. byli členy ilegální protistátní organizace
„ Za pravdu „ v úmyslu podvracet samostatnost, územní celistvost
a lidově demokratické zřízení ČSR.

Antonín Pecka zmínil se o své ilegální činnosti asi v měsíci
březnu, neb dubnu 1949 Františku Zahradkovi v Čes. Budějo-
vicích a pozval jej na schůzku do Prahy, která se konala ve Štěpánské ul.
kde Zahradka seznámil se svým společníkem Františkem Sádka, kte-
rého představil jménem „ Běďa „. Sádka mu řekl, že
jim opatří finanční prostředky. Všichni se dohodli na spolupráci, Za h-
radka se zavázal rozšiřovati v Čes. Budějovicích protistátní letáky
na které bude dodáván materiál z Prahy. Tato schůzka trvala asi 1/2 hod.
a bylo na ní též jednáno, že jest možno přesílati letáky poštou na
různé osoby, podle adres v telefonním seznamu. Mimo toho bylo Zahradkovi

Archiv bezpečnostních složek. Trestní oznámení, č. j. 11124/28503/49, 9. 9. 1949. Krajské
velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích Státnímu soudu v Praze.

II. správa FMV 1. odbor

operativní útvar StB

Schvaluji:

genmjr. Molnár Boh. zástupce náč. II-SFMV

(Funkce, hodnost a příjmení se vypisují též strojem)

Č. j. OS-00992/1-1/73

Přílohy: 2 fotografie

Dne 2. května 1973

~~PŘÍSNĚ TAJNĚ!~~

Návrh na sledování

Zádám o sledování v akci (krycí název) "KÁJA"

číslo a druh svazku 4927

důvod rozpracování pravicově orientovaný spisovatel

po dobu 3 dnů, počínaje dnem podle dohody od hodin.

Jméno Karel příjmení PECKA narozen 6.12.1928

národnost česká st. příslušnost čsl. stav rozvedený

zaměstnán svobodné povolání

majitel vozidla SPZ nemá typ garáží

bytem Praha 10, Zahradní město, Jahodova 2889

Za akci zodpovídá a osobně projedná s. mjr. Němec

buď k dosažení na telefonní lince 8848, nebo sekretariát 1. odb. linka 230

Zastupuje s. 8886 č. telefonu

Důvod a cíl sledování: Důležité údaje pro přípravu sledování, předcházení, zabránění, odhalování a dokumentaci trestné činnosti vzhledem na dosažení cíle sledování, zejména předpokládaná činnost osoby, známé nebo předpokládané styky, rod. příslušníci ap.

Sledováním chceme získat přehled o jeho stycích v Praze, návštěvy, předávání materiálů a přebírání materiálů. Objekt se stýká s pravicově orientovanými spisovateli Pavlem KOHOUTEM, Ivanem KLÍMOU, Karlem KOSÍKEM a dalšími. Zajistit fotodokumentaci při styku.

Karel PECKA bydlí v bytě sám.

Podpis operativního pracovníka

Doporučuji:

(Uvádí se funkce, hodnost, jméno a příjmení)

MV č. sk. 880

Archiv bezpečnostních složek. Návrh sledování. Č. j. OS-00992/1-1/73, II. správa FMV 1. odbor (operativní útvar Stb). 2. května 1973.

Schvaluji:

~~PŘÍSNĚ TAJNĚ~~

4

Náčelník VI. odboru IV. správy FMV
/mjr. K u ť r Jaroslav/

Počet listů:

PLÁN SLEDOVÁNÍ

/ KÁJA /

Pecka Karel narozen 6.12.1928 národnosti české, st. přísl. čsl., rozvedený- svobodně povolání. Bytem Praha 10 Zahradní město, Jahodová ulice 2889.

Akce bude probíhat po dobu 3 dnů pod krycím jménem KÁJA.....

ZVLÁŠTNÍ POZMATKY

Jedná se o pravicově orientovaného spisovatele. Objekt se stýká s pravicově orientovanými spisovateli a to s Pavlem Kohoutem, Ivanem Klímou, Karlem Kosíkem a dalšími. Objekt bydlí ve svém bytě sám.

Cílem sledování je získat přehled o stycích objektu o jeho návštěvách a předávání a přebírání materiálů. Při této jeho činnosti provádět fotodokumentaci. Dále se zaměřit na zjištění styků.

CHARAKTERISTIKA MÍSTA BYDLIŠTĚ

Objekt bydlí v Jahodové ul. Jedná se o věžový, 13 ti patrový dům s jedním východem a to do ulice Jahodové. V domě jsou dva výtahy- osobní a nákladní. Objekt bydlí v 5 tém patře v bytě č. 41. Okna bytu směřují na obchodní středisko CÍL. Byt je bez balkonu. V blízkosti bydlíště objektu se nachází obchodní středisko CÍL, kde jsou umístěny i různé služby. Dále je zde stanice autobusu č. 245. V Komarovově uli. je nástupní a výstupní stanice el. dr. č. 10,4. Stanoviště taxi je před CÍLEM. V okolí je zaparkované velké množství soukromých vozidel.

ORGANISACE SLEDOVÁNÍ

Záchyt objektu bude prováděn pracovníkem dle foto. Sledování bude prováděno od 07.00 hodina do jeho ulehnutí a dle jeho činnosti. U místa bydlíště je vybudován pevný operný bod v domě č. 2702/127. V tomto operném bodě bude vyčleněn pracovník, který bude vybaven radiostanicí a dalekohledem. Tento pracovník bude provádět pouze záchyt objektu a radiostanicí vyrozumí ostatní pracovníky o zachycení objektu a předá jim ho k dalšímu

Archiv bezpečnostních složek. Plán sledování. Spisový svazek č. 762/78, „objekt Kája“.
S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení.